

Україна:

події,
факти,
коментарі

2014 № 5

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях
№ 5 2014

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія:w

В. Горовий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbuv.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Спікер О. Турчинов: Тільки ВР, відповідно до Конституції, може приймати рішення про введення військ на територію України..... 4

Схвалено Програму діяльності Кабінету Міністрів України..... 6

Аналітика

Ворошилов О.
Новый украинский Кабмин – «правительство камикадзе»?..... 11

Потіха А.
Суспільно-політичні процеси в Криму у висвітленні ЗМІ..... 20

Правові аспекти

Симоненко О.
У фокусі – питання конституційної реформи..... 28

Бусол О.
Люстрація суддів в Україні: проблеми та підходи..... 34

Рудь І.
Питання федералізації України в контексті сучасної політичної ситуації..... 46

Економічний ракурс

Бондаренко В.
Економічні перспективи співпраці із Заходом в умовах зміни влади в Україні..... 53

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти..... 61

Аерокосмічна і авіаційна галузі..... 64

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань..... 65

Інноваційні розробки та технології..... 68

Інформаційно-комунікаційні технології	69
Розробки та дослідження для агропромислового комплексу	71
Питання екології та уникнення техногенних катастроф	71
Освіта та кадрове забезпечення в Україні	72

Зозуля С.

Актуальні події в освіті, науці й культурі: аналітичний огляд інформації (лютий 2014 р.)	75
---	----

Охорона здоров'я	79
------------------------	----

Проблеми інформатизації

Горовий В.

Особливості політичного процесу інформаційного суспільства	80
--	----

Спікер О. Турчинов: Тільки ВР, відповідно до Конституції, може приймати рішення про введення військ на територію України

Верховна Рада схвалила заяву про виведення іноземних військ з території України. За це рішення проголосували 239 народних депутатів із 331, зареєстрованого в сесійній залі.

Голова Верховної Ради О. Турчинов зазначив, що для зняття напруження, що виникло в Криму, Російська Федерація повинна негайно повернути підрозділи своїх збройних сил, Чорноморський флот у місця своєї постійної дислокації, вивести з автономії всі свої військові підрозділи. «Припинити втручання у внутрішні справи нашої країни. А видача Україні Януковича сприяла б прискоренню нормалізації двосторонніх відносин наших країн», – сказав спікер.

Відповідно, він запропонував депутатам «оформити заявою цю пропозицію Верховної Ради, що стосується чіткого підкреслення виняткової компетенції парламенту про введення іноземних військ на територію України і про нормалізацію ситуації, яка пов'язана з виведенням військових з території України».

Тільки Верховна Рада, відповідно до Конституції, може приймати рішення про введення військ на територію України. Про це заявив на засіданні парламенту в. о. Президента України, Голова Верховної Ради О. Турчинов, коментуючи вчорашнє повідомлення представника Росії в Раді Безпеки ООН на засіданні Радбезу ООН, що экс-президент В. Янукович нібито звернувся до РФС із проханням про введення російських військ на територію України.

О. Турчинов підкреслив: «Відповідно до Конституції України і українського законодавства, тільки Верховна Рада України і лише Верховна Рада України може приймати рішення у разі потреби про введення іноземних військ на свою територію».

Він додав, що це «виключно компетенція парламенту України». «І ніякі провокації не можуть застосовуватися під прикриттям заяви будь-якого громадянина, навіть экс-президента», – зазначив О. Турчинов.

Як повідомлялося, 3 березня на засіданні Ради Безпеки ООН представник Росії в Радбезі ООН В. Чуркін заявив, що В. Янукович попросив президента РФ В. Путіна ввести війська в Україну.

В. Чуркін продемонстрував нібито лист В. Януковича від 1 березня з відповідним зверненням. У листі В. Янукович стверджує, що в Україні відбу-

лося захоплення влади й Україна нібито опинилася на порозі громадянської війни, а також що в Україні панують хаос й анархія. Також говориться, що нібито життя і безпека, права людей на Півдні, Сході та в Криму під загрозою, люди переслідуються за політичними й мовними ознаками.

В. Чуркін зазначив, що саме це спонукало використовувати Збройні сили РФ для відновлення справедливості.

Представник США в РБ ООН поставила під сумнів слова представника Росії, зазначивши, що слова розходяться з дійсністю. «Якщо послухати російського представника, можна подумати, що московська влада є бригадою швидкого реагування для Ради з прав людини, і виступ не ґрунтується на фактах реальності», – зазначила вона.

З подібною позицією виступили й представники Франції і Великобританії. Представник Великої Британії, зокрема, підкреслив, що після своїх дій, які порушують міжнародне законодавство, Росія не повинна дивуватися політичним й економічним санкціям.

В. Путін не розраховував на швидку, скоординовану й однозначну реакцію світу щодо силового сценарію проти України. Більше того, реакція світу шокувала президента РФ. Таку думку висловив колишній посол України в Білорусі (2010–2011), экс-депутат Верховної Ради й экс-віце-прем'єр-міністр Р. Безсмертний, передає УНН із посиланням на прес-службу «Третьої української республіки».

«Чіткі й однозначні заяви Радбезу ООН, заяви очільників Європи, відкликання послів провідних країн світу з Москви, наміри виключити Росію із складу G8 зупинили розгортання так званого “абхазького” сценарію щодо України. Наміри світу економічно ізолювати РФ призвели до того, що “бліцкриг” було провалено», – переконаний політик.

Р. Безсмертний переконаний, що В. Путін, оголосивши Україні війну, пішов ва-банк. «Європейська Україна для Кремля – це катастрофа. Путін боїться європейської України, підписання угоди з ЄС. Усі його сьогоднішні кроки – це стара гра в Митний союз й імперську Росію», – зазначив політик.

Проте, на переконання Р. Безсмертного, оголосивши війну, В. Путін увімкнув таймер своєї особистої політичної катастрофи. «Розіграний у 2008 р. в Абхазії сценарій в Україні не спрацював завдяки витримці української влади, – наголосив він. – Заява Чуркіна в ООН – прес-конференція Януковича в Ростові – загострення ситуації в Криму – це російський план повернення Януковича як гаранта непідписання Угоди про асоціацію з ЄС. Проте останні події чітко показали, що в нас экс-президент нікому не потрібен», – наголосив політик.

Як стало відомо 4 березня, президент Росії В. Путін віддав наказ військам, які брали участь у навчаннях поблизу кордонів України, повертатися в місця постійної дислокації. У Верховній Раді України це рішення оцінюють по-різному.

3 березня міністр оборони Росії С. Шойгу на селекторній нараді наказав до 7 березня повернути в пункти постійної дислокації сили, що брали участь у військових навчаннях. Таким чином, війська РФ починають виконувати рішення президента РФ. «Вимагаю виконати це завдання організовано, не допустити порушення вимог безпеки, виведення з ладу озброєння та військової техніки», – доручив російський міністр.

Напередодні В. Путін особисто спостерігав за фінальним етапом військових навчань на полігоні «Кирилівський» у Ленінградській області.

Президенту Росії була представлено доповідь про успішне проведення навчань. Як повідомив прес-секретар В. Путіна Д. Песков, після цього президент Росії віддав наказ військам згорнути навчання (*УНН* (<http://www.unn.com.ua/uk/news/1311560-v-putin-ne-ochikuvav-takoyi-reaktsiyi-svitu-na-diyi-schodo-ukrayini-eks-vitse-premyer>), *NEWS.ru* (http://newsru.ua/ukraine/04mar2014/voiska_yuvod.html), *BBC Україна* (http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/03/140304_military_exercises_russia_dk.shtml). – 2014. – 4.04).

Схвалено Програму діяльності Кабінету Міністрів України

Програма діяльності Кабінету Міністрів України.

Сьогодні Україна перебуває в найглибшій за всю історію своєї незалежності економічній, політичній і соціальній кризі. Держава доведена до межі банкрутства, суспільство – до соціальної й гуманітарної катастрофи. Реальною стала загроза втрати Україною суверенітету й територіальної цілісності. Країна опинилася за крок від фінансово-економічного колапсу.

Зростання реального ВВП за два останні роки – нульове. Державні фінанси – у критичному стані. Дефіцит державного бюджету у 2013 р. становив 65 млрд грн, з урахуванням усіх зобов'язань уряду – понад 80 млрд грн.

Державна скарбниця розкрадена. Станом на лютий 2014 р., залишок коштів на Єдиному казначейському рахунку – 4,3 млн грн, при тому що несплачені платіжні доручення – майже 10 млрд грн.

Сукупний зовнішній борг на кінець 2013 р. досяг 140 млрд дол., або близько 80 % ВВП, у тому числі короткостроковий – 65 млрд дол., що більше ніж у чотири рази перевищує золотовалютний запас держави, який становить сьогодні лише 15 млрд дол.

До критичного рівня погіршився діловий та інвестиційний клімат. Іноземні компанії і банки йдуть з України. Співробітництво з міжнародними фінансовими інститутами зруйноване. Країна фактично позбавлена потенціалу економічного відновлення.

Депресивний стан економіки унеможливлює підтримання належних соціальних стандартів для переважної більшості населення. Зберігаються мільярдні заборгованості із зарплат, соціальних виплат і допомог. Мільйони українських сімей поставлені на межу виживання.

Відбулася майже повна правова делегітимізація державної влади, її вихід з-під контролю суспільства. Замість свого конституційного призначення – служити інтересам українського суспільства – державна влада її головними суб'єктами використовувалася з метою самозбереження й збагачення. Корупція стала системним елементом державного управління та основним способом вирішення життєвих питань.

Зруйновано правоохоронну та судову системи держави; суд, прокуратура та інші правоохоронні органи стали елементами єдиного репресивного механізму, спрямованого на захист влади, її свавілля і безкарності. Громадяни, позбавлені легітимних способів захисту своїх прав і свобод, змушені були вдатися до масових протестів, а дії влади з їх придушення призвели до чисельних людських жертв.

Цілі й завдання уряду

Забезпечення суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності України.

Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, невідкладна імплементація її положень. Виконання всіх необхідних умов для якнайшвидшого досягнення безвізового режиму з країнами Європейського Союзу для українських громадян.

Розвиток усебічних добросусідських відносин з Російською Федерацією в усіх сферах, на новій, дійсно рівноправній основі, яка враховує як даність незворотний європейський вибір України й перспективу її членства у ЄС.

Відновлення програм співпраці з МВФ і виконання всіх умов, необхідних для отримання допомоги від МВФ і ЄС.

Невідкладна стабілізація фінансової ситуації. Жорстка економія бюджетних коштів. Ретельний перегляд чинних податкових пільг, виданих на індивідуальній чи галузевій основі, на предмет їх реальної ефективності в сприянні розвитку та соціальної доцільності. Кардинальне зменшення різного роду субсидій, які викривлюють умови конкуренції, дестабілізують державні фінанси та сприяють поширенню корупції.

Забезпечення справедливого правосуддя. Відновлення зруйнованих «судовою реформою» 2010 р. гарантій самостійності судової влади та незалежності суддів.

Реформування правоохоронних органів, забезпечення ефективності їхньої діяльності, дотримання принципу верховенства права, прозорості та підзвітності суспільству.

Повне та всебічне розслідування фактів загибелі людей, вчинення інших злочинів, пов'язаних з проведенням масових акцій протесту у листопаді

2013 р. – лютому 2014 р. Спрямування головних зусиль на виявлення та притягнення до кримінальної відповідальності організаторів і виконавців цих злочинів.

Формування нової системи влади на принципах верховенства права, відкритості й прозорості діяльності органів державної влади. Рішуча та системна протидія корупції, передусім у вищих органах державної влади. Створення Національного антикорупційного бюро.

Проведення люстрації передусім правоохоронних органів і судів, з метою очищення їх від тих, хто зловживав владою, порушував конституційні права людини й громадянина.

Забезпечення жорсткого контролю з боку суспільства за використанням бюджетних коштів. Забезпечення прозорості державних закупівель. Скорочення видатків на утримання влади, скасування необґрунтованих пільг високопосадовцям.

Прийняття (у короткостроковій перспективі) необхідних непопулярних рішень щодо цін і тарифів, із запровадженням відповідних компенсаторних механізмів адресного характеру.

Реформа політичної системи та виборчого законодавства. Створення ефективних механізмів запобігання узурпації державної влади та порушення принципу її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Забезпечення чесних і прозорих президентських виборів 2014 р.

Демоніполізація економіки. Усунення обмежень для конкуренції і штучних преференцій окремим суб'єктам господарської діяльності. Розширення свободи підприємницької діяльності, істотне скорочення функцій адміністративного регулювання економіки.

Відновлення довіри з боку інвесторів до України, заохочення іноземних інвестицій. Запровадження прозорих і єдиних правил для всіх суб'єктів економічної діяльності.

Захист прав власників та інвесторів. Гарантування державою недоторканості прав власності та зміцнення інституту власності як основи ринкової системи господарювання.

Забезпечення енергетичної безпеки й енергозбереження. Реформа енергетичного сектору відповідно до вимог Договору про створення Енергетичного співтовариства, у т. ч. III енергетичного пакета ЄС. Поступове заміщення імпортного газу газом власного видобування. Диверсифікація джерел і шляхів поставок енергоресурсів. Реалізація довгострокової державної програми підвищення енергоефективності. Істотне зменшення на цій основі потреб економіки в імпорті енергоресурсів.

Формування і здійснення виваженої і послідовної державної гуманітарної політики, яка ґрунтуватиметься на врахуванні етнічного, культурного, конфесійного різноманіття українського суспільства. Забезпечення безумовного дотримання прав громадян і всіх суспільних груп (соціокультурних, мовних,

конфесійних тощо) на отримання освіти та інформації, на спілкування рідною мовою, на свободу совісті (віросповідання та церковно-релігійного самовизначення).

З метою поширення використання державної мови в інформаційному, освітньому, культурному просторах, у побуті й суспільних комунікаціях, здійснення всебічного державного сприяння національним українським культурним індустріям, виробництву якісного україномовного інформаційного, культурного, освітнього продукту та його просуванню в т. ч. за допомогою новітніх технологій. Захист державної та інших мов згідно з вимогами ст. 10 Конституції України.

Негайне припинення практики необґрунтованого закриття шкіл, забезпечення доступу до якісної освіти як соціального ліфту – незалежно від рівня матеріального забезпечення родин. Децентралізація управління системою освіти. Забезпечення зв'язку освіти з вимогами сучасного ринку праці.

Недопущення скорочення мережі медичних установ, забезпечення доступності якісних медичних послуг для громадян країни. Запровадження комплексу заходів із стимулювання добровільного медичного страхування.

Повернення капіталів, що перебувають і зареєстровані в Республіці Кіпр, офшорних зонах та інших юрисдикціях, які дають змогу незаконно уникати оподаткування в Україні.

Механізми реалізації програми

На виконання цієї Програми Кабінет Міністрів приймає власні акти, розробляє та вносить законодавчі ініціативи до Верховної Ради України.

Виконання Програми забезпечується діяльністю органів виконавчої влади, здійснюваних на основі Конституції України, законів України, рішень Кабінету Міністрів України, прийнятими в межах його повноважень.

Законодавчі акти, необхідні для реалізації Програми:

Про люстрацію.

Про Національне бюро розслідувань (Антикорупційне бюро).

Про Концепцію реформування правоохоронної системи України.

Про судоустрій і статус суддів (нова редакція).

Про порядок фінансування судової влади в Україні.

Про прокуратуру (нова редакція).

Про адвокатуру та адвокатську діяльність (нова редакція).

Про оперативну-розшукову діяльність (нова редакція).

Про Службу безпеки України (нова редакція).

Про Вищу раду юстиції (зміни).

Про міліцію.

Про Державну пенітенціарну службу України.

Зміни до Кримінального процесуального кодексу України.

Нові виборчі закони.

Про всеукраїнський референдум (нова редакція).

Про місцеві референдуми.

Про доступ до публічної інформації (нова редакція).

Про мирні зібрання.

«Кодекс економічного зростання» (нова редакція Податкового кодексу).

Про внесення змін до Державного бюджету України (з урахуванням оновленого макроекономічного прогнозу розвитку України у 2014 р.).

Про внесення змін до Закону України «Про здійснення державних закупівель» (щодо посилення прозорості закупівель підприємств).

Зміни до законодавства, які удосконалять правову базу демонополізації економіки, антимонопольного контролю та регулювання, захисту конкуренції.

Про порядок постачання природного газу населенню України.

Про державне регулювання у сфері енергетики. Про ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів.

Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо державного контролю у сфері надання податкових пільг і стимулів та децентралізації).

Про місцеве самоврядування (нова редакція).

Про освіту (нова редакція).

Про вищу освіту (нова редакція).

Про студентське самоврядування.

Про Концепцію державно-конфесійних відносин в Україні (Концепція схвалена Всеукраїнською радою церков і релігійних організацій).

Про Концепцію гуманітарної (соціокультурної) політики України.

Про національне культурне виробництво.

Закон України про права пацієнтів.

Зміни до Податкового кодексу України (щодо стимулювання добровільного медичного страхування).

Закон про референтне ціноутворення на ліки.

Результати реалізації Програми

Виконання програми забезпечить:

1. Зниження рівня суспільно-політичної напруженості, відновлення законності й правопорядку, функціонування діяльності органів державної влади на конституційних засадах, зниження рівня корупції, посилення правового захисту та безпеки громадян.

2. Зміцнення суспільної єдності й громадянської злагоди в Україні.

3. Запобігання колапсу національної економіки. Бюджетну збалансованість, формування реалістичних бюджетів, підвищення прозорості та раціональності бюджетного процесу. Економічне відновлення, закладення основ кардинальної реструктуризації економіки у напрямі інноваційної моделі – створення привабливого інвестиційного клімату, належних умов розвитку малого і середнього підприємництва, стимулювання національного бізнесу в створенні конкурентних товарів і послуг та їх виведення на міжнародні ринки.

4. Прискорення залучення країни до міжнародних економічних і фінансових мереж.

5. Збереження наявних, а в перспективі створення нових робочих місць. Наявність ресурсів для утримання соціальних стандартів, доступності медичних, освітніх, культурних послуг, запобігання зниженню рівня життя.

6. Інтеграцію ринків електроенергетики та природного газу з енергетичними ринками ЄС, підвищення рівня інвестиційної привабливості інфраструктури ПЕК України, розвиток енергетичних ринків на засадах ефективності, прозорості, конкуренції, що забезпечить передумови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Подолання критичної залежності від імпорту енергоносіїв фактично з єдиного джерела. Перехід до енергозабезпечення національної економіки за рахунок енергозбереження і власних, у т. ч. високотехнологічних джерел енергії.

7. Підвищення якості та доступності для всіх громадян України освіти, охорони здоров'я, інформації, культурного надбання. Безумовне дотримання прав громадян і суспільних груп на вільний розвиток національних мов і культур, зміцнення позицій державної мови і рівня захищеності національних інформаційного, освітнього, культурного просторів.

8. Практичну реалізацію європейського цивілізаційного вибору України шляхом підписання і виконання Угоди про асоціацію з ЄС, створення передумов для всебічної модернізації держави на європейських засадах, кардинальне розширення для громадян України інформаційного, освітнього, культурного просторів, можливостей самореалізації та кола міжлюдських контактів (*Урядовий портал (www.kmu.gov.ua). – 2014. – 27.02.*)

Аналітика

О. Ворошилов, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ, канд. ист. наук

Новый украинский Кабмин – «правительство камикадзе»?

27 февраля Верховная Рада проголосовала за нового Премьера и утвердила Кабмин. Накануне вечером его состав был представлен Майдану.

Источники отмечают, что найти людей на должности было сложно – многие называют правительство «Кабмином для камикадзе». Дело в том, что внимание к министрам будет более чем пристальное, а ситуация в стране очень сложная: экономический кризис, грядут выборы Президента и, возможно, Верховной Рады.

Следует отметить, что список будущих министров, объявленный на Майдане, вызвал неоднозначную реакцию народа: если кандидатуры проявили себя на Майдане, активистов воспринимали на ура, но услышав хорошо знакомые фамилии политиков с «историей», люди возмутились (протестующие критически встретили, например, фамилию А. Авакова, нардепа от ВО «Батьківщина» и др.). Исполняющий обязанности Президента А. Турчинова, который призвал выбрать хоть какую-то власть, а взамен обещал перевыборы Верховной Рады и свою отставку, освистали. После объявления списка Кабмина люди поднимали плакаты «Где вы были во время штурма?» и «Где изменения?».

После оглашения кандидатов в правительство со сцены Майдана А. Яценюк заявил журналистам, что «такого правительства, которое сейчас было репрезентовано, не было никогда за всю историю украинской независимости. Впервые в истории Украины правительство формируется таким образом», – добавил он, подчеркнув, что в предложенном составе правительства нет «ни одного олигарха».

«Я могу заранее сказать, какая судьба всех членов Кабмина, – это политические камикадзе, – спрогнозировал политик. – Перед этим правительством будут невероятные вызовы и надо совершенно откровенно говорить, что те, кто идет в это правительство, с одной стороны, спасают страну, с другой – должны понимать, что совершают политическое самоубийство», – отметил А. Яценюк, пояснив, что члены Кабмина будут принимать непопулярные решения и на длительное время могут уйти с политической арены.

В Верховной Раде за назначение Премьер-министром А. Яценюка проголосовал 371 депутат, а за утверждение всего состава Кабмина – 331 депутат. Также парламент принял программу деятельности Кабинета Министров, основное внимание в которой уделено экономическим реформам.

В целом, в соцсетях новое правительство называют «бютовским», поскольку сразу семь кресел в нем заняли политики, которые так или иначе связаны с «Батьківщиною»: это А. Яценюк (Премьер), В. Ярема (первый вице-премьер, контролирует силовой блок), А. Аваков (МВД), М. Бурбак (Мининфраструктуры), Л. Денисова (Минсоцполитики), П. Петренко (Минюст) и О. Семерак (министр Кабинета Министров). Три должности заняли «свободовцы» – вице-преьера (А. Сыч), главы Минэкологии (А. Мохник) и главы Минагрополитики (И. Швайка). Несколько кресел получили общественные активисты, которые проявили себя во время массовых протестов: «голос Майдана» Е. Нищук возглавил Минкульт, один из лидеров Автомайдана Д. Булатов – Министерство молодежи и спорта, координатор медслужбы Майдана О. Мусий – Минздрав, журналистка Т. Черновол стала руководителем Антикоррупционного бюро, а ее коллега Е. Соболев – Люстрационной комиссии.

Кроме того, вице-премьером по региональной политике назначен мэр Винницы В. Гройсман, Министерство финансов возглавил А. Шлапак, работавший первым заместителем главы Секретариата Президента при В. Ющенко,

Министерство экономики – основатель Киево-Могилянской бизнес-школы П. Шеремета, Министерство энергетики и угольной промышленности – Ю. Продан (глава Минэнерго, 2007–2010), Министерство образования и науки – ректор Киево-Могилянской академии С. Квит.

Парламент также назначил посла Украины по особым поручениям А. Дешицу и. о. главы МИДа, а и. о. министра обороны – бывшего командующего ВМС, представителя партии «Свобода» И. Тенюха.

УДАР В. Кличко не получил в правительстве ни одного кресла, поскольку, как заявили его представители, партия хочет полностью сконцентрироваться на президентских выборах.

Вместе с тем, как отметила организация Transparency International (неправительственная международная организация по борьбе с коррупцией и исследованию уровня коррупции по всему миру, основана в 1993 г., на настоящий момент имеет филиалы более чем в 100 странах мира), ее обеспокоило то, что формирование коалиционного правительства Украины происходило «фактически без обнародования критериев отбора членов». Организация призвала «все стороны этого процесса к реальному соблюдению принципов прозрачности и добропорядочности».

Ее эксперты считают, что претенденты еще до назначения на должность должны были публично обнародовать декларации об имуществе, доходах, тратах и обязательствах финансового характера. Transparency International напомнила, что именно коррупция стала одной из причины массовых протестов, которые привели к смене власти.

Также, судя по сообщениям СМИ, нельзя сказать, что согласование кандидатур прошло гладко. Так, должность министра здравоохранения вначале предлагали доктору медицинских наук, основателю Института дерматологии и косметологии О. Богомолец, однако после условий, выдвинутых ею, отозвали предложение.

«Я получала звонки от людей, которые спрашивали о моем отношении к этому предложению. Я сказала, что готова рассматривать его на таких условиях. Первое – полный аудит и санация всей системы, открытие коррупционных схем и привлечение к ответственности тех людей, которые в этой схеме задействованы. Второе – полное открытие всех финансовых потоков, раскрытие всех тендерных процессов для того, чтобы они были открытыми и проводились на открытых условиях. И эти финансовые потоки должны быть переданы в области, а не держаться централизованно в Минздраве. Третье условие – приведение новой, проверенной, чистой команды. Еще одним условием было предоставление больших полномочий профсоюзам медиков. Следующее условие – присутствие постоянной прямой видеотрансляции из Кабинета Министров», – сказала О. Богомолец.

Однако после этого в кулуарах было принято решение об отказе врача от должности. «После того как я передала эти условия, в кулуарах было приня-

то решение, что я от должности министра здравоохранения отказываюсь. Вместо этого мне предложили должность вице-преьера по гуманитарным вопросам», – сказала О. Богомолец.

Она сначала приняла предложение, однако после того, как узнала состав правительства, отказалась от него. «Мне была предоставлена несоответствующая информация относительно состава правительства, и я дала предварительное согласие на то, чтобы принять эту должность. Однако в два часа ночи я узнала реальный состав правительства, что там не все люди отвечают нашим условиям – это честность, профессионализм и отсутствие любых политических пристрастий. На основании этого я ...сообщила чиновникам, что отказываюсь от должности», – заявила О. Богомолец.

Добавим, что в кулуарах ВР О. Богомолец уточнила, что ей не позволили бы сделать системные изменения в порученной сфере. По ее словам, ей просто предложили стать лицом новой власти.

Отказался от предлагаемой должности и Б. Тарасюк, который должен был стать вице-премьером по вопросам европейской интеграции. По его словам, назначение на эту должность не было согласовано с ним, а сама должность является «церемониальной, поскольку не подкреплена полномочиями и кадровым потенциалом», а он не привык быть «свадебным генералом».

Интересно, что в частных беседах (например, с корреспондентами Gordonua.com) некоторые претенденты на высокие посты признались, что о своем будущем назначении услышали со сцены Майдана, предварительного согласия на это они не давали. Да и списки с составом будущего правительства, которые в последние дни попадали в СМИ, свидетельствуют, что решения по некоторым должностям принимались в последнюю минуту. Так, накануне на должность министра аграрной политики претендовал А. Мирный, а М. Бурбак, который возглавил Министерство инфраструктуры, вообще не фигурировал среди потенциальных кандидатов в министры.

Не остался без внимания и тот факт, что вчерашняя оппозиция отдала ряд должностей в Кабмине лидерам Евромайдана.

Директор Института глобальных стратегий В. Карасев считает этот прецедент правильным, поскольку новая власть, так или иначе, вынуждена прислушиваться к мнению протестующих. Он связывает предложение лидерам Майдана ряда должностей в новом правительстве с процессом интеграции активной части Майдана в новые государственные структуры и институты, взамен тех, которые рухнули в последние три месяца.

Нежелание ряда лидеров Майдана занять посты в новом правительстве В. Карасев связал с присутствием в их сознании романтики уличной политики. Но эксперт отметил, что со временем им придется сделать выбор: либо вообще уйти из политики, либо влиться в нее.

В то же время политолог подчеркнул, что «прийти в Кабмин и занять кабинеты – еще не значит принимать решения и получить власть. Способны ли из

людей, которые воевали на Грушевского, выйти политуправленцы? Это же совершенно разные вещи. Политик на улице – это одно, а в управлении государством – другое. Тут необходимы время и опыт».

Напротив, *директор компании Berta Communications политехнолог Т. Березовец* считает, что в новое правительство следует назначать молодых демократов, а назначение по принципу заслуг перед Майданом считает «глупым прецедентом», чреватым «печальными последствиями».

Предоставление ряда должностей лидерам Майдана со стороны новой власти он связывает с желанием показать, что новая власть прислушивается к пожеланиям протестующих: «Это попытка, грубо говоря, уравновесить появившиеся весьма странных одиозных личностей».

Нежелание же ряда представителей Майдана занимать посты в новом правительстве Т. Березовец связал с тем, что сегодня непонятен принцип транспарентности (прозрачности. – Авт.) формирования правительства: «Если бы люди заявили, что вот, по таким принципам мы начинаем формировать те или иные вещи, то это было бы понятно. А так у людей вызывает очень много нареканий и вопросов. Подобные подходы мало чем отличаются от того, что существовало раньше».

Бывший и. о. министра финансов Украины И. Уманский также считает неправильными назначения в новое правительство, связанные с деятельностью на Майдане.

По его словам, логика формирования нового правительства ему не до конца понятна. «Я так до конца и не понял принцип формирования нового правительства. Здесь видится смесь подходов. Видно, что есть чисто политические назначения, есть технические, а есть элементарная плата за Майдан, что, с моей точки зрения, неправильно. Изначально у всех ведь было понимание, что правительство должно быть даже не техническим, а технократическим, то есть состоять исключительно из профессионалов. Сегодня такой логики не наблюдается», – считает специалист.

В то же время политик призвал не критиковать новый Кабмин преждевременно. «Да, у многих членов Кабмина опыт работы с задачами государственного масштаба отсутствует. Но я бы не спешил критиковать их до момента первых действий и решений, – отметил И. Уманский. – В этом Кабмине достаточно много достойных людей с хорошим опытом и пониманием работы, а есть люди с полным отсутствием такого опыта. Оправдают ли они доверие – жизнь покажет».

Со своей стороны *президент Центра рыночных реформ Украины В. Лановой* уверен, что новый состав Кабинета Министров Украины нельзя назвать профессиональным. «К сожалению, формирование правительства, исходя из профессионального подхода и моральных качеств, которых требует Майдан, ограничилось тем, что (в состав Кабмина. – Авт.) включают людей из узкого круга либо партии “Батьківщина”, либо ВО “Майдан”, которое совместно

с парламентской оппозицией олицетворяло верхушку “майдановского” движения», – констатировал эксперт.

«Теперь все выглядит так: ради того, чтобы Майдан не возмутился, чтобы он разошелся, берут людей просто с Майдана, которые профессионально никаким образом не отвечают тем или иным функциям, которые на них возлагаются», – заявил В. Лановой. По его оценкам, новый состав правительства не озвучивает «конструктивных идей и подходов; вообще нет речи о реформах».

Внефракционный народный депутат И. Богословская заявила, что «состав нового правительства и коалиции – это попытка скрестить ежа с ужом». Нардеп считает, что новый состав Кабмина – это помесь профессиональных, опытных людей с незапятнанной репутацией и коррупционеров, которых к правительству нельзя было подпускать на пушечный выстрел. «На Майдане можно было услышать, кого поддерживают люди, а кому они не доверяют. Но, похоже, что власть продолжает наступать на старые грабли. Выводов никто не сделал, и в Кабмин просочились политики, на которых, если уж быть откровенным, клейма негде ставить», – отмечает И. Богословская.

По словам **украинского политического и экономического эксперта Б. Кушнирука**, в экспертном сообществе доминирует мнение, что новый Кабинет Министров должен быть правительством технократов. «Он должен быть отделен от политики – от побежденных и победителей. У него должен быть карт-бланш на работу шесть-девять месяцев до следующих парламентских выборов, которые с большой долей вероятности пройдут в этом году. Поэтому для такой работы на данном этапе необходимо сформировать правительство, которое бы не представляло ту или иную политическую силу», – сказал Б. Кушнирук.

Эксперт считает, что Премьер-министр и члены его кабинета должны взять на себя обязательства не баллотироваться в Президенты на предстоящих внеочередных выборах главы государства 25 мая 2014 г. А также не рассматривать работу в государственных органах на высших должностях в качестве трамплина к предстоящей парламентской гонке. «То, что этого всего мы не видим и совершенно не можем понять, по какому принципу отбираются чиновники на высокие государственные должности – вот это очень беспокоит экспертов. Мы видим, что новое правительство становится отображением другого подхода, чем тот, который декларируется на Майдане», – отмечает Б. Кушнирук.

В свою очередь **эксперт Центра политико-правовых реформ В. Тимошук** подчеркивает, что правительство не должно формироваться как безынициативное образование и исполнитель чужой воли: «Для того чтобы новое правительство смогло вывести страну из руин, вызванных режимом Януковича, необходимы кардинальные реформы. И здесь даже вопрос, каким будет это правительство, вторичен: коалиционным или “техническим”. Важнее системные изменения в формировании и в организации деятельности правительства, в том числе и исполнительной власти в целом. Прежде всего, ...правительство

не должно быть бесхребетной командой с единственной задачей – сбор средств во всех сферах общественной жизни для их дальнейшего централизованного распределения (тем более в интересах нескольких человек). Правительство не должно безучастно ждать “поручений” Президента. Тем более что и по любой редакции Конституции Украины (и в 1996, и 2004) практика издания таких поручений является неправомерной. Правительство должно стать самостоятельным и инициативным субъектом, формирующим государственную политику, вырабатывающим необходимые обществу решения. Правительство должно самостоятельно генерировать реформы. А для этого критически важно эффективное выполнение правительством функции “анализа политики”. То есть министерства должны постоянно мониторить состояние дел в секторах своей ответственности, своевременно выявлять (прогнозировать) проблемы, определять их причины, вырабатывать варианты решения проблем, оценивать позитивы и недостатки каждого варианта. Министры должны выбирать лучшие для общества варианты политики, убеждать парламент и общество в правильности выбранных решений.

При этом есть несколько предпосылок для надлежашего внедрения этой концепции. Прежде всего важно четко определить миссию каждого министерства. Например, это может быть: для Минюста – обеспечение верховенства права в Украине, прав и свобод человека и гражданина, для Минфина – обеспечение роста доходов Государственного бюджета Украины, содержание его дефицита в законодательно определенных пределах, а также прозрачное и эффективное использование государственных финансовых ресурсов, для Минэкономики – создание благоприятных условий для развития предпринимательства и инвестиционной деятельности и т. д. Очень важно изменить внутреннюю организацию министерств. Должности министров являются политическими, поэтому их должны занимать лица, готовые в инициативном порядке брать ответственность за проведение реформ. Кстати, это означает, что в “милитаризированных” министерствах (МВД, Минобороны) на должности министров должны назначаться гражданские лица, а не кадровые милиционеры или военнослужащие. При таких условиях инициированные министрами реформы имеют большие шансы быть внедренными, чем когда речь идет о выполнении чужих и не всегда понятных указаний из Администрации Президента».

Также В. Тимошук отметил, что «в нынешних условиях формирования переходного правительства очень важно, чтобы оно было сбалансировано выходцами из разных регионов. Возможно, сейчас следует минимизировать в правительстве участие действующих народных депутатов Украины, отдавая преимущество специалистам с профессиональным опытом и знаниями в соответствующих сферах государственной политики. Поддержку министрам должен предоставлять политически нейтральный аппарат, возглавляемый профессионалом – государственным служащим. Именно беспристрастный

аппарат сможет давать лучшие варианты политики, основанные на публичном интересе и неуклонном соблюдении правовых рамок. А образованные под основные задачи министерства департаменты смогут приобрести необходимую способность для качественного выполнения функций анализа политики, сохранения институциональной памяти».

Политолог, председатель правления Центра прикладных политических исследований «Пента» В. Фесенко акцентирует внимание на том, что, «так или иначе, но это правительство будет временным, оно должно выполнить задачи стабилизации. Думаю, состав правительства будет неоднократно изменяться и затем будет заменен более стабильным и более легитимным правительством, сформированным новыми институтами власти – Президентом и парламентом... Речь идет о формировании революционно- экспериментального правительства. Почему? Потому что составляющей правительства, фактическим участником новой политической правительственной коалиции является Майдан. Там значительная часть активистов и сторонников Майдана. А почему экспериментальное? Потому что значительная часть его никогда не работала в системе государственного управления. Безусловно, для них работа на новых должностях будет серьезным испытанием».

Также эксперт отмечает, что было бы хорошо запретить новоназначенным членам Кабмина идти потом на выборы. Вносить предвыборную компоненту в деятельность Кабмина, которому придется разрешать кризис, – некорректно. Идеальное правительство – технократическое (то есть без чистых политиков, состоящее из серьезных специалистов, профессионалов в своих сферах. – Авт.).

Отдельно политолог остановился на задачах и проблемах работы органов, которые будут заниматься люстрацией и борьбой с коррупцией. «Многое будет зависеть не от того, кто эти должности возглавил. У этих людей репутация с точки зрения Майдана неплохая. Но здесь важно, чтобы у руководителей были необходимые полномочия и чтобы эта работа велась на основе закона, чтобы здесь было меньше политического субъективизма», – отметил эксперт, добавив, что «революционное своеволие – ничем не лучше “беспредела” прошлой власти».

В. Фесенко также не исключает шквал критики в адрес нового правительства. «Шума вокруг работы нового правительства будет очень много, а что касается практических результатов, то здесь сложнее. Потому что будут определенные проблемы переходного периода, есть проблема с тем, что часть новых правительственных чиновников не имеют опыта государственного управления, не все пройдут испытание. Часть правительства, между прочим, опытные технократы, часть политиков из “Батьківщини” и ВО “Свобода”».

При этом эксперт считает показательным тот факт, что в исполнительной власти нет представителей УДАРа. «Думаю, что мы сейчас уже видим определенные расхождения в интересах и стратегии тех политических сил, кото-

рые представляли Майдан. И это, по-видимому, неминуемая ситуация, когда прежние союзники постепенно начнут конкурировать между собой. Но УДАР, хотя и не принял участие в этом правительстве, дал возможность ему работать, поддержал его. Поэтому начало конкуренции между ними – это скорее дело будущего», – подытожил В. Фесенко.

Со своей стороны киевский *политолог С. Таран* убежден, что в нынешних условиях правительство могло быть сформировано только по квотному принципу. «Если ходить по Майдану и спрашивать у людей, кто у вас вызывает доверие, тогда сто лет не сможем выбрать Кабмин. Если без популизма, то правительство народного доверия формируется именно таким образом: те силы, которые имеют поддержку в обществе, формируют коалицию и получают свои квоты. Если говорить о качественном наполнении правительства, надо поставить конкретные требования и критерии: профессиональное соответствие, отсутствие конфликта интересов и бизнеса, прозрачность доходов и расходов. Если этого будут придерживаться, получают доверие среди граждан и могут быть эффективными», – отметил он.

В то же время, по словам политолога, нужно не забывать, что нынешнее правительство является переходным. «Оно возьмет на себя весь негатив, сделает очень много непопулярных мер. Сначала мы его проклянем, но потом когда-то вспомним добрым словом», – добавил С. Таран.

О. Айвазовская (Гражданская сеть «ОПОРА») убеждена, что «новое правительство ...должно быть сверхпрофессиональным, потому как проблемы в стране огромны в каждой отрасли, максимально аполитичным в лицах, ведь его вынужденно непопулярные, но крайне важные шаги должны воспринимать и на Востоке, и на Западе. Эффективное правительство сегодня может формироваться исключительно по двум принципам: ставить на высокие должности можно только временных, но эффективных кризисных менеджеров, и они должны спокойно восприниматься всей Украиной, а не только “майдановской” ее частью».

В свою очередь *политтехнолог С. Дидковский* считает, что при сложившейся системе отношений в украинском обществе любое правительство можно оценивать по шкале «плохой – еще хуже». «Мы видим, что ведущие должности в государственных органах занимают не менеджеры, а те, кто победил в политических баталиях. Ни одно украинское правительство никогда “не страдало” от избытка профессионалов. Сегодня нет большой разницы, будут ли в новом Кабинете Министров представители бывшей власти или нынешней, главное, чтобы в нем работали настоящие менеджеры», – заявил С. Дидковский русской службе «Голоса Америки».

Он критически относится к ряду назначений в правительстве и говорит о том, что с таким Кабинетом Министров Украине сложно будет преодолеть последствия экономического кризиса. «Любая власть назначает на ключевые должности людей, которые потом обеспечат ей контроль над финансовыми

потоками. Вопрос профессионализма того или другого представителя – для нее это второстепенная задача», – подчеркивает С. Дидковский.

Как спрогнозировала *новоназначенная глава Антикоррупционного бюро Т. Черновол*, «к этому правительству будут очень негативно относиться. Если в 2004 ., когда победил Ющенко, у него был очень большой кредит доверия от “оранжевого” Майдана, то к этому правительству нет доверия ни у кого».

В целом же, станет ли этот революционный Кабмин реформаторским, и насколько профессиональными являются его члены, покажет только время. С другой стороны, подчеркивают эксперты, его в распоряжении нового правительства не так уж много – через два-три месяца, после избрания нового Президента, будет сформирован новый Кабинет Министров.

Также можно отметить, что, по мнению ряда политологов, для единства страны стоило бы ввести в правительство (и в парламентскую коалицию) представителей Партии регионов. Но этого не произошло, так как данный шаг зависел не столько от новой власти, сколько от Майдана, то есть от украинцев, которые, наверное, впервые за 23 года независимости Украины получили право влиять на формирование невыборного органа власти – Кабинета Министров.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Суспільно-політичні процеси в Криму у висвітленні ЗМІ

Залишається складною ситуація в різних регіонах України і, зокрема, в Автономній Республіці Крим, де значна частина населення негативно ставиться до подій у Києві. Щоправда, ще донедавна намітилися деякі зміни у відносинах центру з владою АРК. Як інформують ЗМІ, органи правопорядку готові були виконувати розпорядження центру і ГУ МВС України в Криму працювали в штатному режимі.

Натомість представники кримської влади заявили, що вважають рішення Верховної Ради України нелегітимними. За словами колишнього заступника голови Ради міністрів Криму Р. Теміргалієва, Президент України є законно обраним і Верховною Радою не була проведена процедура імпічменту. Щоправда, через деякий час, керівники автономії зазначили, що вони готові до співробітництва з центральною владою. Але заяви кримських чиновників, які лунали раніше, мали відчутний резонанс. На вулицях багатьох міст АРК пройшли мітинги з вимогою не визнавати рішень Верховної Ради України.

За інформацією ЗМІ, 23 лютого в Сімферополі почалося формування загонів самооборони. Ініціатором їх створення виступила партія «Русское един-

ство», яка попередила, що організація загонів проходить під гаслом «Крим, насамперед» і попросила не розгортати якусь партійну символіку. Як пояснив журналістам представник «Русского единства» Д. Полянський, вуличний захід і місце проведення – перед входом до Верховної Ради Криму – погоджено. «Ми оголосили про мобілізацію кримчан, яким небайдужа доля Криму», – зазначив активіст.

Також представник організаторів розповів від імені присутніх, що події в Києві вони вважають захопленням влади та впевнені, що на сьогодні законної влади в країні не існує.

Подібна акція відбулась і в Керчі. Біля будівлі керченської міської ради, куди мітингувальники прийшли змінити прапор України на російський, активісти вступили в конфлікт з мером Керчі, який вийшов до них і закликав зберігати спокій. «У місті все спокійно, немає ніяких провокацій. У цей непростий час нам треба зберігати спокій», – звернувся він до учасників акції.

Проте меру не давали говорити: один з мітингувальників, О. Остапенко, забрав у нього мегафон, запевняючи натовп людей, що ніякої шкоди від того, що над мерією повісять російський прапор, не буде.

Найбільш радикальним був мітинг у Севастополі. Як інформують ЗМІ, 23 лютого в Севастополі біля будівлі міськдержадміністрації, де відбулася позачергова сесія міськради, пройшов масовий мітинг. Перед присутніми з російськими прапорами виступили місцеві громадські працівники та активісти, акцію охороняли прихильники партії «Русский блок». Під час мітингу протестувальники висловили недовіру чинному голові СМДА та оголосили про створення місцевої народної ради з обранням лідера, якому доручили керувати громадою. Лідером громади був обраний місцевий підприємець О. Чалий.

За інформацією деяких ЗМІ, він є громадянином Росії, власником промислової групи «Таврида Електрик» (Росія). Проте це не зупинило активістів і, як зазначив громадський діяч, місцевий адвокат Б. Колесніков, обраний голова має сформувати виконком, загони самооборони, продовжити сесії міської ради та уточнити «можливість переходу міліції на нашу сторону як озброєного загону», – зазначив активіст.

Передбачалось, що О. Чалий почне роботу негайно. «Ми будемо захищати своє місто і не дозволимо нікому диктувати нам умови, тим більше націоналістам», – заявив О. Чалий.

У свою чергу лідер партії «Русский блок» Г. Басов запропонував створити силові загони самооборони серед добровольців. Записуватися в загони можуть тільки чоловіки, дійсно здатні залишити сім'ю і ризикувати своїм здоров'ям.

За словами представників «Русского блока», загони самооборони захищатимуть городян від бойовиків, а також сприятимуть з подібними організаціями Криму.

Як відомо, посада міського голови (мера) в Севастополі не передбачена законом. Севастополь не входить до складу Кримської автономії. Це місто прямого підпорядкування, де з 1992 р. не обирають мера. Містом керує глава адміністрації, якого призначає Президент України своїм указом. Але це не зупинило мітингувальників і вони вважають, що мають право обрати собі мера під час вуличної акції. Учасники акції також не вважають протизаконною дію по заміні українського прапора над міською радою на російський.

Як інформували ЗМІ, у Сімферополі ще на початку лютого відбулися установчі збори громадського руху «Слов'янський антифашистський фронт» (САФ), ініціаторами якого були також проросійські сили.

За повідомленням прес-службу партії «Русское единство», на засіданні був прийнятий та підписаний Маніфест організації. «Метою створення “Слов'янського антифашистського фронту” є протидія поширенню в Україні ідей нацизму, фашизму та русофобії, а також недопущення розповзання коричневої чуми по слов'янських країнах», – зазначається в повідомленні.

У прийнятому на установчому з'їзді маніфесті САФ лунала критика на адресу подій, що розгортаються протягом останнього часу на Євромайдані. «Протестний рух у Києві, який почався із гасел підтримки курсу на євроінтеграцію, стрімко скотився до екстремістських і антидержавних форм боротьби з офіційною та законною владою. Авангардом насильницького протистояння є так звані українські націоналісти та неонацисти – організації бойовиків ультрарадикального полку, якими керують зарубіжні інструктори та політтехнологи», – ідеться в офіційному повідомленні.

Подібний «фронт» був створений і в Одесі. Як інформують ЗМІ, в Одесі близько 20 організацій підтримали створення міжнародного громадського руху «Слов'янський антифашистський фронт». Про це повідомив керівник Одеської обласної організації партії «Русское единство» Б. Ємець.

За його словами, представники цих організацій – політичних, громадських і творчих – підтримали маніфест даного руху. Він пояснив, що «Слов'янський антифашистський фронт створюється з ініціативи української політичної партії «Русское единство» і Всеросійської партії «Родина». Про підтримку маніфесту в Одесі повідомив журналістам депутат Держдуми РФ від «Єдиної Росії», лідер російської партії «Родина» О. Журавльов, який спеціально прибув в Одесу.

За словами організаторів руху, необхідність створення слов'янського антифашистського фронту в Криму і Одесі «продиктована у зв'язку з переходом політичної кризи в Україні в стадію відкритого протистояння легітимної влади та політичних екстремістів серед неонацистських організацій». «Почали ми саме з Криму як з точки кристалізації. Населення Криму розуміє, що таке фашизм, і налаштовано проросійськи», – заявив О. Журавльов.

Політик запевняє, що його колеги з української партії «Русское единство» налаштовані дуже вояволично та вже створюють бойові дружини для відсічі

«фашистським молодикам». Також він не виключив відокремлення Криму від України, нагадавши про створення в парламенті регіону робочої групи з перегляду хрущовських угод про приєднання Криму до УРСР. «Якщо влада буде дивитися тільки на Захід, то Південний Схід може піти по своєму шляху», – натякнув О. Журавльов, не виключивши входження однієї частини країни до Митного союзу, а іншої – в ЄС.

Політолог Є. Мінченко нагадує, що ідея О. Журавльова не нова. Подібними проектами вже займався Д. Rogozin і экс-депутат Держдуми директор Інституту країн СНД К. Затулін. «Про те, серйозно це чи несерйозно, ми зможемо судити через півроку. Якщо ця організація отримає, наприклад, 50 % популярності і 5 % суспільної підтримки, тоді можна говорити, що це серйозно», – вважає Є. Мінченко.

Керівник бюро Центру політтехнологій Г. Чижов, навпаки, бачить в ініціативі «Родини» крім піару спробу Кремля знайти собі нових союзників на південному сході України. «Д. Rogozin планував такий проект ще в 2012 р., але тоді представники проросійських організацій відмовилися від зустрічі з ним за вказівкою Партії регіонів», – зазначає експерт.

Проте всі ці дії проросійських сил були лише підготовкою широкомасштабних заходів, спрямованих на захоплення влади в Криму, за участі збройних сил РФ. Спочатку проросійські сили намагалися захопити кримський парламент, але їм завадили кримські татари, які зібрали понад 10 тис. своїх прибічників під стінами Верховної Ради АРК.

Останнім же часом кримські татари активізувалися, зокрема, 23 лютого на центральній площі Сімферополя відбувся траурний мітинг, приурочений до 96-ї річниці мученицької смерті першого голови уряду Кримської Народної Республіки Н. Челебіджихана, який був по-звірячому вбитий більшовиками в 1918 р. Під час цього мітингу учасники акції виступили проти розколу незалежної та суверенної держави Україна.

Учасники акції зазначили, що Верховна Рада України повинна терміново прийняти рішення про розпуск кримського парламенту. Про це заявив на мітингу в Сімферополі голова меджлісу кримськотатарського народу, депутат ВР Криму Р. Чубаров. За його словами, у кримському парламенті зараз немає депутатів, «там сидять 85–90 безвольних істот». Тому така Верховна Рада Криму, на думку глави меджлісу, повинна бути «негайно розпущена».

Крім того, Р. Чубаров закликав Верховну Раду України створити спеціальну комісію з питань Автономної Республіки Крим, до складу якої мають увійти члени меджлісу. Завдання цієї комісії – розробити новий виборчий закон, який дозволить кримським татарам мати гарантоване представництво у Верховній Раді та Раді міністрів автономії.

Потім, за словами Р. Чубарова, слід оголосити через кілька місяців нові вибори до ВР Криму вже на основі нового закону. Глава меджлісу закликав учасників мітингу зібратися знову вже в березні, орієнтовно – через 10 днів. Цьо-

го разу, за словами Р. Чубарова, на центральну площу Сімферополя мало б прийти 50–70 тис. осіб. Крім того, меджліс кримськотатарського народу вимагав у Верховної Ради України покарати кримських чиновників – авторів сепаратистських закликів і дій. «Ми вимагаємо негайного притягнення до кримінальної відповідальності вищих посадових осіб АРК за сепаратистські заклики та дії, що несуть загрозу територіальній цілісності та суверенітету України та стали причиною різкого загострення суспільно-політичної ситуації в Криму», – ідеться в резолюції, прийнятій на траурному мітингу.

Також учасники мітингу закликали кримську владу в терміновому порядку встановити конструктивний діалог із представницькими органами кримських татар «з усіх питань, пов'язаних з життєдіяльністю кримського суспільства та відновленням прав кримськотатарського народу».

Учасники мітингу попросили українську владу вжити заходів «щодо усунення причин і вогнищ напруженості в кримському суспільстві». Зокрема, відмовитися від проведення «дискримінаційної кадрової політики, яка виключає рівноправну участь представників корінного народу Криму – кримських татар – у процесах розробки, прийняття та реалізації рішень».

Але події розгорталися блискавично і намірам кримських татар не судилося поки що здійснитися, адже кримський парламент був захоплений «невідомими» особами зі зброєю і кримські парламентарі прийняли рішення провести референдум в Криму про статус півострова та призначили нового керівника уряду АРК С. Аксьонова, який перебрав на себе всю повноту влади в Криму, фактично – президентські.

Голова меджлісу кримськотатарського народу Р. Чубаров вважає події, пов'язані із захопленням будівель кримського парламенту та Ради міністрів, відпрацюванням сценарію російського управління Україною.

Він, зокрема, зазначив, що сьогодні Крим став експериментальним майданчиком, де обкагується сценарій російського керівництва з приводу того, якою має стати Україна. «Цим майданчиком міг стати Харків. Він мав усі шанси, але став Крим. І це наше спільне нещастя», – заявив голова меджлісу.

Він також висловив жаль з приводу того, що кримські політики стали провідниками цього експерименту. «Провідниками на ниві сепаратизму, який несе суспільству просто страшні виклики та загрози. Я передбачаю, що протягом деякого часу (і це будуть місяці) Крим буде відчувати дуже велику турбулентність», – додав політик.

Разом з тим, говорячи про те, як повинна діяти Україна, він зазначив: «Є Будапештський меморандум, є гарантії української державності».

Тим часом події в Криму спричинили величезний резонанс. Більшість країн засудили дії Росії в Криму та закликали керівництво РФ вивести свої війська з території України.

Аналізуючи ситуацію, експерти зазначають, що тривалий час ведеться боротьба за Крим. Зокрема, мер Москви Ю. Лужков або депутат Держдуми

К. Затулін могли приїхати й «наговорити» на ноту МЗС чи навіть на заборону на в'їзд на кілька років. Також В. Жириновський міг висловлюватися досить агресивно щодо Криму, але згадати випадок, коли б лідеру якоїсь російської партії було дозволено приїхати в Крим і створити з українською партією міжпартійний фронт для боротьби з призначеними на роль «фашистів» жителями західних областей України, важко. Сьогодні це можливо: депутат Держдуми О. Журавльов, який очолює російську партію «Родина», разом з депутатом ВР Криму, лідером «Русского единства» С. Аксьоновим такий Слов'янський антифашистський фронт створили й мобілізацію добровольців оголосили. Гасло мобілізації: «Сьогодні на території України ведеться боротьба західних держав проти Росії. І тільки рішуче приєднання України до Митного союзу врятує нашу державу!».

Експерти зазначають, що в Криму поширюються антиукраїнські гасла. Зокрема, гасла російського «Национально-освободительного движения», ультраправі прибічники якого в Криму зривають мітинги «Євромайдан – Крим» і виступають із сепаратистськими гаслами про відокремлення Криму.

За словами експертів до проросійських проєктів належать «Наши» – кримський «Стоп-майдан» тощо. Окремою колоною, за висновками оглядачів, ідуть організації, що їх пов'язують із «Українським вибором» та його лідером В. Медведчуком, який є куратором організації Міжнародного суспільного руху «ОКЕАН». Цей рух збирає ветеранів «мешковських» часів і активістів забороненого судом Євразійського союзу молоді, що стали старшими, у ще один антифашистський фронт.

У свою чергу член президії Верховної Ради Криму член Партії регіонів В. Кличников закликає до всекримського опитування щодо статусу Криму. Голова ВР Криму В. Константинов, який просив В. Януковича запровадити надзвичайний стан, часто відвідував Москву для консультацій. А член президії ВР Криму С. Цеков – екс-спікер, відкрито закликав звернутися в Москву по допомогу та захист «російської автономії».

На думку експертів, особливо варто звернути увагу на дії В. Суркова, який активно включився в протистояння, розвіюючи своєю появою останні сумніви одних та ілюзії інших.

Інформацію про те, що В. Сурков, помічник президента РФ Путіна з питань Південної Осетії, Абхазії та – за замовчуванням – України, був у Криму та зустрівся з керівництвом автономії, підтвердили деякі ЗМІ. Але всі – неофіційно. Прес-секретар В. Константинова О. Корнійчук, передаючи відповідь спікера на запитання про зустріч із радником президента РФ, сказала: «Ніяких офіційних зустрічей із В. Сурковим не було».

Проте про неофіційні зустрічі нічого не було сказано. Про зустріч В. Суркова з тодішнім прем'єром автономії А. Могильовим офіційних повідомлень також не надходило. За інформацією ЗМІ, під час зустрічі В. Суркова та його команди з головою кримського уряду обговорювалася тільки тема

будівництва транспортного переходу через Керченську протоку. Прес-секретар А. Могильова В. Лісіна підтвердила факт і тему зустрічі: «Так, Анатолій Володимирович зустрічався з В. Сурковим. Обговорювалося питання підготовки проекту будівництва переходу через Керченську протоку – у рамках документів, підписаних Кабінетом Міністрів України та урядом РФ».

Натомість експерти сумніваються, що це було найважливіше питання і вважають подібні візити підготовкою до «грузинського сценарію». Адже від голови ВР Криму залежить правова легітимація «грузинського сценарію». У свій час група депутатів ВР України з ініціативи В. Шемчука зверталася в КСУ з приводу ексклюзивності права ВР Криму приймати й скасовувати Конституцію АРК (ВР України її тільки затверджує як закон), не володіючи при цьому законодавчою ініціативою. А решта її носіїв – президент, Кабмін, усі 450 народних депутатів – у цьому праві обмежені. Конституційний Суд вирішив, що це конституційно, чим ще більше закріпив уразливість для національної безпеки законодавчої бази щодо кримської автономії. Тобто, якщо ВР АРК захоче зробити перший крок у сторону Росії, їй буде досить простою більшістю голосів скасувати нинішню Конституцію, повернутися до зразка 1992 р. – і звернутись по гарантії та захист до Москви. Те ж саме може зробити будь-хто, навіть не громадянин України, подавши позов в Окружний суд про порушення його прав якоюсь нормою чинної Конституції АРК.

Тим часом, як інформують ЗМІ, Крим відвідала ціла група російських депутатів. За словами журналістів, депутати Держдуми говорили, що Росія починає видачу паспортів за полегшеною процедурою. Росія вимагає виконання умов домовленостей між опозицією і В. Януковичем. І головне, у разі рішення кримчан на референдумі, або звернення ВР Криму до Росії з проханням про приєднання... Росія розгляне це питання дуже швидко.

Експерти підкреслюють, що на початку 2000-х років Росія масово видавала паспорти громадянам Абхазії та Південної Осетії. У момент загострення конфлікту між Тбілісі і Москвою російське громадянство жителів цих регіонів стало одним із ключових обґрунтувань збройного вторгнення російської армії на територію Грузії.

Подібний сценарій, за висновком більшості оглядачів, реалізується сьогодні в Криму. Збройні сили Росії вже відкрито пересуваються територією півострова, блокують українські військові частини тощо. Багато хто вважає, що Росія не зупиниться і буде намагатись взяти під свій контроль й інші території України, навіть усупереч застереженням Заходу. Щоправда, застереження Заходу стали досить різкими і деякі країни вже перейшли до рішучих дій, зокрема, запровадження деяких санкцій.

Частина експертів вважає, що Росії не вдасться приєднати Крим. Прямого військового втручання в центрі Європи у справі 45-мільйонної країни, цілісність якої гарантована не тільки звичайним міжнародним правом, але особливим договором з США і Англією, ніхто не допустить, адже якщо допу-

стити – буде порушено всю систему міжнародних договорів, що спричинить ланцюгову реакцію силового переділу кордонів. Зокрема, Туреччина має особливі інтереси в Криму, і через кілька годин після початку відкритої фази конфлікту Туреччина вже назвала кримських татар своїми співвітчизниками.

За словами експертів, досвід останніх десятиліть, починаючи з вторгнення СРСР в Афганістан, Фолклендських островів, окупації Іраком Кувейту та громадянської війни в Югославії показує, що в подібних випадках на початку Захід діє нерішуче, довго розгойдується – але вже потім діє на повну силу.

Експерти зазначають, що російське керівництво не врахувало помилок минулого і не змогло організувати справу так, щоб роль Чорноморського флоту залишилася непомітною. Ще до початку операції стало очевидно, що порушено договір про перебування військових сил Росії в Криму, і що ЧФ використовується для грубого втручання у справи суверенної України. Тому, навіть якщо В. Путін зараз і припинить операцію – наслідки будуть неминучі. Не виключена можливість перегляду умов базування Чорноморського Флоту на українській території, що серйозно змінить ситуацію в Чорноморсько-Каспійському регіоні, Середземномор'ї і на Близькому Сході. Але те, що Кремль піде на значні поступки – малоймовірно.

Разом з тим якщо справа дійде до відкритого протистояння, спроб відокремлення Криму, наслідки будуть наступними: варто очікувати швидкого входження або асоціації України з ЄС і НАТО, аж до появи військ альянсу в Україні. Через кілька годин після початку відкритої фази конфлікту ЄС вперше висловився за надання Україні перспективи членства. Країни Балтії, Білорусь, країни Південного Кавказу і Середньої Азії можуть віддалитися від РФ. Також можливі санкції і, тим більше війна, завдадуть удару економіці РФ. Висока ймовірність апаратного повалення В. Путіна або ж масової революції.

Не можна виключати можливість того, що влада нинішнього російського керівництва почне розглядатися західними країнами, як влада небажана, яка пропускає жахливі порушення прав людини, яка веде до дестабілізації та поширення ісламського екстремізму. Можливо, буде розпочато пошук і конструювання місцевих політичних сил, здатних забезпечити розвиток Північного Кавказу як політично незалежної від Кремля території, створення стабільної політичної влади, яка не несе загрозу Заходу і Туреччині.

Проте, поки що це прогнози експертів, справдження яких залежить від цілого спектра факторів. Наразі ситуація в Криму залишається напруженою і розв'язати її буде досить складно. Для цього потрібна добре продумана та зважена політика всіх учасників процесу. Найважливіше завдання – не допустити ескалації протистояння, яка може призвести до розколу України. Значною мірою спокій в Криму буде залежати від позиції Російської Федерації. Отже, пошук підґрунтя для порозуміння з Кремлем – серед невідкладних першочергових завдань нової української влади (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Крымская милиция работает в штат-*

ном режимі // <http://news.allcrimea.net>. – 2014. – 23.02; У Севастополі загони самооборони формуватиме «Руський блок», під містом – протитанкові «їжаки» // <http://www.pravda.com.ua>. – 2014. – 23.02; Росія береть власть в Севастополі // <http://lb.ua>. – 2014. – 23.02; Кримські росіяни сформува­ли «Слов'янський антифашистський фронт» // <http://gromtv.net>. – 2014. – 14.02; Російські патріоти // <http://bnn.in.ua>. – 2014. – 7.02; «Профессиональные русские» объявили мобилизацию в Крыму // <http://15minut.org>. – 2014. – 23.02; В Симферополе тысячи крымских татар пели гимн Украины // <http://15minut.org>. – 2014. – 23.02; Чубаров призвал немедленно распустить ВР Крыма // <http://15minut.org>. – 2014. – 23.02; Крымские татары призвали наказать сепаратистов // <http://15minut.org>. – 2014. – 23.02; Мэр Керчи кулаками отбивал флаг Украины у разъяренных митингующих // <http://news.allcrimea.net>. – 2014. – 23.02; Росія готується масово роздавати паспорти в Криму. Щоб ввести війська? // <http://www.pravda.com.ua>. – 2014. – 25.02; Новим прем'єром Криму буде лідер «Русского единства» // <http://www.pravda.com.ua>. – 2014. – 27.02; Глава Меджлісу: після провалу в Харкові Крим став експериментальним майданчиком для РФ // <http://www.newsru.ua>. – 2014. – 28.02; Начав вторжение в Украину, Россия запустила механизм самоуничтожения // <http://glavcom.ua> – 2014. – 1.03; Меджліс не намерен сотрудничать с крымской властью, – Чубаров // <http://www.kianews.com.ua>. – 2014. – 1.03).

Правові аспекти

О. Симоненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. політ. наук

У фокусі – питання конституційної реформи

Фактично із самого початку масових акцій протесту в Україні, як з боку учасників, так і з вуст представників тодішньої влади й правлячої парламентської більшості, постійно лунали взаємні звинувачення в спробах змінити існуючий конституційний лад країни.

Рядом експертів у зв'язку з цим була висловлена думка щодо того, що вирішенням нинішньої кризи могло б стати прийняття нової Конституції, за якої б Україна стала парламентсько-президентською республікою або навіть повністю парламентською республікою.

Опозиція вимагала від влади поставити на голосування в залі парламенту постанову про створення тимчасової спеціальної комісії (далі – ТСК), яка ма-

ла б напрацювати текст змін до Конституції. Окремо наголошувалося на тому, що Основний закон, який напрацює ця комісія, має передбачати саме повернення України до парламентсько-президентської форми правління. Форсувати роботу цієї ТСК ніхто не мав наміру: як казали депутати в кулуарах парламенту, на розробку тексту змін їй мали дати не менше місяця часу – з тим, щоб до кінця нинішньої сесії парламенту документ можна було ухвалити в першому читанні й передати на розгляд до КС. Остаточню ухвалити змінену Конституцію мали б на наступній сесії Верховної Ради, не раніше вересня.

Зауважимо, що думки опозиції щодо змін до Конституції розділилися.

Фракція «Свобода» вважає, що Конституція України, прийнята у 2004 р., дію якої відновила Верховна Рада, не відповідає інтересам країни. «Конституція-2004 повністю суперечить нашим програмовим засадам. ...Після відновлення законності – повернення до Конституції 2004 р. – “Свобода” у легітимний спосіб буде добиватися своїх програмових засад», – написав О. Тягнибок на своїй сторінці у Facebook. «Свободівець» також зазначив, що його партія підготувала свій проект змін до Основного закону.

У цьому контексті варто наголосити, що «Батьківщина» й УДАР також підготували свої варіанти змін до Конституції, але спільного проекту поки що так і не узгодили.

Узагалі-то можна сказати, що опозиція заплуталася щодо конституційної реформи.

У фракції «Батьківщина» виступали з пропозицією істотно розширити повноваження Верховної Ради, тоді як в УДАРі наполягали на посиленні ролі виконавчої гілки влади.

Найбільш істотні розбіжності в опозиції виникли через розд. V Конституції «Президент України». «У партнерів “Батьківщини” з фракції УДАР є перелік зауважень щодо повноважень Президента, вони наполягають на їх розширенні, з чим ми категорично не можемо погодитися, враховуючи позицію Майдану та негативний досвід сучасної України», – ішлося в заяві прес-служби партії «Батьківщина».

Соратники экс-прем'єра Ю. Тимошенко зазначають, що їхній варіант законопроекту істотно обмежує повноваження Президента, «щоб забезпечити країну від диктатури».

З свого боку, УДАР вважає можливим залишити Президенту право припиняти дію актів уряду. Про це, зокрема, заявив народний депутат Р. Павленко. Він підкреслив, що в цьому випадку глава держави виступає «як орган контролю» і є «обмежувачем можливих зловживань уряду». Фракція В. Кличка також пропонує вилучити з нової Конституції вимогу про обов'язкове проживання кандидата в Президенти в Україні протягом останніх років. «Відданість державі не вимірюється днями проживання в країні! Нинішня норма дає привід для спекуляцій, щоб не допустити до участі у виборах деяких кандидатів», – пояснив соратник В. Кличка П. Розенко.

Попри розбіжності двох варіантів можливої Конституції в «Батьківщині» кажуть, що вони незначні.

При цьому лідер УДАРу В. Кличко підкреслив необхідність якнайшвидше встановити баланс влади, щоб вона не була сконцентрована в одних руках. Зауважуючи, що «Конституція не пишеться за тиждень, за два чи навіть за місяць – це довгий процес, який буде тривати місяці або, може, й півроку», політик висловив переконання, що повернення до Конституції 2004 р. виправдане. «І потім у нас буде час погодити нову редакцію Основного закону з усіма політичними силами, знайти баланс. І прописати все так, щоб ця Конституція була досконала», – вважає В. Кличко.

Зі свого боку лідер «Батьківщини» А. Яценюк наголосив на тому, що позиції змін до Конституції обговорювалися на Майдані. За його словами, люди вимагали скасування диктаторських повноважень Президента, наголошуючи, що це вимога, яка стосувалася не тільки В. Януковича, а й будь-якого іншого Президента. «Тому що часто демократично обрані президенти забувають, із чим вони прийшли, забувають про свою відповідальність», – цитує А. Яценюка прес-служба «Батьківщини».

Наомість Рада Всеукраїнського об'єднання «Майдан» на своєму засіданні 11 лютого одногосно підтримала повернення до Конституції 2004 р. Як заявив член ради ВО «Майдан» І. Жданов на прес-конференції в Штабі національного опору, лідерам тодішньої опозиції було доручено вести переговори з метою повернення до Конституції 2004 р.

Водночас голова Ради Лабораторії законодавчих ініціатив І. Когут вважає, що Конституцію 2004 р. потрібно істотно змінювати.

Зі свого боку колишній міністр внутрішніх справ, опозиційний політик Ю. Луценко, коментуючи «конституційні» переговори й обговорення, звернув увагу на небезпеку спроб «освячення волею Майдана» неузгоджених з колегами по парламенту «суперпарламентських» проектів Конституції. Про це він написав на своїй сторінці у Facebook. Ідеться про проект змін до Конституції від «Батьківщини», основні пункти якої зачитали на Майдані в Києві, а мітингувальники його підтримали. «Протягування через Майдан персональних політпроектів неприпустимо. Відомо, чим завершилося самопроголошення зі сцени “комендатури Києва”, потім “ревкому” інших авантюр. Невже хтось вважає, що всевладдя Прем'єра набагато краще диктатури Президента? Чи комусь аж так запаморочилося в голові від пропозицій Банкової, що не хочеться відповісти на просте запитання: а якщо цим суперповноважним Прем'єром за протягнутим вами проектом стане “регіонал”, це і буде перемогою демократії? А якщо після перемоги опозиції на президентських виборах цю посаду обійме сам В. Янукович? І хто тоді збалансує корупційний контроль Прем'єра над силовиками, судами та урядом?» – обурювався Ю. Луценко.

Політик також нарікає, що «конституційна сверблячка» охопила й УДАР. «Треба припиняти ці танці опозиційних фракцій із написанням Основного за-

кону на коліні під конкретну кар'єру своїх лідерів. Повернення до Конституції 2004 р. – єдино прийнятний компроміс саме тому, що вона встановлює випробуваний чотирма роками реалполітики баланс між гілками влади. Недосконалість і навіть дефективність тієї системи всі знають. Але нову досконалу Конституцію потім мають написати не політики, а спеціально обрані народом Конституційні збори. Тільки тоді це буде не змовою старих еліт з розподілення портфелів, а дійсно революційною суспільною угодою про нову Україну», – резюмував Ю. Луценко.

У свою чергу, президентські амбіції В. Кличка та його бажання отримати широкі президентські повноваження ускладнюють вироблення єдиної думки в опозиції щодо змін до Конституції, вважає М. Погребинський, директор Київського центру політичних досліджень і конфліктології. Коментуючи розбіжності між УДАРом і «Батьківщиною» щодо широти президентських повноважень, експерт сказав, що В. Кличко серйозно розраховує перемогти в президентських перегонах, тому не хоче стати Президентом з вузькими повноваженнями і його позицію підтримують у Європі.

Зі свого боку, фракція Партії регіонів погоджується з необхідністю внесення змін до Конституції. Водночас «регіонали», як і комуністи, наполягають на тому, щоб зміни до Основного закону вносилися легітимним шляхом, який передбачає два етапи голосувань і може завершитися не раніше вересня.

Голова парламентському Комітету з питань правової політики депутат-«регіонал» В. Писаренко наголосив, що зміни до Конституції можна ухвалювати лише у визначений Основним законом спосіб: розроблення тексту Конституції, направлення його до Конституційного Суду для отримання висновку, після цього ухвалення 226 голосами в першому читанні й на наступній сесії ухвалення Конституції 300 голосами.

Відтак фракція Партії регіонів виступила з пропозицією створення конституційної комісії, яка б опрацювала й узгодила зміни до Основного закону. Про це заявив очільник фракції Партії регіонів О. Єфремов. За його словами, не потрібно працювати над проектом Конституції похапцем. «На сьогодні ми не бачимо варіанта (Конституції. – Авт.), який можна взяти за основу», – заявив О. Єфремов. Партія регіонів, за словами О. Єфремова, підтримує зміну Конституції за повною конституційною процедурою. «Будь-який інший шлях – це спроба відвести цей процес убік. Вони хочуть прийняти щось, бо це зараз популярно. Та потім будь-який суд зможе це відмінити», – заявив О. Єфремов. Отже, на його думку, нова Конституція не може бути прийнята раніше вересня.

Варто звернути увагу на те, що в Партії регіонів заявили, що в разі, якщо УДАР, «Батьківщина» і «Свобода» не досягнуть згоди, ПР спільно з КПУ вивесуть на голосування варіант змін Основного закону, розроблений Конституційною Асамблеєю під керівництвом Л. Кравчука. Цей документ не змінює форми правління, однак надає Президентіві монополію на призначення суддів, а Верховній Раді – контроль над формуванням Кабінету Міністрів.

Голова Ради Лабораторії законодавчих ініціатив І. Когут до останніх подій у країні висловлював припущення, що наразі є об'єктивні передумови, щоб у вересні 2014 р. мати нову редакцію Конституції й після цього вирішувати, коли проводити наступні вибори в Україні. «В ухваленні нової редакції Конституції треба вийти на те, щоб вибори Президента, парламенту й місцевого самоврядування проходили відповідно до нових обставин, прописаних у Конституції», – зазначив експерт.

Народний депутат України шостого скликання, голова Рівненської обласної державної адміністрації (2006–2010) В. Матчук зазначає: «Конституція обов'язково повинна змінитися. Зараз ми чітко не можемо уявити собі той спосіб, яким вона має змінитися – буде це через Конституційний Суд, через рішення Верховної Ради, референдум. У будь-якому випадку це повинен бути законний спосіб. ...У сьогоднішніх українських реаліях занадто великий ризик на роки стати у залежність від здібностей або від доброї волі, совісті, порядності однієї людини. Тому потрібна парламентська модель правління. Звичайно, парламент не є панацеєю від усього, але парламент хоча би діє публічно. Коли там бійки, ми розуміємо, хто і за що б'ється, можемо дати цьому оцінку. Зараз про дії влади ми не завжди навіть здогадуємося, бо мотиви, логіка її дій нам не зрозумілі. Систему влади в Україні потрібно змінювати, зміщувати акцент у бік парламенту якомога більше.

Ще одна принципово важлива річ – суд. ...Країна, у якій є сильна, незалежна судова влада, та якій довіряє суспільство, сама по собі унеможливила би дуже багато дурниць і злочинів, які сьогодні є в Україні. Тому виписуючи або продумуючи зміни до Конституції, я би говорив не тільки про повернення до Конституції 2004 р. Але все-таки про введення реального механізму незалежності суду. Не окремих суддів, а суду як інституту...»

Зі свого боку один з авторів тексту Конституції України, політик В. Мусіяка, підкреслив: «У новій Конституції потрібно визначити Україну як парламентсько-президентську республіку, щоб парламент формував уряд і відповідав за його дії, притягав до відповідальності. Щоб була взаємна відповідальність влади у регіонах за те, що відбувається в державі. З часом, звісно, краще прийти до повністю парламентської форми правління».

Ю. Ключковський, погоджуючись з необхідністю посилення парламентської складової, водночас звертає увагу, що «жоден спосіб побудови відносин у трикутнику влади – Верховна Рада, Президент, Кабмін – не гарантує нічого доброго без відповідної політичної культури й практики дотримання певних демократичних засад. І у межах парламентської республіки можна влаштувати авторитарну диктатуру Прем'єр-міністра. Тому лише змінами тексту Конституції, змінами принципів формування влади не можна усунути всі загрози, які існують перед державою.

Основний гарант дотримання демократичних засад функціонування держави – це громадськість, суспільна думка. З цього погляду колосальну роль ви-

конує Майдан. Те, що нині відбувається формування певних організаційних засад і його несприйняття політиків, є певною мірою крайністю, але на сьогодні хорошою крайністю. Колись воно прийде до нормальної співпраці між громадськістю й політиками. Утім, громадськість повинна відчувати власну силу й зрозуміти, що вона може диктувати політикам, коли вони забуваються й занадто захоплюються владою. Краще прийти до повністю парламентської форми правління».

Варто також додати, що покращити ситуацію в Україні можуть новий уряд, конституційна реформа й проведення справедливих президентських виборів. Про це йдеться у висновках Ради міністрів ЄС за результатами засідання, що відбулося у Брюсселі. «Новий всеохоплюючий уряд, конституційна реформа, що поверне рівновагу сил, а також підготовка до вільних і справедливих президентських виборів – саме це здатне повернути Україну на шлях реформ», – йдеться в документі, оприлюдненому представництвом Євросоюзу в Україні.

При цьому віце-президент Європарламенту Я. Протасевич в інтерв'ю «Урядовому кур'єру» наголосив, що, на його думку, «рішення про те, який конституційний порядок має бути в державі, повинні приймати самі українці. Ми можемо надавати хіба що консультативну допомогу. І навіть не Євросоюз, а Рада Європи – організація, членом якої є Україна. Там є Венеціанська комісія, мета якої полягає у наданні допомоги країнам-членам у законодавчих реформах». «На мою думку, ЄС має утриматися від впливу на конституційні процеси в Україні. Натомість Брюссель повинен заохочувати українську владу та всі політичні еліти тісно співпрацювати з Венеціанською комісією, щоб реформувати вашу законодавчу систему, створити демократичну прозору адміністративно-законодавчу систему керування», – додав він (*Матеріал підготовлено з використанням таких джерел інформації: ТСН.ua (<http://tsn.ua>). – 2014. – 5–8.02, 10.02, 11.02; ZN.UA (<http://dt.ua>). – 2014. – 11.02; Корреспондент.net. (<http://ua.korrespondent.net>). – 2014. – 8.02, 10.02; Факти. ICTV (<http://fakty.ictv.ua>). – 2014. – 11.02; Радіо «Свобода» (<http://www.radiosvoboda.org>). – 2014. – 6.02, 9.02; УРА-Інформ (<http://ura-inform.com>). – 2014. – 11.02; Українська правда (<http://www.pravda.com.ua>). – 2014. – 31.01, 6.02, 7.02, 11.02; УНН (<http://www.unn.com.ua>). – 2014. – 10.02, 11.02; NEWSru.ua (<http://www.newsru.ua>). – 2014. – 10.02, 11.02; Телеканал ТВі (<http://blogs.tvi.ua>). – 2014. – 11.02).*

Люстрація суддів в Україні: проблеми та підходи

Найбільш корумпованими українці називають саме ті інституції, які покликані боротися з корупцією, – суди (66 %), правоохоронні органи (64 %), державну службу (56 %), сферу охорони здоров'я (54 %), парламент (53 %), політичні партії (45 %), освітню систему (43 %), бізнес (36 %), військову сферу (28 %), ЗМІ (22 %), релігійні інститути (21 %), громадські організації (20 %). Про це свідчать результати щорічного соціологічного дослідження Барометр світової корупції (Global Corruption Barometer) міжнародної громадської організації по боротьбі з корупцією та дослідженні питань корупції у світі Transparency International і Gallup International Association (2013 р.).

Згідно з численними соціологічними даними вітчизняних та зарубіжних експертів, останні чотири роки суди займають перші позиції за рівнем суспільної недовіри та корумпованості.

За останні роки Україна стала одним з лідерів у Європейському суді з прав людини за кількістю програних справ проти України, незважаючи на те що в Україні було проведено судову реформу.

Як висловився народний депутат, **представник фракції Комуністичної партії України С. Кілінкаров**, сьогодні кожний другий суддя в Україні має непрямі зв'язки з представниками влади. Близько 40–50 % судового корпусу України – це родичі 15 кращих друзів тих людей, які сьогодні перебувають у владі.

Політик також зауважує, що такий рівень корупції став можливим, виключно виходячи з того чинника, що сьогодні місцеві еліти впливають насправді на призначення тих, хто працюватиме суддями у них там в регіоні.

Для них ці люди важливі і потрібні для вирішення своїх меркантильних інтересів, які перетинаються в тому регіоні, який вони представляють, і тому вони щодня апелюють до підконтрольних судів для вирішення своїх питань. Безумовно, це викликає негативну реакцію у населення, у людей, які хочуть добитися в судах якоїсь справедливості, але не можуть тільки тому, що їхніми супротивниками є або мери, або прокурори, або політики тощо, хто насправді намагається таким чином за допомогою судової системи пролобіювати свої інтереси.

Питання необхідності проведення люстрації суддів в Україні сьогодні набуло неабиякої актуальності. Про користь для держави процесів очищення суспільства за допомогою люстрації свідчить зарубіжний досвід країн Європи.

Революційні події лютого 2014 р. в Україні дали поштовх й іншим державам СНД замислитися над необхідністю реформування судової системи цих країн. Так, **експерт автономної некомерційної організації «Бюро сприяння**

захисту прав людини», радник юстиції Б. Пантелєєв (РФ) висловив думку на прес-конференції 24 лютого 2014 р., приуроченої до виходу у світ доповіді про порушення прав людини у зв'язку з недосконалістю судової системи в РФ, що для того, щоб не було Майдану в Москві, необхідно терміново підняти довіру до судової системи.

За словами експерта, протиправні дії суддів призводять лише до одного – катастрофічного зниження довіри громадян до судової системи, що загрожує стихійним правосуддям, самосудом і масовими безладами.

Юрист аргументує це таким чином: «Жарти з правосуддям, відсутність правосуддя, порушення принципу презумпції невинності, це якраз така хвора точка, яка реально торкається кожного громадянина, яка здатна вивести на вулиці людей, і вони боротимуться за свої права силовими методами. І тоді, як показує практика, жоден “Беркут”, жоден загін міліції особливого призначення не здатен допомогти». Він вважає, що необхідно прийняти термінові заходи: «Якщо наші політики говорять, що вони не хочуть Майдану в Москві, є тільки один спосіб уникнути такого трагічного розвитку ситуації: реально провести повноцінну судову реформу за тими самими стандартами, які насправді консолідують суспільство» (*ИА REGNUM* (<http://www.regnum.ru/news/polit/1770682.html>)).

Про те, що люстрація є важливою передумовою нормального розвитку держави, свідчить також той факт, що перед смертю перший президент Росії Б. Єльцин покався перед своєю країною за те, що вчасно не провів люстрацію. Не за розвал країни або тотальну приватизацію народного добра, а саме за те, що, поламавши країну, не зробив спроби поламати систему. Сьогодні Україна стоїть перед таким же ризиком (*Trust.ua* <http://www.trust.ua/news/91733-lyustraciya-kak-u-nih-i-pochemu-ne-u-nas.html>)).

Усі наявні поняття люстрації відображають процес виявлення фактів скоєння правопорушень посадовцями з метою подальшого недопущення їх перебування на державних посадах.

Люстрація (від лат. *lustratio* – «очищення за допомогою жертвопринесень») – очищення уряду, поліції, судів і інших найважливіших громадських інститутів від людей, причетних до порушень прав людини.

Люстрація – заборона діячам високого рангу, які скомпрометували себе, упродовж певного часу, або довічно, обіймати посади в державному апараті, балотуватися в представницькі органи, бути суддями тощо.

Люстраційна перевірка (польс. *lustracja* – перевірка від лат. *lustrum* – податковий або фіскальний період) – періодичні описи державного майна з метою визначення їх доходності.

Переважна більшість експертів дотримується думки, що **розпочати люстрацію доцільно саме із суддівського корпусу, як найбільш нечисленного серед інших гілок влади, який становить 8 тис. суддів.**

Самі судді вважають за краще не вживати терміна «люстрація» та називають люстраційні процеси «атестацією».

У цілому, слухною є думка **голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України І. Самсіна**, який вважає, що люстрацію слід застосовувати в декілька етапів – через механізм дисциплінарної відповідальності.

25 лютого 2014 р. на брифінгу І. Самсіна на тему: «Роль Комісії – гаранта формування високопрофесійного суддівського корпусу, як безумовний чинник дотримання авторитету правосуддя» він заявив, що в комісію надійшло вже багато заяв про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за рішення, прийняті під час революційних подій. «Ми розглядатимемо публічно питання відносно притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, причетних до рішень відносно активістів», – сказав він.

Разом з тим, на нашу думку, віддаючи пріоритет захисту прав активістів перед іншими громадянами України, права яких також порушені судовими органами, є небезпека виникнення в останніх відчуття несправедливості й нерівності. Так, у ст. 21 Конституції України закріплено, що всі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 24 Конституції України проголошує, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Таким чином, *по-перше*, надання переваг активістам перед іншими громадянами, які іноді роками чекають на ухвалення справедливих судових рішень стосовно них, буде порушенням положень Конституції України, а саме – надання привілеїв за політичною ознакою.

По-друге, враховуючи революційні події, які відбулися за участі мешканців різних регіонів України, які асоціюють дії учасників саме з певними регіонами, зокрема, прикладом чому є Автономна Республіка Крим, публічне притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, які причетні до рішень стосовно активістів Майдану, може знов породити гнів, протести громадян, впритул до виникнення нових заворушень. Це вже – порушення Конституції за етнічним походженням та місцем проживання.

По-третє, з вищевказаних причин, такий аспект люстрації, як надання привілеїв одним громадянам перед іншими, може бути сприйнято деякими з них як помста політичних сил.

Особливість статусу суддів має суттєвий вплив на визначення підстав дисциплінарної відповідальності суддів, кола суб'єктів, які можуть ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність суддів, органів, що правомочні вирішувати такі питання.

Відповідно до ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон) **суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:**

1) істотні порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя, пов'язані, зокрема, з відмовою в доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом, порушення вимог щодо розподілу та реєстрації справ у суді, правил підсудності чи підвідомчості, необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову;

2) нежиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом;

3) порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, зокрема порушення правил щодо відводу (самовідводу);

4) систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя;

5) розголошення таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати або таємниці, яка стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

6) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою і в порядку, що встановлені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», зазначення в ній завідомо неправдивих відомостей.

Як бачимо, у цьому переліку доволі складно знайти такі підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які б корелювались із завданнями люстрації.

До того ж, якщо протягом року з дня накладення дисциплінарного стягнення суддю не буде піддано новому дисциплінарному стягненню, він вважається таким, який не має дисциплінарного стягнення.

Також слід чітко розуміти, що за законом **скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у його ухваленні**, крім випадків, коли порушення допущено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Є також питання щодо виду дисциплінарного стягнення до судді. Чи може задовольнити суспільство дисциплінарне стягнення у вигляді догани, адже лише тільки такий вид покарання може застосовуватися до суддів? Тож те, що пропонує І. Самсін, не є люстрацією, а Вища кваліфікаційна комісія України не має повноважень щодо проведення люстрації.

Виключне право перевірки законності та обґрунтованості судових рішень має відповідний суд згідно з процесуальним законодавством. Судові рішення вважаються законними, доки вони не скасовані в апеляційному чи касаційному порядку або не переглянуті компетентним судом в іншому порядку, визначеному процесуальним законом, у межах провадження справи, у якій вони ухвалені (п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України № 8 від 13 червня 2007 р. «Про незалежність судової влади»).

Висновок про законність чи незаконність (у тому числі і неправосудність) прийнятого суддею рішення може даватись лише вищим судом тієї ж юрисдикції – апеляційним судом, вищим спеціалізованим судом, а в передбачених законом випадках – Верховним Судом України – у порядку апеляційного чи касаційного провадження.

У випадку, якщо суддя приймає незаконне рішення з корисливих мотивів чи інших особистих інтересів, вчинене кваліфікується згідно з ч. 2 ст. 375 Кримінального кодексу України. Разом з тим, порушених справ стосовно суддів, а тим більше – притягнення до кримінальної відповідальності суддів за цією статтею в Україні, прагне до нуля.

Показовою також є статистика звернень громадян та юридичних осіб зі скаргами на дії чи бездіяльність суддів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів.

Протягом 2013 р. до Вищої кваліфікаційної комісії суддів надійшло понад 9 тис. скарг на дії суддів. Разом з тим, згідно з офіційною статистикою, розміщеною на сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів, **за 2013 р. прийнято лише 77 рішень про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності по Україні, тобто – 0,85 % від усіх скарг, які надійшли до ВККС.**

Ця статистика, а також аналіз змісту скарг громадян, більшість з яких свідчать про відверто злочинні дії та корупційні правопорушення з боку суддів, **показує безперспективність існування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у сьогоднішньому її складі**, яка не забезпечує ефективного й об'єктивного розгляду питань про дисциплінарну відповідальність суддів. Тож залучати цей орган до процесів люстрації суддів судів різної юрисдикції небезпечно. Судді ВККСУ в першу чергу мають бути піддані люстрації.

За тих же причин люстрацію слід застосовувати і стосовно працівників Вищої ради юстиції України. Атестація, на якій наполягає цей орган, є внутрішньовідомчою, а тому закритою процедурою цього органу. Тому є реальна небезпека формального її проведення, знов же з використанням корупційних відносин.

Слід зазначити, що в деяких областях України вже розпочали діяльність люстраційні комітети з контролю над призначенням посадовців.

Представники громадськості почали розслідувати законність дій колишніх урядовців. За інформацією ЗМІ, на Тернопільщині обласна рада спільно з громадськими організаціями буде проводити люстрації чиновників, прокурорів, суддів, правоохоронців.

У м. Дніпропетровськ представники двох десятків громадських організацій та об'єднань створили регіональну комісію з люстрації. Вона має займатися накопиченням і підготовкою даних щодо фахівців, які претендують на місця у виконавчій владі регіону. Члени групи також мають скласти список конкрет-

них осіб, які заплямували себе за президентства В. Януковича, щоб не допустити їх до владних крісел.

Регіональна комісія з люстрації на Дніпропетровщині була створена на засіданні круглого столу за участі опозиційних партій, громадських організацій, активістів Майдану. **Координатор робочої групи люстраційної комісії, громадський активіст, член виконавчого комітету міжнародної організації «Друзі Землі Європи» П. Хазан** назвав п'ять основних критеріїв, за якими «фільтруватимуть» кандидатури людей, що претендуватимуть на керівні посади у владі: професійність, добросовісність, прозорість статків, підзвітність громаді та непричетність до попередньої влади. Якщо людина була причетна до Партії регіонів, то такої людини на відповідальних посадах бути не може.

Неконтрольована люстрація також відбувається в Рівненській та Волинській областях.

На нашу думку, надання переваги однієї партії до іншої, без урахування помилок або корупційних правопорушень членами інших партій також є несправедливим з вищевказаних причин.

Таким чином, вважаємо неприпустимим розпочинати дії з проведення люстрації без ухваленого Закону, який регламентує цей процес, в Україні.

Уявляється також сумнівним *секретне* проведення початкових люстраційних дій, як пропонує юрист В. Андрієвський (<http://news.finance.ua/ua/~1/2014/02/25/319903>).

Правознавець пропонує проводити люстрацію в три етапи. На першому етапі в режимі суворої секретності проводиться збір інформації відповідними спецслужбами. На другому етапі зібрані матеріали передаються в люстраційні суди, де вони перевіряються, а люстрованим надається захисник. За результатами розслідування виносяться відповідні судові рішення. Уже на третьому етапі це судові рішення публікується, і журналістам дається доступ до архівних матеріалів і спілкування з людьми, але тільки за їхньою згодою.

Враховуючи те, що на даному етапі довіра суспільства до правоохоронних органів украї низка, і в їхніх лавах теж треба проводити люстрацію, а люстрацію суддів бажано провести в якомога короткі строки, то залучати спеціальні служби до збирання люстраційних матеріалів – передчасно.

Вбачається, що немає сенсу надавати функції фактично досудового розслідування кримінальної справи щодо корупційних злочинів, вчинених судьями, органам внутрішніх справ, прокуратури чи Службі безпеки України. Правоохоронні органи, самі подекуди вражені корупцією, не мають достатніх можливостей і необхідної реальної незалежності для боротьби з інституціональною корупцією.

Скорочення оперативно-розшукових підрозділів силових органів призвело до того, що ці фахівці перейшли працювати до сфери економіки, яка не регулювалася і не контролювалася державою. Майже в усіх кримінальних справах

щодо організованої злочинної діяльності фігурують як виконавці або співучасники, колишні та діючі працівники правоохоронних органів.

Уявляється цілком доцільним, враховуючи ситуацію в державі із судовою системою, яка наскрізь уражена корупцією, **застосовувати перевірки з використанням поліграфа** при проведенні люстрації діючих працівників судових органів, а також у подальшому при призначенні на посади нових працівників.

Більшість громадян та експертів вважають, що головним критерієм відбору претендентів на посади повинні стати докази чесності зароблених ними статків за весь час перебування на посаді.

Л. Антоненко, адвокат, LLM (University of Reading), пропонує зусилля щодо люстрації сконцентрувати на верхівці судової піраміди, оскільки замінити всіх суддів по всій країні – завдання наскільки утопічне, так і невірне. Як тільки судді низових інстанцій отримають сигнал згори про реальні зміни в системі, вони почнуть пристосовуватися до нової реальності і якщо ці зміни будуть до кращого, ми отримаємо якісніше правосуддя. Водночас люстрація не повинна торкнутися тільки верхівки айсберга. Зміни повинні статися в кожному без винятку суді країни.

Також Л. Антоненко пропонує визначити категорії суддів, що потрапляють під люстрацію, без прив'язки до осіб. У процесі застосування критеріїв до конкретних осіб, напевно, постраждають невинні, а деякі індивідууми, що запламували себе найбільше, можуть вийти сухими з води.

На думку Л. Антоненка, введення інституту мирових суддів дасть змогу істотно скоротити навантаження на суди, завдяки чому багато вакансій закрийються самі собою (http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/52091/Jak_pravylyno_provesty_lustraciju_suddiv).

Слід зауважити, що люстрація суддів має свої складності і відмінна від люстрації інших категорій. Так, на суддів поширюються відповідні конституційні гарантії, то ж їх звільнення неможливо провести поза рамками Основного закону.

Згідно зі ст. 126 Конституції України, незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України.

Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи арештований до винесення обвинувального вироку судом.

У Конституції України визначений вичерпний перелік причин для звільнення суддів.

Суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі:

- 1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено;
- 2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;
- 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 4) порушення суддею вимог щодо несумісності;
- 5) порушення суддею присяги;

- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 7) припинення його громадянства;
- 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Повноваження судді припиняються у разі його смерті.

Держава забезпечує особисту безпеку суддів та їхніх сімей.

За Європейськими нормами, рішення про дисциплінарну відповідальність суддів повинні приймати судді, обрані своїм колективом. Звільнення суддів може відбуватися тільки за участі органу, більшість якого складають судді, обрані суддями.

Таким чином, люстрацій на комісія не повинна брати на себе повноваження щодо звільнення суддів. З моменту ухвалення рішення про люстрацію, суддя має бути звільнений від виконання функціональних обов'язків, але звільнення має відбуватися згідно з процедурою, передбаченою Конституцією України.

Теоретично, звільнити суддю на основі Конституції України за результатами люстрації можна за двома пунктами ст. 126: 5) порушення суддею присяги та 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього. Тобто саме ці пункти можуть бути використані в Законі України про люстрацію. При цьому, враховуючи, що «порушення присяги» є неконкретним поняттям, на що Україні вказувала Венеціанська комісія, у Законі України про люстрацію важливо навести більш широке тлумачення цього поняття.

Дотримання конституційної процедури при звільненні суддів є важливим з огляду на існуючі прецеденти – рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Так, по справі «Волков проти України» ЄСПЛ ухвалено рішення про відновлення на посаді судді Верховного Суду України О. Волкова, якого було звільнено з порушенням конституційної процедури.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів» від 23.02.2014 р. № 769-VII повернуто повноваження парламентському Комітету з питань правосуддя попередньо розглядати питання призначення суддів. Тобто Верховна Рада України вже, по суті, отримала певні «люстраційні» важелі відносно суддів. Хоча Рада Європи наполягала на незалученні парламенту до процедури обрання суддів.

Слід зауважити, що Конституція України не наділяє Верховну Раду України правом призначати голів судів та їхніх заступників, як закріплено в Законі України від 23.02.2014 р. № 769-VII. Отже, це говорить про необхідність негайного реформування системи самоврядування суддів. За пропозиціями експертів, необхідно, щоб Голову суду призначали не зверху, як представника «центру», а обирали зборами суддів у кожному суді. Збори суддів повинні напряму обирати делегата на з'їзд. З цієї метою, доцільно розглянути внесений

на розгляд Верховної Ради в листопаді 2013 р. законопроект об укріпленні суддівського самоврядування, розроблений на основі висновків Венеціанської комісії № 3678 депутатами В. Пацканом, Н. Агафоновою, А. Пишним, О. Махницьким.

Екс-суддя Конституційного Суду України М. Козюбра зазначає, що в Україні є досить підготовлені судді загальної юрисдикції. Серед них чимало стажувалися за кордоном. На думку М. Козюбри, треба принаймні до половини їх «почистити», особливо тих, хто причетний до скандальних рішень, включаючи і суддів Конституційного Суду України.

Разом з тим, він зауважує, що є претензії до системи в цілому, а не до кваліфікації суддів. Також він наголошує на участі громадськості в їх підборі. До того ж вважає, що рішення, які нині приймаються Конституційним Судом України, – абсолютно неадекватні. Це помітно як із законодавчого боку, так і загалом з тим, що традиційно пов'язується зі статусом судді (<http://tyzhden.ua/News/84968>).

5 лютого 2014 р. в інформаційному агентстві «ГолосUA» відбулася прес-конференція на тему: «До чого призведе люстрація суддів?», на якій народний депутат, представник фракції «Батьківщина» В. Бондаренко зауважив, що в судовій системі України є дивні гілки, нестандартні для Європи, коли діють дві касаційні інстанції. На його думку, хоча в деяких країнах існують окремо конституційні суди, але це могла би бути спеціальна конституційна палата Верховного Суду України.

Крім проблеми хабарництва в судовій системі України, яка є всеохоплюючою, є проблеми і з виконавчою службою, яка не виконує практично переважної більшості ухвалених рішень. До того ж реєстраційні служби ігнорують рішення судів. Тобто вся система правового захисту громадян фактично розвалена. Виправляти ситуацію потрібно не тільки за допомогою люстрації, а й системою підбору кадрів, підготовки кадрів для судової системи. Необхідно підключати громадськість до системи ухвалення рішень, зокрема, присяжних чи судових народних засідателів.

На думку В. Бондаренка, величезний комплекс питань не вирішується лише одними заходами люстрації. Перш за все, слід провести всеохоплюючу судову реформу в Україні. Люстрація може бути лише кінцевим актом величезної системи роботи, при цьому головне – запобігти несправедливим люстраційним рішенням, коли людина, яка цього не робила, підпаде під якісь інформаційні повідомлення, які спотворять реальні її дії.

За словами народного депутата, **представника фракції Комуністичної партії України С. Кілінкарова**, фактично люстрація припускає вибіркиму суб'єктивну оцінку діяльності того або іншого судді, якого, на думку тих або інших людей, вважають необхідним, скажімо, позбавити статусу судді.

Насправді мову треба вести про серйозніші глибокі зміни, яких вимагає вся судова система. У цьому плані він зауважує на двох дуже важливих аспектах:

перший – це кадрова політика, і другий – це контроль. На думку політика, було б правильно, щоб люди, які є, скажімо, уродженцями цього міста, не могли б бути представлені в судах у цьому місті. Тому що у будь-якому разі, це родинні зв'язки і абсолютно несправедливі рішення, які можуть бути.

За його словами, відбуваються парадокси – є судді, які, будучи там головами судів, при цьому є великими латифундистами цілих районів. Тому, якщо людина народилася, мешкає постійно, скажімо, у м. Київ, зрозуміло, у нього тут є коло спілкування, друзі, знайомі і т. ін., він не може бути тут об'єктивним за своєю природою. У цьому контексті, вихід він бачить у ротации і вважає його одним з досить ефективних способів боротьби з корупцією на сьогодні http://ru.golos.ua/politika/14_02_06_k_chemu_privedet_lyustratsiya_sudey).

В. Мусіяка вважає, що «люстрація» суддів повинна пройти таким чином, щоб вони не потрапили в іншу залежність – від кого б то не було. Проблему слід обговорювати і серед фахівців, і в середовищі самого суддівського корпусу

(http://ru.golos.ua/social_problem/14_02_04_musiyaka_lyustratsiya_sudey_doljna_proyti_tak_chtobyi_oni_ne_popali_v_inuyu).

На думку **народного депутата І. Богословської**, яку вона висловила в ефірі «Свободи слова» на ICTV, перший крок, який необхідно зробити, – це 100-відсоткова люстрація судів і набір нових суддів, оскільки сьогодні рівень довіри до судів – один з найнижчих, і в країні немає жодного місця, де громадянин може знайти захист свого права. Це не означає, що усіх 100 % суддів буде відсторонено від роботи – це означає, що всі знімаються з роботи, але перепризначаються за новою будуть тільки ті, до яких немає претензій стосовно корупції. Народний депутат вважає, що головне завдання, це – отримати грант за прикладом Польщі і Грузії, коли люстрацію судової системи проводили не за бюджетні гроші, а за рахунок отриманих грантів «іноземці готові дати безповоротно ці гроші на реформування судової системи».

Крім того, вона зазначає, що підсумками проведення реформ у судовій системі, кожен суддя від держави повинен отримати житло високого класу, машину, медичну страховку й страховку на випадок відпочинку. Після чого, на її думку, з моменту обрання судді, до 10-го коліна його родичі повинні подавати декларацію майна. Має бути вищий контроль над доходами й витратами судді. Крім того, судді не матимуть права розраховуватися готівкою ні за які типи послуг, а тільки – зарплатною карткою. «Тоді ми отримаємо цілий клас людей, які стають у суспільстві тим місцем, де можна знайти захист своїх прав – це перше, що треба робити в державі», – на такий позиції стоїть І. Богословська (http://newsebastopol.com/news/novosti_sevastopolya/Bogoslovskaya_posle_lyustratsii_sudov_sudi_poluchat_gile_visokogo_klassa_mashini_i_meditinskuyu_strahovku).

Парламентарям необхідно починати роботу над розробкою законодавчої бази для повного реформування судової системи, вважає народний депутат

України (КПУ) С. Кілінкаров. На його думку, якщо глобальних змін у судовій системі не станеться, то, скільки б люстрацій не проводилося, суди не стануть менш корупційними.

Парламентар також пропонує створити в країні систему контролю та перевірки кваліфікації суддів: «Треба перевіряти кожного суддю не лише на знання законів, але і перевіряти його морально-етичні засади. Адже коли людина свідомо вибирає свій шлях – служити на благо держави, то він повинен так само свідомо обмежити себе в певних правах заради цієї держави. Син судді не може займатися бізнесом і лобіювати свій бізнес завдяки вигідній спорідненості. А це – велика спокуса, і зараз часто буває так, що бізнес родичів суддів за дуже короткий період часу стрімко розвивається» (*МГ-media* (<http://www.mgm.com.ua/news/vmesto-lyustracii-totalnoe-reformirovanie>)).

Таким чином, при проведенні люстрації необхідно, насамперед, дати відповіді на **головні питання**:

Як провести люстрацію (процедура)?

Який орган повинен проводити люстрацію?

Хто буде виконавцем з розробки критеріїв оцінки діяльності та моральних характеристик судді, що підлягає люстрації?

За якими принципами має відбуватися ця люстрація?

При цьому люстрація не повинна перетворитися на помсту тих, хто планує прийти до влади, над колишніми опонентами.

Основні умови проведення люстрації:

Люстрацію першими повинні пройти ті, хто буде її проводити.

У другу чергу люстрація проводиться стосовно майбутніх суддів.

До люстрації необхідно залучити незалежних власних експертів і європейських спеціалістів, які мають досвід проведення таких процесів і в змозі консультувати люстраційний орган, колишніх суддів, адвокатів, податкову службу України.

Не повинні залучатися до люстрації діючі працівники правоохоронних органів і спецслужб, які ще не пройшли люстрацію.

Першочергові дії з проведення люстрації суддів:

Розробка і прийняття Закону України «Про люстрацію суддів».

Створення робочої групи зі створення люстраційного комітету.

Розробка Стратегії та плану дій щодо проведення люстрації.

Формування складу люстраційного комітету.

Розробка критеріїв оцінки роботи люстраційного комітету.

Розробка критеріїв, чи підлягає конкретний суддя люстрації.

Створення Центру громадського контролю за діяльністю люстраційного комітету.

Проведення антикорупційної експертизи люстраційного законодавства.

Опублікування всіх декларацій членів сім'ї, родичів суддів, самих суддів.

Перевірка силами Податкової служби України та виявлення ними джерел доходів суддів на аренду квартир, будинків, придбання дач, автомобілів, якими вони керують, походження коштів на оформлення інтер'єрів службових кабінетів, силами ДАІ – реєстрацію автомобілів, водійських прав та довіреностей на керування автотранспортом, силами Державної реєстраційної служби, нотаріусів – земельних ділянок, будинків, дач та квартир тощо.

Подальше співставлення видатків з доходами працівника судового органу. Рівень доходів і витрат слід оцінювати на основі сукупних показників членів сім'ї судді.

Аналіз діяльності даного судді за час роботи на державній службі: скільки і які рішення суддя ухвалив. Перегляд усіх скарг на суддю, що надійшли до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради юстиції України, а також апеляційні та касаційні скарги, які надходили до апеляційних судів, а також до Вищого спеціалізованого суду України за розглянутий період.

Громадські організації повинні взяти на себе моніторинг звернень громадян, скарг на суддів в Інтернеті та формування бази даних.

Певні повноваження з проведення люстрації суддів можна покласти на Національний антикорупційний комітет, який є консультативно-дорадчим органом при Президентові України й утворений відповідно до Указу Президента України «Про утворення Національного антикорупційного комітету 26 лютого 2010 року № 275», члени якого також підлягають попередній люстрації.

Є нагальна потреба в негайному створенні передбаченого новим Кримінальним процесуальним кодексом України органу для розслідування злочинів, скоєних вищими посадовими особами – Національного бюро розслідувань, який досі не створений, а обов'язки з розгляду таких справ, згідно з Перехідними положеннями КК України, тимчасово покладено на органи прокуратури України.

Проблеми, які можуть виникнути при люстрації суддів:

Нестача професіоналів у випадку масового звільнення суддів унаслідок люстрації.

Експерти пропонують залучити до здійснення правосуддя судів у відставці, які мають повагу у суспільства і є моральними авторитетами для багатьох людей. Крім того, деякі юристи висловлюються за перерозподіл навантаження судів шляхом створення принципово нової системи мирових суддів, які обираються громадою з авторитетних громадян.

Законність та доцільність проведення люстрації стосовно суддів, які потрапили до «чорного» списку, але вже звільнилися з посад.

Небезпека використання люстрації у політичній боротьбі.

Приміром може служити Чехія. На початку 1990-х у цій країні було прийнято кілька люстраційних законів, під дію яких потрапило 140 тис. осіб, які співпрацювали з комуністичним режимом. Співробітники партійного апарату і

партійні діячі позбавлялися права обіймати відповідальні посади в державних органах на п'ять років. Водночас люстрацію стали активно використовувати в політичній боротьбі за державні посади. Позбавити права балотуватися, зокрема, збиралися і президента В. Гавела (http://newsradio.com.ua/2014_02_28/Eksperti-rozprov-li-jak-prohoditime-pereatestac-ja-ljustrac-ja-sudd-v/).

І. Рудь, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. політ. наук

Питання федералізації України в контексті сучасної політичної ситуації

Політичні події в Україні на початку 2014 р. знову порушили питання про структуру уряду, можливі зміни Конституції країни й питання пошуку нової моделі відносин між регіонами України.

Останнім часом в українських і зарубіжних (насамперед російських) ЗМІ поширюється інформація про можливість федералізації нашої країни в майбутньому. Зокрема, поширюється інформація, яка ставить під питання унітарний статус України, наводяться аргументи на користь федералізації держави – як одного з можливих шляхів виходу з політичної кризи.

Федералізація або федеризування (англ. federalization) – процес об'єднання незалежних суб'єктів (земель, штатів, регіонів) у федерацію і створення над-суб'єктних органів керування. У випадку з Україною – це де-юре процес перетворення унітарної держави на федеративну шляхом зміни Конституції й необхідних законодавчих реформ, процес реалізації на практиці принципу федералізму. Федералізація є процесом становлення й розвитку федеральних відносин, пов'язаний з послідовним розширенням й універсальним використанням на всій території держави принципу регіональної автономії.

Згідно з Конституцією, Україна – унітарна держава. До її складу входять 24 області, два міста республіканського значення, Київ і Севастополь, і Автономна Республіка Крим. Унітарний статус України закріплений ст. 2 розд. I Основного закону. Ініціювання змін цього розділу можливе Президентом або не менше 2/3 від конституційного складу Верховної Ради (300 народних депутатів), прийняття їх тією ж кількістю парламентарів і затвердження всеукраїнським референдумом (ст. 156 Основного закону), який має призначати Президент України.

За федералізацію виступали в минулому М. Драгоманов, М. Грушевський, В. Чорновіл, С. Подолинський, ідеї федералізму проголошувало Кирило-Мефодіївське братство («федерація слов'янських народів») та ін. Сьогодні серед

українських політичних сил подібної точки зору дотримуються П. Симоненко, В. Колесніченко, Л. Грач, Д. Табачник, О. Царьов та ін. Час від часу ця проблема обговорюється в Криму, Донбасі, Галичині, у чому не останнє місце займає політика сусідніх країн. У світі за федералізацію України виступають, в основному, російські політики й ЗМІ.

Далеко в питанні «процесу федералізації» України просунулася в кінці 2004 р. Нагадаємо, що тоді, у відповідь на перший «майдан» у Києві і відмову облрад західних областей визнавати центральну владу, у Северодонецьку Луганської області був скликаний Всеукраїнський з'їзд депутатів усіх рівнів, який прийняв рішення про створення Південно-Східної Автономної Української Республіки.

Після досягнення «великого компромісу» між В. Ющенком і В. Януковичем (до якого входила й конституційна реформа, що серйозно обмежила владу Президента України) про рішення Северодонецького з'їзду вирішили «забути» (справа знову звелася до розмов про розширення прав регіонів), але в останні тижні на сході й півдні знову стали часто згадувати про Південно-Східну Республіку.

Каталізатором теми федералізації стали події на майдані Незалежності у 2013–2014р., які викликали почасти діаметрально протилежні оцінки в різних регіонах України.

Сучасна Україна з ряду об'єктивних історичних причин не є однорідною державою (з гомогенною культурою, мовою, релігією, національним складом), фігурують як мінімум дві історичні області з яскраво вираженими відмінностями. Існує думка, що федералізація може вирішити ці проблеми, але треба зазначити, що:

1. Питання щодо розколу навмисно посилюється й підтримується, загострюючись напередодні виборів чи в моменти політичної кризи: нагнітаються конфліктні теми НАТО/РФ, ЄС/РФ, українська мова/російська мова, ОУН-УПА/Радянська армія, Бандера, Мазепа/Ленін.

2. Жоден із сучасних популярних політичних таборів – опозиційних, радикальних або провладних – не запропонував нових загальнодержавних рішень і справжньої позитивної програми розвитку України, які б допомогли подолати ментальний конфлікт в Україні.

3. Україна де-факто й так федеративна республіка, оскільки має у своєму складі Автономну Республіку Крим. Контраргументом тут може бути той факт, що і Крим не є повністю федеративним утворенням: його автономія обмежена, а тому радше є декларативною. Подібні приклади «існування» автономій у складі таких унітарних держав, як Іспанія, Грузія, Таджикистан (<http://vlasti.net/news/140413>, 15.02.2014).

Отже, на початку лютого декілька регіональних представників влади й громадських організацій знову актуалізували питання щодо федералізації України, зокрема такі заклики лунали в Одесі, Харкові, Донецьку та АРК.

В. Яцуба 3 лютого, який очолював Севастопольську міську державну адміністрацію, озвучив перед журналістами свою позицію щодо пропозицій деяких політиків про федералізацію України. За його словами, у принципі, у поділі України на федерації нічого страшного немає, існує безліч федеративних держав. Але В. Яцуба, зокрема, стурбований тим, як це позначиться на долі людей. Він висловив думку, що потрібно спочатку вирішити безліч питань, у тому числі й питання перерозподілу центрального й місцевих бюджетів. «Якщо це колись і станеться, то потрібно дуже глибоко та детально розглянути, як це на практиці буде відбуватися в країні, в якій шість регіонів донорів, а всі інші дотаційні», – сказав В. Яцуба (<http://www.sevastopol.su/news.php?id=56912>, 3.02.2014).

Раніше в ЗМІ з'явилася інформація про заклик В. Яцуби до створення так званого «Сталінградсько-Севастопольського фронту» і федералізації України (<http://nahnews.com.ua/yacubu-bespokoyashhegosya-o-mire-v-sevastopolezapodozrili-v-ekstremizme>, 31.01.2014).

Ще до останніх подій обласні ради на Сході й Півдні України не раз порушували питання про необхідність зміни бюджетної системи країни, яка, на їхню думку, забирає значну частину доходів цих регіонів на користь дотаційних західних областей.

Бюджетний федералізм у розумінні Сходу й Півдня означатиме побудову системи формування бюджетів не як сьогодні зверху вниз (більшість доходів іде в Київ, який може дати або не дати коштів на потреби регіонів), а знизу вгору, коли місцеві бюджети наповнюються насамперед з податкових надходжень, сформованих на місцях, і тут же приймаються рішення про витрачання коштів.

У такому випадку федеральний центр у Києві отримуватиме би податкові відрахування з регіонів під задалегідь обумовлені управлінські функції (оборона, зовнішня політика, загальноукраїнська транспортна інфраструктура, подолання наслідків на Чорнобильській АЕС тощо) – і не більше того.

На сьогодні в південно-східних регіонах посилюються настрої проти фінансової підтримки тих областей (точніше, владних еліт областей), які мають діаметрально протилежні зі Сходом і Півднем України погляди як на минуле, так і на майбутнє України.

Вельми красномовно висловився на цю тему депутат Верховної Ради О. Царьов – один з неформальних лідерів «руху за федералізацію» у середині Партії регіонів: «Я вважаю, що оптимальний вихід для України – федералізація. Коли на Заході ставлять пам'ятники Бандері на гроші, зароблені на Сході України – це не справедливо. У нас різні церкви, різні герої, різне ставлення до історії. Необхідно дати кожному регіону можливість розвиватися самостійно і самому вирішувати свої проблеми», – підкреслив О. Царьов (<http://vybor.ua/article/federalization/ukraina-poydet-po-puti-federalizacii.html>, 31.01.2014).

На той час Президент України В. Янукович висловив думку, що нині не час ініціювати федералізацію. «Ви знаєте, ця ідея, вона давно, як кажуть, блукає коридорами, політична і в суспільстві йде дискусія. Зараз не час, не на часі це», – зазначив В. Янукович, коментуючи обговорення в суспільстві й серед депутатів Верховної Ради ініціативи щодо федералізації України. При цьому він зазначив, що досвід Німеччини говорить про позитивний вплив федералізації. За його словами, питання федералізації необхідно ретельно вивчити, провести обговорення, усе добре зважити.

В. Янукович підкреслив, що не можна вирішувати питання на емоціях, і додав, що нині в суспільстві про перспективи федералізації України й про те, до яких наслідків це може призвести, мало інформації.

Раніше деякі депутати від фракції Партії регіонів у Верховній Раді, а також фракція Комуністичної партії виступали за федеративний устрій України.

У свою чергу ряд опозиційних депутатів виступили проти такої ідеї (<http://news.online.ua/ukr/632057/yanukovich-schitaet-nesvoevremennymi-razgovory-o-federalizatsii-ukrainy>, 15.02.2014).

Не залишилися осторонь питання федералізації України й російські владні кола.

Радник президента РФ С. Глазьев виклав своє бачення шляху виходу України з кризи. Зокрема, він висловив думку, що Україна повинна стати федеративною державою. «Думаю, це вже не ідея, а очевидна необхідність. У рамках жорсткої унітарної держави буде йти постійне протистояння. Щоб його припинити, потрібна федералізація», – підкреслив С. Глазьев. За його словами, потрібно дати регіонам України достатньо прав, щоб вони могли самостійно формувати свої бюджети, і для можливості часткового зовнішньополітичного самовизначення.

Також С. Глазьев зазначає, що на сьогодні економічні, культурні, людські зв'язки між областями Західної й Східної України менші, ніж зв'язки між Південно-Східною Україною й Росією, а також між західними областями й країнами Євросоюзу. «Зараз це видно по механізмах культурного обміну, скоро це ж буде проявлятися і в економіці. Фактом є також те, що різні частини України тяжіють до різних торговельно-економічних утворень. При цьому областей, зацікавлених в Митному союзі, набагато більше, ніж тих, хто може розраховувати на реальну вигоду від вільної торгівлі з ЄС», – вважає С. Глазьев (<http://news2000.com.ua/news/sobytiya/v-ukraine/244160>, 6.02.2014).

Керівник Центру українських досліджень інституту Європи РАН В. Мироненко прокоментував висловлювання С. Глазьева щодо федералізації України. Зокрема, експерт зауважив: «Якщо С. Глазьев доходить до твердження, що у федералізмі України має бути присутнім і право виходу з держави її регіонів, тобто державний сепаратизм, то це вже політична провокація. Причому не стільки проти України, скільки проти Росії та її інтересів».

Він розділив думку багатьох російських експертів про те, що Україна залишається важливим фактором стабільності в Східній Європі й повинна мати ті

межі, які отримала при здобутті незалежності. Більше того, у розпаді України не зацікавлені ні Європа, ні США, ні Росія. Останні дві країни, як відомо, є гарантами цілісності України у зв'язку з її приєднанням до договору про нерозповсюдження ядерної зброї в 1994 р. Що цікаво – саме зобов'язаннями Росії за згаданим Будапештським договором С. Глаз'єв намагається виправдати можливість втручання Росії в українські справи «у разі загострення ситуації». «Я впевнений, що цього ніхто і ніколи не допустить. Не допустить ні ООН, ні США, ні Євросоюз. Я думаю, що і Володимир Володимирович Путін досить розумний та політично досвідчений, щоб не слухати тих, хто йому пропонує такі рішення», – підкреслив російський вчений.

Водночас багато російських експертів вважають, що питання щодо зміни державного устрою є суто внутрішньою справою України й жодним чином не може нав'язуватися ззовні. Чим швидше Україна визначиться із власними реформами, тим краще насамперед для неї самої. Зрозуміло, стабільність в Україні також вигідна й для її міжнародних партнерів, включаючи Росію і Євросоюз, чий інтерес увійшли в очевидне протиріччя в «українському питанні».

«Мені здається, що цю проблему потрібно розглядати, але не з точки зору інтересів Росії, Євросоюзу чи Вашингтона. Дійсно важливо, наскільки дієздатна нинішня модель Української держави, чи може федералізація в принципі зробити позитивний вплив або взагалі зняти ті негативні процеси, які зараз відбуваються в Україні», – вважає директор Політологічного центру «Північ – Південь» О. Власов.

За його словами, сьогодні всім протиборчим сторонам в Україні потрібно заспокоїтися, оскільки в будь-якому випадку ідея федералізації може розглядатися лише як один з можливих сценаріїв. Крім того, О. Власов підкреслив, що родоначальником ідеї є сама Україна та окремі її політики, а зовсім не Росія.

У цьому контексті, як вважають російські експерти, Україна стикається з класичною проблемою взаємин між центральною владою й регіонами, не в останню чергу – з прагненням останніх до більшої економічної та фінансової самостійності.

Експерт Міжнародного інституту гуманітарно-політичних досліджень В. Брутер висловив думку: «Сучасна тенденція говорить про те, що регіони повинні бути максимально вільні у всьому, що не стосується єдності держави. А які повинні бути при цьому повноваження центру і які повноваження регіонів – це питання завжди дискусійне».

На думку В. Брутера, за всіх пропонованих обставин ця проблема виходить за рамки суто «внутрішньої справи» України. Оскільки будь-які сценарії, пов'язані з її розпадом, – це шлях до регіонального збройного протистояння з перспективою переростання в глобальний конфлікт. Ідея регіональної федералізації прийнятна в більш спокійній обстановці, в умовах відкритого протистояння в українському суспільстві може виявитися абсолютно руйнівною для

всієї країни. «У такому драматичному сценарії не зацікавлений ніхто – ні Росія, ні США, ні країни Євросоюзу. Дипломатична активність “сильних світу цього”, схоже, пов’язана аж ніяк не з любов’ю до України або до українців – швидше з турботою про себе. У цьому контексті деяким з російських телеканалів або навіть радникам варто було б бути більш стриманими у висловлюваннях», – підкреслив В. Брутер.

Вітчизняні політологи вважають, що федералізація України сьогодні призведе до ще більшого хаосу в країні і її розколу, а також підкреслюють, що від теоретичного переходу до федерації не виграє ніхто.

Зокрема, політолог, громадський діяч В. Цибулько переконаний, що федералізація за нинішнього адміністративного устрою України може призвести «до збільшення хаосу в умовах громадянського конфлікту». «Федералізація тільки погіршує ситуацію. Справа в тому, що Україна на 80 % монодержавна. Як у таких умовах створювати федеральну державу? За етнічним складом? За історичним принципом? Теж ні», – підкреслив політолог.

В. Цибулько також наголосив, що федералізація країни не вигідна нікому, оскільки Україна живе в конкурентному світі й слабка держава є одночасно слабким конкурентом на світових ринках.

Говорячи про можливі наслідки федералізації України, експерт зазначив два головні негативні фактори для країни. «По-перше, знизиться конкурентоспроможність України на зовнішніх ринках. По-друге, це економічне скупчення деяких регіонів. Тому що розрахунок на федералізацію робиться в першу чергу в розрахунок на економічну самодостатність регіонів, а нинішній стан економіки припускає, що саме Південь і Схід отримують найбільше доцільності», – підсумував політолог В. Цибулько.

На думку політичного журналіста В. Піховшека, усе те, що нині відбувається в Україні, може призвести до розколу країни й без федералізації. У своєму коментарі експерт зазначив, що федералізація не вирішить жодної проблеми України, ні сьогодні, ні в майбутньому. Крім того, федералізація розрахована на дуже розумних людей, які вміють користуватися Конституцією в стані відносного спокою, «чого в Україні зараз теж немає».

Фахівець також підкреслив, що федералізація України вигідна будь-якій людині, яка бачить своє місце в новій системі влади вже федеративної країни. Експерт переконаний, що наслідки федералізації можуть бути абсолютно різними, оскільки вони можуть призвести як до демократизації країни, так і до її розпаду.

Крім того, В. Піховшек підкреслив, що Україна дійшла до такої точки, де оптимального виходу із ситуації немає. «Можлива тільки стратегія невеликих кроків усіх учасників процесу. З яких ми спостерігаємо тільки кроки влади, але далеко не всі кроки людей, які повинні вирішувати, як стабілізувати обстановку», – резюмував В. Піховшек (<http://maxpark.com/community/politic/content/2501432>, 5.02.2014).

Федералізація для України не актуальна, ця ідея просувається прихильниками російських інтересів у країні. Таку думку висловив директор Школи політичної аналітики Національного університету «Києво-Могилянська академія» О. Гарань. «Федералізація для України не актуальна. Більше того, вона просувається тими, хто просуває російські інтереси в Україні. Це давня тема для Росії, російської п'ятої колони, В. Медведчука та всіх інших», – вважає політолог.

На думку експерта, Україні потрібна реальна реформа місцевого самоврядування на рівні міста, села, району: «Це ненормальна ситуація, коли на рівні району, міста, області немає своїх виконкомів. А тепер уявімо ситуацію, що ми проводимо цю федералізацію без місцевого самоврядування. Що це означає? Це означає, що на місцях з'являться багато “удільних князьків”, які будуть, власне, диктувати свою волю на рівні району. Наприклад, М. Добкін, який триматиме під своїм контролем Харківську область та ін. Нам потрібно не це, а реальне місцеве самоврядування, а всі розмови про федералізацію приведуть до феодалізації. Це не вирішення проблеми», – вважає О. Гарань

«Федералізація не є панацеєю. Є успішні федерації, як у Німеччині чи Канаді. А є федерації на словах – як Росія. Це реальна федерація? Ні, абсолютно. Регіони не мають реальних прав, на місцях утворюються авторитарні режими – як Чечня. Ось вам кращий приклад федералізації на словах, коли федерація не працює», – вважає О. Гарань.

Як зазначив експерт, ідеї про федералізацію України були, але їх відкинули ще на початку незалежності України. «Плани щодо федералізації відкинули й Л. Кравчук, і В. Чорновіл, і Л. Кучма, і навіть потім Партія регіонів. Навіть у найближчому майбутньому в Партії регіонів планів федералізації немає. Я знаю, що були плани федералізації на 12, 16 регіонів. Хто радить розділити Україну на дві частини – це нонсенс. Галичина відділятися не збирається, до федералізації не прагне», – підкреслив експерт О. Гарань (<http://www.unn.com.ua/ru/news/1301964-federalizatsiya-ukrayini-prosuvayetsya-rosiyskimi-pribichnikami-o-garan>, 6.02.2014).

Утім, на тлі дискусій щодо доцільності федералізації України, а також у контексті загострення суспільно-політичної кризи 18–20 лютого 2014 р. глава Харківської облдержадміністрації М. Добкін скликав з'їзд депутатів усіх рівнів південно-східних областей України, Криму й Севастополя, на якому передбачалося прийняти й обговорити питання можливих дій, у тому числі і федералізації України.

У залі міського Палацу спорту Харкова розмістилося кілька тисяч делегатів з'їзду, зокрема депутати Верховної Ради, керівництво обласних адміністрацій та обласних рад Донецької, Луганської, Дніпропетровської областей і Севастополя. Також на з'їзді присутні представники Воронежської, Ростовської й Новгородської областей Росії. Також голова ради міністрів Криму А. Могильов. Присутні й депутати Держдуми Росії, генконсул Росії в Харкові С. Семе-

нов. Однак на з'їзді делегати заявили, що вони противники сепаратистських настроїв і виступають за єдину Україну. Зокрема, міський голова Харкова Г. Кернес, відповідаючи на звинувачення в сепаратизмі, сказав: «У Харкові ніколи не готували сепаратистських змов, ми навпаки за збереження України».

Реагуючи на можливі рішення з'їзду депутатів усіх рівнів південно-східних областей України, Криму й Севастополя, Верховна Рада України ухвалила постанову про запобігання проявам сепаратизму (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/25273317.html>, 22.02.2014).

Отже, поки що, за висновками більшості вітчизняних експертів і політиків, найбільш оптимальними варіантами державного устрою для України залишається унітарна республіка.

У найближчий час федералізація небезпечна для України, тому що відсутня широка підтримка та інформатизація громадян про подробиці цього процесу; відсутня необхідна законодавча база та інші численні реформи; існують високі ризики того, що деструктивні внутрішні й зовнішні фактори можуть вплинути на процес і призведуть до розпаду країни; федералізацію часто використовують для досягнення своїх цілей різні політичні сили, фактично шантажуючи населення України й підміняючи зміст цього явища недовгочасними гаслами.

Альтернативою федералізації в сучасний час для України є розширення прав місцевих рад за допомогою реформ з боку центральної влади (поступова децентралізація); посилення фінансово-економічної автономії регіонів у рамках унітарної держави; удосконалення системи бюджетних відносин між центром і регіонами; курс на субсидіарність – принцип, згідно з яким завдання мають вирішуватися на можливо віддаленому від центру рівні, тобто там, де їх рішення найбільш можливе й ефективне; ефективний розвиток громадянського та економічного самоврядування там, де воно історично існувало.

Економічний ракурс

В. Бондаренко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. наук із соц. ком.

Економічні перспективи співпраці із Заходом в умовах зміни влади в Україні

Гостра політична криза в Україні наприкінці лютого привела до зміни влади. 22 лютого Верховна Рада схвалила ряд рішень, унаслідок яких було усунуто В. Януковича від влади та змінено Конституцію. Серед іншого парла-

мент поклав виконання обов'язків Президента на спікера О. Турчинова, а також призначив президентські вибори на 25 травня.

Легітимність нової влади України визнана демократичною світовою спільнотою. Так, уже 24 лютого позицію Європейського Союзу оприлюднив офіційний представник Єврокомісії О. Байї. «Ми поважаємо процедуру, у результаті якої О. Турчинов був уповноважений виконувати покладені на нього функції», – заявив він. Як зазначив представник ЄК, «інститут, який є гарантом демократичної легітимності України, тобто парламент, прийняв рішення переважною більшістю, і ми поважаємо демократичне та законне рішення, прийняте українським парламентом».

Легітимність зміни влади в Україні підтвердили й США. Зокрема, посол США в Україні Дж. Пайєтт наголосив: «Ми відкидаємо будь-які натяки на те, що в Україні відбувається переворот, і на те, що легітимність того, що сталося нібито перебуває під питанням через іноземну підтримку».

За словами міністра закордонних справ Канади Дж. Берда, Канада визнає уряд на чолі з А. Яценюком, призначений Верховною Радою України та називає його «важливим кроком у напрямку відновлення демократії та нормалізації ситуації в Україні».

Про визнання Організацією Об'єднаних Націй законності відсторонення від влади В. Януковича, повідомив на погоджувальній раді депутатських груп і фракцій Верховної Ради в. о. Президента О. Турчинов.

Попри це, складність економічної ситуації залишається незмінним фактором сьогоденних українських реалій. Невизначеність перспектив і глибину проблем новообраний Прем'єр-міністр А. Яценюк з трибуни парламенту констатував лаконічно: «Казна порожня!».

Те, що Україні сьогодні потрібна негайна допомога, визнають усі партнери Києва. У зв'язку з цим, світова спільнота активно заговорила про надання фінансової допомоги Україні.

Мільярдер Д. Сорос закликав лідерів Європейського Союзу організувати терміновий план допомоги Україні. Він заявив, що Німеччина повинна стати лідером у підготовці та здійсненні цього плану, який повинен включати кредити європейських комерційних банків українським компаніям, а також тренінги та консультації для управлінського персоналу в обмін на частки у самих компаніях або участь у їхньому прибутку. «Україна потребує термінового сучасного аналогу “плану Маршалла”, за допомогою якого США допомогли перебудувати Європу після Другої світової війни. Німеччина повинна сьогодні зіграти таку ж роль, яку США зіграли тоді», – написав Д. Сорос у відкритому листі.

Як заявив за результатами обговорення ситуації в Україні міністрами фінансів і главами центробанків «великої двадцятки» в Сідней глава фінансового відомства Австралії **Д. Хокі**, розвиток подій в Україні загрожує серйозними економічними проблемами. «У цьому зв'язку ми висловили підтримку

роботі Міжнародного валютного фонду, який, за нашим переконанням, є інститутом, здатним ефективно допомагати вирішенню проблем української економіки», – підкреслив Д. Хокі.

Надання «радикальної» підтримки новому уряду України вимагає від міжнародного співтовариства міністр закордонних справ Швеції **К. Більдт**. «Новий уряд України потребує як радикальних економічних реформ, так і радикальних міжнародних зусиль з надання допомоги. Потрібно рухатися швидко», – написав К. Більдт у своєму Twitter.

Як зазначається в повідомленні на сайті посольства США, президент США **Б. Обама** дав вказівку своїй Адміністрації продовжувати термінову взаємодію з міжнародними партнерами, для надання підтримки українському уряду, в тому числі строкової технічної та фінансової допомоги. «Ми продовжимо тісні консультації з союзниками та партнерами, українським урядом та Міжнародним валютним фондом, щоб надати новому уряду значну допомогу, для забезпечення фінансової стабільності, підтримки необхідних реформ, щоб дати змогу Україні провести успішні вибори та підтримати Україну на її шляху до демократичного майбутнього»??, – зазначив Б. Обама.

Готовність до надання фінансової допомоги Україні висловила також Німеччина. Зокрема міністерство з питань економічного співробітництва та розвитку ФРН має намір майже вдвічі збільшити допомогу. «Дуже важливо негайно вжити заходів з метою посилення реформаторських сил на Україні», – заявив глава відомства **Г. Мюллер**.

За його словами, обсяг допомоги Україні має бути збільшений на 20 млн євро. Варто зазначити, що у 2013 р. допомога становила 21,5 млн євро. Німеччина має намір у першу чергу асигнувати кошти на програму, покликану сприяти розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Додаткові кошти планується також спрямувати на охорону здоров'я.

Євросоюз серед іншого заявив про готовність виділити кредит Україні на модернізацію газотранспортної системи країни, заявив єврокомісар з питань енергетики **Г. Еттінгер**. Для цього зможуть надати кошти ЄБРР. «Ми готові надати допомогу в капітальному ремонті ГТС України. На це необхідна сума в кілька сотень мільйонів євро», – зазначив євровичинник.

Економічна ситуація в Україні не залишилася поза увагою чиновників і політиків ЄС. Так, президент Європарламенту **М. Шульц** закликав Євросоюз допомогти Україні, «яка перебуває на межі колапсу». У цьому контексті, оптимістично виглядає заява глави комітету з іноземних справ Європейського парламенту **Е. Брока** про готовність Європейського Союзу надати 20 млрд євро новому уряду України для проведення реформ. Крім того, Україна може розраховувати на кредити під невисокі відсотки від європейських банків.

Британський міністр фінансів **Д. Осборн** теж вважає, що Україні час допомогти, хоч і не уточнює, яку саме суму слід виділити Києву.

Питання необхідності фінансової, економічної допомоги та збереження територіальної цілісності України були головними на засіданні Європейського парламенту 26 лютого в Страсбурзі.

Зокрема, виступаючи під час пленарного засідання ЄП, представник Європейської народної партії **Х. Салафранка** висловився за те, щоб ЄС підтримав Україну. «ЄС має очолити міжнародну донорську конференцію разом з США, Росією, МВФ, Японією і Канадою та іншими важливими гравцями», – заявив він.

Підтримує ідею проведення міжнародної конференції, присвяченої вирішенню економічних проблем України задля уникнення дефолту й Головуюча в Європейському союзі Греція. Про це заявив віце-прем'єр, глава МЗС Греції **Е. Венізелос** після закінчення зустрічі міністрів закордонних справ країн Вишеградської групи (Угорщина, Польща, Словаччина і Чехія) в Будапешті.

Офіційно тезу щодо надання ЄС спільно з МВФ та Світовим банком Україні короткострокової фінансової підтримки та довгострокового фінансового пакету, а також ініціювання проведення міжнародної конференції донорів закріплено в ухваленій Європарламентом резолюції.

Окремий пункт документа присвячено візовому питанню. Євродепутати закликали Єврокомісію прискорити прийняття угоди про лібералізацію режиму, «що стане найкращою відповіддю на очікування українського громадянського суспільства».

Тим часом Європарламент пропонує країнам-членам ЄС невідкладно запровадити прискорену та недорогу візову процедуру для українців, збільшивши при цьому кількість навчальних програм і стипендій для молоді та вчених з України.

Водночас у резолюції наголошується, що пріоритетом у програмі дій нового українського уряду має стати боротьба з корупцією.

Слід відзначити, що практично всі ініціативи щодо надання Україні фінансової допомоги тісно пов'язуються із необхідністю проведення в країні реформ. Також, як впливає із заяв європейських політиків, важливим аспектом оздоровлення економічної ситуації розглядається інтенсифікація євроінтеграційних кроків України.

Як заявив у Страсбурзі комісар у справах бюджету ЄС **Я. Левандовський**, Європейський Союз готовий виділити Україні більше 1 млрд євро вже в березні 2014 р. Разом з тим він наголосив, що країни європейського співтовариства більше не можуть собі дозволити «надавати гроші в темну», а тому обов'язковою умовою допомоги є проведення реформ новим урядом України.

Поділяє таку позицію й президент Польщі **Б. Коморовський**, який закликав «концентруватися не тільки на розмірі фінансової допомоги Україні, але в першу чергу думати, як наймудріше її надати. Для того, щоб у результаті отримати постійні ефекти у вигляді змін в Україні, які б вивели країну з склад-

ної кризи». Про це він сказав після засідання Ради національної безпеки Польщі, на якому обговорювалося питання України.

На переконання президента Польщі, допомога Україні повинна базуватися на трьох основних стовпах: відновлення співпраці з МВФ і реалізація рекомендованих фондом реформ; підписання Угоди про асоціацію з Євросоюзом; проведення внутрішніх реформ, у першу чергу у сфері боротьби з корупцією, місцевого самоврядування та розвитку малого і середнього бізнесу. Б. Коморовський також зауважив, Польща готова поділитися своїм досвідом у цих питаннях з Україною.

Депутат Європарламенту від Литви **Л. Андрікене** наголосила на трьох головних питаннях, які мають бути вирішені: перше – невідкладний договір про асоціацію; друге – реальна перспектива членства в ЄС; третє – істотна фінансова допомога. «Ми повинні надати Україні всебічну максимальну допомогу, якщо не хочемо скомпрометувати і ЄС, і Європарламент в очах не тільки українців, а й співгромадян, якщо не хочемо взагалі втратити своє обличчя», – відмітила Л. Андрікене.

На негайному проведенні економічних реформ і виході на нові ринки наголошує верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки **К. Ештон**. «Ми знаємо про великі фінансові та економічні виклики, які стоять перед Україною. Ми активно спілкуємося з нашими міжнародними партнерами, щоб визначити способи, які допоможуть об'єднати людей, які зможуть допомогти вирішити економічні виклики. Ми також спілкуємося з відповідними інститутами на цю тему і організаціями – ... такими як МВФ. Для цього треба провести оцінку ситуації, ми беремо до уваги короткострокові економічні питання і думаємо про об'єднання короткострокових кредитів, позик з довгостроковими інвестиціями. Ми хочемо підтримати Україну і надати допомогу», – зазначила вона.

Про готовність США надати допомогу Україні в розмірі 1 млрд дол. заявив державний секретар США **Д. Керрі**. При цьому він підтвердив європейську тезу щодо необхідності швидкого подолання корупції, підготовки чесних виборів і здійснення реформ.

У свою чергу глава Міністерства закордонних справ Франції **Л. Фабіус** висловив сподівання, що російська влада буде і надалі надавати фінансову допомогу Україні. «Що стосується допомоги Україні, то її обсяг ще потрібно визначити. Є обіцянки з боку Росії. Ми сподіваємося на те, що наші російські друзі і партнери продовжать надавати підтримку», – повідомив Л. Фабіус. Проте в світлі останніх подій подібний сценарій не розглядається. Тому готовність допомагати міжнародних інстанцій та країн ЄС набуває особливого значення, як і зобов'язання України щодо проведення реформ, яких очікують від нового уряду.

Тим часом, головна надія та кредитор України – МВФ готовий надати допомогу Україні в короткий термін, утім конкретні строки поки невідомі. Як

повідомив міністр економічного розвитку і торгівлі України П. Шеремета, переговори з Міжнародним валютним фондом про надання кредиту почнуться в Києві 4 березня. Місію очолить заступник начальника відділу Європейського департаменту МВФ, що відповідає за місії фонду в Україні.

При цьому Міністр фінансів України О. Шлапак повідомив, що Україна розраховує отримати перший транш за новою програмою stand-by від Міжнародного валютного фонду не раніше квітня поточного року. Міністр зазначив, що Україна хоче запросити у МВФ 15 млрд дол. на приблизно 2,5 року.

Варто зазначити, що раніше Міністерство фінансів України, на чолі з в. о. міністра Ю. Колобовим провівши зустрічі з послами Євросоюзу, США, інших країн, фінансовими організаціями з приводу термінової макрофінансової допомоги заявляло, що країні протягом наступних двох років потрібно буде близько 35 млрд дол.

Проте такі заяви колишнього міністра спричинили питання у міжнародній спільноті. Зокрема директор-розпорядник МВФ **К. Лагард** зазначила, що будь-які дискусії щодо обсягу потенційної міжнародної допомоги на сьогодні є передчасними. При цьому вона переконана, що немає жодних підстав для паніки щодо стану економіки України. «Ми не бачимо нічого тривожного, нічого гідного паніки на сьогодні. Я закликаю українську владу уберегтися від заяв про суми допомоги, це не має сенсу», – заявила директор-розпорядник МВФ.

Разом з тим вона не заперечила, що стан української економіки наблизився до критичного.

Колишній посол США в Києві **Д. Гербст** наголошує, що будь-яка фінансова допомога для країни потребує ретельного контролю. «Ми поняття не маємо, скільки грошей буде потрібно Україні, щоб вибратися з цієї кризи. Прозвучали різні цифри, остання – 35 млрд дол.», – заявив експерт.

При цьому він сумнівається, що така сума дійсно необхідна. «Набагато важливіше розміру кредиту – реформи, які повинні будуть його супроводжувати. Тому що, якщо збережеться існуюча система, в якій процвітає корупція, будь-яка допомога – від Заходу, МВФ або Росії – зникне в чиїхось кишнях», – зазначив экс-посол.

Як повідомив раніше офіційний представник МВФ Дж. Райс, у попередньому обговоренні можливості надання допомоги Україні вже взяли участь міністри закордонних справ Великобританії, Німеччини, а К. Лагард обговорювала це питання з міністрами фінансів країн-членів G20.

Експерти сподіваються, що підтримка реформ з боку МВФ стане підставою для надання допомоги також Світовим банком, іншими міжнародними фінансовими інститутами, Євросоюзом, на двосторонній основі.

Позитивним сигналом для українського уряду стали заяви міністрів фінансів G7, які підтвердили готовність надати фінансову підтримку Україні, зазначивши, що провідну роль в організації допомоги буде грати Міжнародний валютний фонд.

«Перехід влади до нового уряду надає унікальну можливість для проведення терміново необхідних ринкових реформ», – ідеться в заяві міністрів фінансів США, Німеччини, Великобританії, Франції, Японії, Італії та Канади.

Попри те, що офіційних вимог МВФ щодо надання фінансової допомоги ще немає, експерти сходяться на думці, що для її отримання новому уряду України доведеться вдатися до непопулярних заходів, серед яких скорочення субсидій та перехід на ринкові механізми ціноутворення в енергетичному секторі.

Економіст Міжнародного центру перспективних досліджень О. Жолудь переконаний, що українська влада повинна почати виконувати вимоги Міжнародного валютного фонду для того, щоб перший транш кредиту Україні вступив в найближчі два місяці.

Він зазначив, що основними вимогами МВФ з кредитування України залишається скорочення дефіциту бюджету та підвищення тарифів на газ для населення до економічно обґрунтованого рівня.

О. Жолудь не виключає фінансову допомогу від ЄС чи США, проте, на його думку, про великі суми говорити не варто.

У свою чергу економіст і політолог О. Соскін, коментуючи сьогоденішню економічну ситуацію, висловив думку, що ніяких грошей брати в борг ні у кого не можна. Він нагадує, що борг нашої країни на початок року становив більше 73 млрд дол. Економіст зазначає, що зараз треба говорити про те, як віддавати борги, в які вже влізла країна. А також терміново змінювати соціально-економічну модель України.

Водночас глава парламентського комітету з питань підприємництва, регуляторної та антимонопольної політики народний депутат від «Батьківщини» О. Кужель висловила думку, що фінансову допомогу від міжнародних партнерів приймати необхідно, а кредитора треба визначати за більш вигідними умовами для України. Також депутат висловила думку, що за фінансовими потоками повинен здійснюватися громадський контроль.

Голова Комітету економістів України А. Новак наполягає на тому, що новий уряд України повинен просити зовнішніх кредиторів про списання державного боргу. На думку експерта, це значно б покращило ситуацію з державними фінансами, тому що обслуговування зовнішнього держборгу дуже обтяжує економіку країни.

Аналітик уточнив, що подібне прохання має бути звернене і до МВФ, і до Світового банку, і до ЄБРР. «А головне, потрібно звернутися до Паризького і Лондонського клубу, які об'єднують найбільші банки планети. Це повинна зробити українська влада в особі Нацбанку і нового Кабміну», – сказав він.

І акцентував, що подібних прикладів у світовій практиці чимало. «Так, у 1991 р. Польщі частину держборгу було списано з формулюванням “для забезпечення успіху економічних реформ”. У нас же зараз ситуація більш складна, і списання тим більш доцільно. Мова про списання 100 % боргу не

йде, можна розраховувати на величину від 50 до 85 %. Зараз в Україні є унікальний шанс оздоровити свою економіку за рахунок таких дій», – упевнений фахівець.

Варто відмітити, що Прем'єр-міністр А. Яценюк одразу заявив про готовність до негайного відновлення переговорів з міжнародними кредиторами та до прийняття непопулярних рішень задля отримання допомоги.

Зі свого боку, відомий політолог З. Бжезінський запропонував ЄС і Сполученим Штатам переконати десятку українських олігархів пожертвувати по 1 млрд дол. «на фінансову реабілітацію країни». «Добровільно-примусові» пожертвування З. Бжезінський обгрунтовує так: «Українські олігархи – головні бенефіціари різного розгулу корупції в Україні. Значить, повинні поділитися». Ще одним джерелом поповнення держбюджету, на переконання експерта, може стати експропріація активів экс-президента В. Януковича і людей з його оточення.

Певним узагальненням позиції Заходу стосовно надання економічної підтримки Україні можна розглядати висновок статті колишнього президента Freedom House А. Каратницького і колишнього помічника генсека ООН К. Міжєї в The Wall Street Journal стосовно того, що «єдиний вихід з кризи залежить від швидкої фінансової допомоги міжнародного співтовариства України, яка буде супроводжуватися розробкою економічної, юридичної, соціальної, культурної та освітньої “дорожньої карти”, покликаної відновити економічне зростання, викоринити корупцію, створити незалежні суди та викликати у Сходу і Заході почуття національної єдності».

Вітчизняні ж експерти переконані, що західні чиновники навряд чи надadуть Україні великий кредит до тих пір, поки не буде розроблена програма МВФ, з побоювань, що без серйозних реформ гроші затягне економічна «чорна діра». Однак, на їхню думку, з урахуванням геополітичної значущості України європейські та американські законодавці в цілому підтримують подібні заходи (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2014/02/140224_walker_ukraine_aid_it.shtml; <http://www.segodnya.ua/economics/enews/franciya-nadeetsya-htorossiya-prodolzhit-pomogat-ukraine-dengami-498484.html>; http://economics.lb.ua/state/2014/02/24/256874_ukraina_prosit_35_mlrp_pomos_hchi.html; <http://www.dw.de/y-європарламенті-закликають-рятувати-україну-від-коланцу/a-17454544?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml>; <http://donetskie.com/novosti/2014/02/25/srochnyy-milliard-na-pomoshh-ukraine>; http://uzhgorod-ua.com/view_post.php?id=5059; <http://news.eizvestia.com/news-finance/full/527-finansovaya-pomoshh-ukraine-golovolomka-dlya-essha-i-mvf-the-wall-street-journal>; <http://www.dw.de/a-17467633>).*

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Учені українського Інституту фізики разом зі своїми колегами з Фізичного університету ім. Лебедєва (РФ) працюють над створенням молекул, які слугуватимуть окремими деталями комп'ютера. Про це під час ювілейного засідання міжнародної асоціації Національної академії наук України (НАН) повідомив віце-президент НАН України А. Наумець.

«Зараз ми ведемо дослідження у галузі вивчення моношарових плівок, що згодом має перспективу створення комп'ютера, в якому основою робочих елементів будуть окремі молекули. Ви всі знаєте, що процесори і так вже мініте-ралізуються, то слід створювати нові нанопроцесори», – зазначив А. Наумець. За словами вченого, український Інститут фізики напівпровідників ім. Лашкарьова створив український техновізор – це прилад, який дає змогу дистанційно спостерігати та вимірювати розподіл температури (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/74912.html>). – 2013. – 4.12).

* * *

Національний проект «Повітряний експрес» виборів можливість поставки українських потягів у спільному українсько-китайському проєкті. ДП «Нацпроект “Повітряний експрес”» – залізничне пасажирське сполучення м. Київ – міжнародний аеропорт «Бориспіль» підписало документ про співпрацю з Китайською національною корпорацією машинної індустрії та генеральних підрядів (СМСЕС), згідно з яким ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» визначено партнером, що здійснюватиме виробництво моторвагонного рухомого складу в рамках реалізації Нацпроекту.

Підписання документа відбулося 5 грудня 2013 р. під час українсько-китайського бізнес-форуму, який проходив у Пекіні (КНР). Підписаний документ із Китайською стороною дає змогу перейти до стадії замовлення і виготовлення потягів, експлуатація яких здійснюватиметься в рамках Нацпроекту «Повітряний експрес». Після підписання зазначеного документа, запланована підготовка договорів щодо виробництва, закупівлі й поставки необхідного для впровадження Нацпроекту обладнання. Так, співпраця полягатиме у визначенні та закупівлі матеріалів і комплектуючих як українського, так і китайського виробництва, які необхідні для виготовлення моторного рухомого складу, у тому числі електричних, дизельних і швидкісних електричних моторвагонних складів тощо.

У червні 2011 р. Нацпроектом укладено Кредитний договір з Експортно-імпорнтним банком Китаю, яким визначено порядок фінансування Проєкту, а згодом було укладено Комерційний контракт із СМСЕС на реалізацію про-

екту. У серпні 2013 р. Експортно-імпортний банк Китаю розпочав фінансування реалізації Нацпроєкту, а в жовтні поточного року розпочато будівельні роботи підготовчого періоду.

Національний проєкт «Повітряний експрес» реалізовує Державне агентство з інвестицій та управління національними проєктами. Нацпроєкт передбачає будівництво швидкісного залізничного пасажирського сполучення між ст. «Київ-Пасажирський» та Міжнародним аеропортом «Бориспіль».

Національний проєкт «Повітряний експрес» – це перший великий інфраструктурний об'єкт, що реалізовується на окупній основі не за бюджетні кошти. Нацпроєкт фінансує ЕксімБанк Китаю. Загальна вартість проєкту становить 372 313,5 тис. дол.

China National Machinery Industry Complete – один із найбільших генеральних підрядників у Китаї у сфері екологічного будівництва та енергетики. Портфоліо корпорації нараховує сотні великих і середніх технологічних проєктів «під ключ» за різними напрямками, зокрема машинної, транспортної, шахтної, аграрної, екологічної, нафтохімічної інженерії, як у КНР, так і за її межами. Компанія має партнерські зв'язки з сотнями компаній у більш, ніж 30 країнах і регіонах Азії, Африки, Європи, Америки (у т. ч. США). У галузі капітального будівництва за останні 20 років СМСЕС здійснила низку масштабних проєктів із реорганізації та модернізації муніципальної інфраструктури в таких містах, як Хефей (проєкт Shangjie), Чунцін (проєкт City Garden), у провінції Ганьсу, а також проєкти в Анголі, В'єтнамі, Бірмі, Канаді, Таїланді, Данії та ін. У складі корпорації є декілька потужних девелоперських компаній нерухомості вмістах Китаю.

ПАТ «Крюківський вагобудівний завод» – машинобудівне підприємство в Кременчуці (Полтавська область), виробник транспортних засобів, у тому числі рухомого залізничного складу. Історія заводу розпочалася в 1969 р. Роботи зі створення українського пасажирського вагона були розпочаті у 1992 р. Наразі підприємство визначено головним у країні в області розробки і виготовлення пасажирських вагонів (*Державне агентство з інвестицій та управління національними проєктами України* (<http://www.ukrproject.gov.ua/news/natsionalnii-proekt-povitryanii-ekspres-viborov-mozhливist-postavki-ukrainskikh-potyagiv-u-spil>). – 2013. – 5.12).

* * *

Харьковский национальный экономический университет и Харьковский университет архитектуры и строительства принимают участие в европейском проекте TEMPUS для поддержки студенческих инновационных разработок. Об этом сообщил заместитель председателя ХОГА Ю. Сапронов.

Также он высказал мнение, что Харькову нужен межуниверситетский старт-ап центр. Он отметил, что подобная практика распространена в США

и Европе, где почти каждый вуз имеет свой старт-ап центр. «Задача таких центров – поддержать инновационные идеи студентов, стимулировать их к открытию собственного дела. Такие центры заставляют студентов думать, творить и развиваться. Пока в рамках европейского проекта TEMPUS для поддержки студенческих инновационных разработок принимают участие два наших вуза – Харьковский национальный экономический университет и Харьковский университет архитектуры и строительства, но уверен, в будущем количество старт-ап центров при вузах вырастет, что позволит объединить их в региональный межуниверситетский старт-ап центр», – сказал Ю. Сапронов (*Городской Дозор* (<http://dozor.kharkov.ua/news/social/1146070.html>). – 2013. – 11.12).

* * *

Під час Третього засідання спільної Українсько-японської комісії з питань науково-технічного співробітництва, 6 грудня було підписано спільний Меморандум про взаєморозуміння та наукове співробітництво між Державним фондом фундаментальних досліджень (ДФФД) і Японським товариством сприяння науці (JSPS). З української сторони цей меморандум підписав Голова ДФФД академік В. Кухар, з японської – директор JSPS Ю. Анзаї.

Крім того, було підписано протокол щодо реалізації спільної програми, яка передбачає грантову підтримку двосторонніх дослідницьких проєктів, тривалістю два роки. На підставі вище зазначеного документу ДФФД та JSPS проводитимуть експертизу запитів з оцінкою якості запропонованих проєктів, включаючи компетентність і досвід дослідників та очікуванні результати реалізації проєктів.

Кожного року за підсумками конкурсів буде надаватись підтримка на виконання як мінімум двох нових проєктів.

Презентація науково-технічних проєктів (як тих, що вже підтримуються грантами ДФФД, так і нових) українськими науковцями під час цього засідання продемонструвала значний потенціал українсько-японської співпраці у найближчому майбутньому (*Державний фонд фундаментальних досліджень* (<http://www.dffd.gov.ua/uk/2010-07-16-08-20-35/331-dffdjgps.html>). – 2013. – 10.12).

* * *

Портфель заказов Харьковского национального университета радиоелектроники (ХНУРЭ) составляет более 5 млн грн. Об этом рассказал ректор по научной работе вуза Н. Слипченко. По его словам, еще 5,7 млн грн составляет бюджетное финансирование научных работ института. «Мы предлагаем наши разработки в области электроники, информационных и компьютерных технологий, телекоммуникаций. Эти направления – определяющие

для наших кафедр, по ним выполняются магистерские, кандидатские и докторские работы», – отметил он.

По его словам, в числе получивших финансовую поддержку проектов – две работы, победившие в рамках Российско-украинского проекта по развитию нанофизики и наноэлектроники. Один проект касается разработки основ формирования новых систем контроля параметров полупроводников методом ближнеполевой микроволновой микроскопии. Это направление развивается в университете в течение нескольких лет. Уже создан опытный образец нового микроскопа. Ближнеполевая сканирующая микроскопия позволяет в режиме реального времени контролировать параметры, которые важны для фотопреобразователей. Второй проект относится к разработке средств контроля фотопреобразователей, которые являются основой для производства солнечных элементов разной природы (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/nauka_i_tehnologii/17.12.2013/harkovskie_uchenye_prodayut_nov_ejshie_tehnologii/). – 2013. – 17.12).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Производитель самолетов государственное предприятие «Антонов» (Киев) готовит модернизированный вариант Ан-124-200 для нового этапа серийного производства «Руслан». Этот модернизированный вариант будет отличаться повышенной транспортной эффективностью и увеличенной дальностью полета. Кроме того, он будет иметь ряд других конкурентных преимуществ, отличающих его от других самолетов. Он также будет отличаться расширенным диапазоном применения по температуре и длине ВПП, «стеклянной кабиной», двигателями с цифровой системой управления FADEC, доработанными в соответствии с новейшими стандартами ИКАО.

Также сообщается о внедрении эффективной концепции поддержания летной годности самолетов Ан-124-100 «Руслан» по продлению ресурса и срока службы до 10 тыс. полетов, 50 тыс. летных часов и 45 лет.

Эти показатели превышают аналогичные показатели транспортных самолетов США серии С-17 и С-5М, которые составляют 30–45 тыс. летных часов.

«Антонов» постоянно проводит работу по совершенствованию самолетов Ан-124-100 «Руслан», подчеркнули в пресс-службе. В частности, только за последнее время разработаны и сертифицированы три новых варианта этого самолета.

От базового варианта они отличаются увеличенной до 150 т полезной нагрузкой, увеличенными в два раза ресурсами самолета, а также модернизированным бортовым оборудованием (*Укрудпром* (http://www.ukrudprom.ua/news/Antonov_razrabotal_modernizirovannuyu_versiyu_An124.html). – 2013. – 25.12).

* * *

Україна стала власником документації до технології виробництва лазерного гіроскопа. У світі такий прилад можуть робити лише три держави. У рамках виконання проекту Циклон-4 Україна створила унікальну навігаційну систему. Про це під час підсумкової прес-конференції повідомив голова державного космічного агентства Ю. Алексеев.

На сьогодні завершена програма відпрацювання бортової системи інформації для Циклону-4, тобто Україна стала власником документації до технології виробництва лазерного гіроскопа. «У світі лише три держави можуть це робити. Так вийшло, що ми змушені були цим займатися, і на сьогодні ми практично розірвали ту пуповину з навігації, що нас тримала з кимось. Тепер ми маємо замкнутий цикл виробництва лазерного гіроскопа», – заявив Ю. Алексеев.

Він також зазначив, що другий пуск Дніпра цього року підбив підсумки шестирічної роботи заводів Арсенал і Хартрон зі створення такої системи. Циклон-4 – проект українського космічного ракетного комплексу, куди входять ракета-носій (РН) Циклон-4 і наземний комплекс, що забезпечує проведення на космодромі робіт з підготовки та запуску РН і корисного навантаження. РН Циклон-4 є поліпшеним варіантом триступеневої ракети-носія Циклон-3 і призначена для оперативного та високоточного виведення на колові, геостационарні та сонячно-синхронні орбіти космічних апаратів різного призначення з космодрому в Алькантарі (Бразилія). Вона дасть змогу виводити на екваторіальну орбіту висотою 500 км корисне навантаження масою до 5,5 т та масою до 1,8 т – на геоперехідну орбіту (*Корреспондент.net* (<http://ua.korrespondent.net/tech/technews/3280677-ukraina-stvoryla-unikalnu-navihatsiui-tsyklon-4>)). – 2013. – 26.12).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Спеціалісти ОАО «Турбоатом» (Харьков) розробили нову парову турбину К-1250-6,8/25 номінальної потужністю 1250 МВт. Об этом сообщается на сайте предприятия. Турбоагрегат предназначен для энергоблоков АЭС нового поколения с реактором ВВЭР-ТОИ (водо-водяной энергетический реактор, типовой оптимизированный информатизированный).

По данным завода, К-1250-6,8/25 – турбина нового поколения, сочетающая в себе опыт «Турбоатома» в создании «тихоходных» турбин большой мощности на 1500 об./мин. и новые технические решения. Турбина состоит из комбинированного цилиндра высокого и среднего давления и двух двухпоточных цилиндров низкого давления. Турбоустановка имеет КПД не менее 37,5 %

и обладает высокой надежностью, коэффициент готовности достигает 0,99 %. Среди новых конструктивных решений – оснащение последней ступени цилиндра низкого давления рабочими лопатками длиной 1650 мм с площадью выхлопа 23,6 кв. м. Также в конструкции турбины применены высокопрочные сваркованные роторы высокого и низкого давления, не подверженные коррозии под напряжением. Преимуществами агрегата являются высокая ремонтпригодность и увеличение срока межремонтного периода, который составляет более шести лет.

Как отметили на «Турбоатоме», типовая станция с реактором ВВЭР-ТОИ – это двухблочная АЭС, выполненная в современной информационной среде и в полном соответствии с максимальными требованиями к ядерной и радиационной безопасности. Особенности реакторов ВВЭР-ТОИ являются высокий уровень автономности АЭС при работе в аварийных режимах и низкие показатели по объему твердых радиоактивных отходов и выбросов. Срок службы данных энергоблоков составит 60 лет. Предполагается, что реакторы данного типа будут заменять выбывающие энергоблоки старых АЭС, например, Курской АЭС в России.

«Турбоатом» – головная научная организация Министерства промышленной политики Украины по энергетическому машиностроению, входит в число ведущих турбостроительных предприятий мира. Специализируется на выпуске турбин для:

- тепловых электростанций;
- атомных электростанций и теплоэлектроцентралей;
- гидравлических турбин для гидроэлектростанций и гидроаккумулирующих электростанций;
- газовых турбин и парогазовых установок для ТЭС;
- другого энергетического оборудования.

Производственные возможности позволяют выпускать в год паровых и гидравлических турбин общей расчетной мощностью соответственно 8 млн кВт и 2 млн кВт. Производство турбин осуществляется по замкнутому циклу: от проектно-конструкторских и научно-исследовательских работ до изготовления, сборки, испытания турбин и отгрузки (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/nauka_i_tehnologii/11.12.2013/na_turboatome_razrabotali_unikalnuyu_turbinu/), – 2013. – 11.12).

* * *

ГП «Изюмский приборостроительный завод», входящий в ГК «Укроборонпром», завершил разработку рабочей конструкторской документации на изготовление прицела нового поколения для ручного реактивного гранатомета. Завод разработал специальный прицел по заданию «ГосККБ “Луч”».

«Сегодня мы закончили разработку рабочей конструкторской документации изделия, получившего название “Прицел реактивного гранатомета ПРГ”».

В нем достаточно много функций, которые отличают его от устаревших советских аналогов. Прицел имеет ряд возможностей, среди которых измерение дальности до цели и скорости ее перемещения. В этом его главные преимущества. Кроме того, если старый советский прицел не обеспечивает стрельбу на дальность более 500 м, то наш рассчитан минимум на 1,2 км, а то и на все 1,5 км», – отметил главный конструктор ГП «ИПО» В. Коваленко.

Прицел предназначен для поиска и сопровождения легкобронированной и небронированной техники, а также живой силы в укрытиях и за их пределами до момента пуска ракеты (гранаты) в цель. В состав прицела входят оптический визир и компактный дальномер. Оптический визир содержит проекционный микромонитор, на котором отображаются прицельная марка, информация о дальности до цели и сигнал о готовности к выстрелу. Лазерный дальномер обеспечивает измерение дальности до цели типа «танк» на расстояниях от 70 до 1200 м. Информация о дальности до цели передается по цифровому каналу на пусковую установку.

Указанным прицелом планируется оборудовать ручной реактивный гранатомет, разработанный ГП «ГосККБ «Луч» на основе версии ПТРК «Корса», предназначенной для стрельбы неуправляемой ракетой. Такой гранатомет, по мнению экспертов, может стать реальным конкурентом для таких известных в мире ручных гранатометов как российский (советский) РПГ-7, американский SMAW и немецкий Panzerfaust 3.

На сегодня ГП «Измюмский приборостроительный завод» осуществляет изготовление двух опытных образцов нового прицела (*Городской Дозор* (<http://dozor.kharkov.ua/news/nauka/1146150.html>)). – 2013. – 13.12).

* * *

Кандидат фізико-математичних наук, професор кафедри методики викладання фізики та хімії Рівненського державного гуманітарного університету, керівник гуртків «Теоретична фізика» та «Науково-технічна творчість та винахідництво» Рівненської Малої академії наук учнівської молоді В. Бернацький удостоєний Європейської золотої медалі від Європейської науково-промислової палати за високоякісну професійну діяльність та за винахід, який дає змогу значно знизити наслідки ураганів.

Прилад не потребує додаткових джерел енергії, його приводить у дію сам ураган. Він працює в автономному режимі. Збуджується або приводиться в рух ураганом і паралельно гасить цей ураган. Його ще називають пристроєм для самознищення ураганів.

Винахід запатентували. А один з його авторів, на той час іще школяр Б. Левковський, став призером Всеукраїнської наукової конференції.

Представники Сполучених Штатів Америки запропонували опублікувати наукову роботу про ці пристрої в журналі, який видається при сенаті США

(Західна інформаційна корпорація (http://zik.ua/ua/news/2013/12/25/rivnenskyu_vynahidnyk_otrytav_ievropeysku_vidznaku_449661). – 2013. – 25.12).

Інноваційні розробки та технології

Інновации украинских ученых были представлены на ежегодном Международном салоне изобретений и новых технологий «Новое Время», который прошел в прошлом году. «Диск омоложения» и «Диск Долголетия» разработал украинский ученый Ю. Марцинишин. Они предназначены для «конденсации энергии неконтактным образом» и, по уверению ученого, запускают процессы по оздоровлению и омоложению организма, а также «устраняют хаос в системе организма». Изобретатель уверяет, что его ноу-хау не только улучшает общее состояние, но и помогает человеку выйти на новый уровень оценки своей жизни. «Универсальные диски дают возможность активизировать с первого по одиннадцатый уровни ДНК включительно, а индивидуальные Диски способны активизировать ДНК на 99 %», – уверяет ученый.

Так называемый «Велосипед Рудваса» разработали в Украине специально для женщин. В описании указано, что педали на новомодном велосипеде расположены спереди, и соответственно они позволяют передвигаться на двух колесах с максимальным комфортом. «Можно двигаться, расположившись, как на обычном сиденье. Это особенно удобно для женщин», – так необходимость снова изобрести велосипед поясняют разработчики.

Устройство концентрации энергии. Это уникальная разработка состоит из разноцветных шаров, которые связаны друг с другом чем-то типа проволоки и некоего «аккумулятора Райха». Создали чудо-аппарат украинцы совместно с коллегами из России. Они бывают «спирального», «пирамидального» типа, также есть УКЭ «со звездой». В описании к концентраторам говорится, что они «гармонизируют функциональное состояние человека и снижают эффект вторжения в пространство его жизнедеятельности грызунов и насекомых». Концентраторы, как заверяют в их описании, можно программировать и настраивать на решение определенной задачи. Они «работают с духовной основой человека» и действуют на расстоянии в 300 м.

Утилизация шин. Были разработаны устройства для утилизации и переработки изношенных автомобильных шин. Оборудование, согласно описанию, обеспечивает эффективную переработку предварительно разрезанных шин и превращает их в мелкий порошок. Причем есть не только стационарная, но и мобильная установка оборудования. Создатели таким образом пытаются защитить окружающую среду от полимеро- и резиносодержащих отходов.

Изобрели озонатор воздуха, который преобразовывает воздух, поступающий в двигатель автомобиля «Жигули». Как уверяют изобретатели, установка

прибора уменшити расход топлива и увеличит мощность двигателя. Также, согласно описанию устройства, широкое использование позволит снизить уровень выброса парниковых газов.

Способ лечения рецидивирующего носового кровотечения. Изобретение относится к сфере медицины, а именно к той ее сфере, которая занимается диагностикой и лечением патологий уха, горла и носа. Инновационный способ лечения носового кровотечения заключается в поперечном сечении приводящих кровеносных сосудов перегородки носа и одновременном воздействии высокочастотным током при температуре 40–70 градусов. «Такой способ не предполагает распада тканей, и на сегодняшний день наш метод уже активно используется. Например, был у нас на лечении четырехлетний ребенок с постоянными кровотечениями из носа, и наш метод ему помог. Уже несколько лет у мальчика нет никаких проблем», – рассказал один из разработчиков А. Косаковский.

Спинальный ранорасширитель – это медицинская разработка, придумана специально для того, чтобы облегчить работу хирурга во время операции – ранорасширитель крепится на краях поврежденных тканей и способствует увеличению обзора раны. Как говорят разработчики, их устройство успешно апробировано и уже включено в клиническую практику медицинских центров Крыма.

Еще одно украинское изобретение – домашняя микротеплица – специальная теплица, в которой с помощью современных технологий поддерживается микроклимат, необходимый для определенных растений. Размеры микротеплицы, как сказано в пояснительной записке к разработке, позволяют расположить ее и на кухне квартиры, и в производственных помещениях кафе и ресторанов. Искатель скрытой проводки Кружок детского творчества не создал, а скорее улучшил уже существующий прибор, при помощи которого можно обнаружить скрытую проводку в стенах или полах. После того как авторы разработки усилили действие прибора специальным операционным усилителем, он стал намного точнее определять местонахождение проводов (*Павлоград – Новості* (http://pavlonews.info/news/categ_33/194981.html). – 2014. – 1.01).

Інформаційно-комунікаційні технології

ГП «Центральное конструкторское бюро “Протон”» (Харьков) ведет разработку ряда современных цифровых средств радиосвязи. Эти проекты находятся на разных стадиях. Информация об этих изделиях сейчас является конфиденциальной и обнародованию не подлежит.

ЦКБ «Протон» разработало и внедрило в производство широкий спектр средств радиосвязи. В их числе – малогабаритная помехозащитная КВ-радио-

станция малой мощности. Радиостанция предназначена для помехозащищенной передачи сообщений в декаметровом диапазоне радиоволн. Информация передается в пакетах. По своим техническим и эксплуатационным характеристикам радиостанция аналогична КХ – радиостанциям 2110М фирмы CODAN.

Также в числе успешных разработок «Протона» – радиомодем для передачи данных по КВ-радиоканалам. Радиомодем предназначен для работы в составе КВ-радиостанций.

ЦКБ «Протон» в 2010 г. поручалось разработать один из блоков управления для БТР-4, контракт на поставку которых Украина заключила с Ираком (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/nauka_i_tehnologii/06.12.2013/harkovskij_proton_zagruzili_sekretnymi_zakazami/). – 2013. – 6.12).

* * *

В Інституті літератури імені Т. Шевченка НАН України днями представили унікальний за своєю функцією та контентом інтернет-портал, присвячений Т. Шевченку «Погляд крізь час». За словами керівника проекту, президента Малої академії наук України С. Довгого, невдовзі будь-який користувач мережі на одному сайті зможе знайти все (чи принаймні майже все) про Кобзаря у сучасній мультимедійній формі. Масштаби вражають.

«Тут і оцифровані рукописи – близько 100 тис. сторінок (це його рукописні твори, інші архівні документи), і фоторепродукції образотворчих робіт Шевченка (понад 700 творів, виконаних у різних техниках), і всі видання поета українською та іноземними мовами, а також академічне видання «Шевченківська енциклопедія» (у шести томах), – зазначив С. Довгий. Крім того, кілька тисяч робіт, присвячених самому Тарасові Григоровичу від видатних митців різних часів, різноманітна аудіо- та відеоінформація про Кобзаря (записи найкращих документальних фільмів, радіопрограм, пісні на слова поета тощо). А також – передбачено унікальні сервіси – віртуальні 3D-тури музеями Т. Шевченка в Україні та за кордоном.

Увесь спектр інформації про Т. Шевченка в Україні та за кордоном збирали та опрацьовували для порталу близько тисячі вчених. Також майже 100 іноземних інституцій – громадських організацій, університетів і посольств відгукнулися та надали інформацію про життя та творчість поета в їхніх країнах. На сайті вся інформація буде подана у доступній та зрозумілій формі.

На сьогодні портал продовжує наповнюватися контентом, він працює в тестовому режимі. Запуск для всіх користувачів планується на весну наступного року, спеціально напередодні 200-літнього ювілею Кобзаря.

Стартова сторінка порталу буде україномовною. Утім, розуміючи важливість вивчення постаті Шевченка за кордоном, розробники обіцяють вести сайт відразу на 12 мовах, зокрема англійській, французькій, італійській, німецькій, російській, польській, іспанській та ін.

А головне, як обіцяють творці сайта, завдяки сучасному дизайну та мультимедійності, науково-освітній портал буде цікавим для всіх: від школярів, студентів і вчителів – до академіків (*Горова В. Над Шевченківським порталом працювали майже тисячі науковців // ДЗВІН(<http://dzvin.org/ucherkasah-mitynhuvalnykiv-ne-pustyly-na-ploschu-foto/>). – 2014. – 4.01).*

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

У Харківському національному університеті радіоелектроніки (ХНУРЕ) розробили метеолокатор, який працює у кілька разів швидше, ніж існуючі пристрої. Про це розповів співробітник лабораторії радіолокаційних систем спостереження ХНУРЕ Д. Рачков, повідомляє кореспондент Укрінформу. Сучасні метеолокатори використовують алгоритми, розроблені близько 20 років тому. До апарату закладено новітні рішення, завдяки чому вдалося на порядок підвищити точність вимірювань. За словами Д. Рачкова, новий пристрій можна використовувати у сільському господарстві для захисту рослин від граду та грози. «Гроза стає небезпечною за сім хвилин, а час реакції існуючого локатора становить 10 хвилин. Наш апарат зреагує протягом однієї хвилини, це дасть змогу вчасно обстріляти хмари та усунути небезпеку», – зазначив учений (*Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua/news/74973.html>). – 2013. – 6.12).*

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Найсучаснішу технологію очистки води винайшли українські вчені для нацпроєкту «Якісна вода». Унікальна технологія з очистки води застосовуватиметься у рамках реалізації національного проєкту «Якісна вода». Інноваційний метод розробила вітчизняна компанія «Постачтехсервіс» спільно з Національною академією наук України. Про це повідомив представник компанії – партнеру проєкту АквіаІнвестГруп О. Ногачевський під час презентації обладнання, яке буде використано для реалізації нацпроєкту «Якісна вода».

За його словами, проблема чистої води є однією з найважливіших у світі – за офіційними даними Всесвітньої організації здоров'я, понад 80 % усіх захворювань спричинені незадовільною якістю питної води, спожитою людиною. «Перед населенням України гостро стоїть питання альтернативного постачання питної води. Проблему сильніше відчувають Східні, Південні регіони та Захід України. Для реконструкції всієї системи водопостачання необхідні значні інвестиції, тому було поставлено задачу розробити механізм забезпечення населення питною водою із залученням приватних інвесторів», – повідомив О. Ногачевський.

Він зауважив, що вивчаючи досвід різних країн, фахівці проекту дійшли висновку, що найкращі технології з очистки питної води у світі належать саме українським науковцям. У співпраці з провідними закладами НАНУ, було розроблено безпечну очистку якісної води по всій території країни та постачання її населенню. Суть цієї технології полягає в очищенні води за допомогою високоекологічного методу гідродинамічної кавітації – очищення води від органічних забруднювальних речовин і мікроорганізмів.

У рамках реалізації нацпроекту «Якісна вода» найближчим часом планується будівництво та реконструкція заводів з очистки води та встановлення в регіонах України точок розповсюдження – спеціальних автоматів продажу питної води, при очищенні якої не застосовується жодних хімічних обробок.

«Отримана технологія обробки води є унікальною та інноваційною. У водомати буде постачатись артезіанська, екологічна вода після спеціальної процедури обробки, яка зробить її не тільки безпечною для вживання, але й корисною для організму людини. Споживачам буде запропоновано звичайну та газовану воду, також воду збагачену киснем та активовану (структуровану) воду», – зазначив керівник компанії «Постачтехсервіс» С. Попель. Як повідомили учасники заходу, наразі в Україні вже працюють шість підприємств з використанням такої технології, а у містах реалізуються два пілотні проекти.

Національний проект «Якісна вода» – забезпечення населення України якісною питною водою реалізовує Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами. Нацпроект передбачає забезпечення 80 % населення України безпечною водою для вживання та приготування їжі; монтаж автоматичних комплексів очищення та продажу води колективного користування в безпосередній близькості від місць проживання населення. У рамках реалізації проекту відбудеться будівництво 23 000 групових і локальних систем очистки питної води у 20-ти ключових регіонах України, в яких проблема водопостачання є нагальною.

Компанія «Постачтехсервіс» – науково-виробнича компанія, яка є ключовим представником ринку очистки води. Ноу-хау компанії – вендінговий водомат – є результатом багаторічних вітчизняних та світових наукових розробок (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246925550&cat_id=244277212).* – 2013. – 18.12).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

На даху Інституту геодезії «Львівської політехніки» презентували нову геодезичну лабораторію «Геотераса». Завдяки їй студенти зможуть вчитися працювати на найсучаснішому обладнанні. Нова лабораторія унікальна у своєму роді, адже нічого подібного не має жоден український навчальний заклад.

Створення нової лабораторії стало можливе завдяки співпраці з європейським проектом TEMPUS, який тривав кілька років. Його фахівці, за результатами своїх досліджень, вибрали лише два університети, які отримали відповідні гранти на обладнання. В Україні перемогла саме «Львівська політехніка», ще одну лабораторію отримав університет в Єревані. Більшість коштів із виділених львів'янам 180 тис. євро пішла на обладнання, адже такого в Україні не виготовляють. До прикладу, спеціальний сканер в Україні мають лише кілька приватних фірм, а новий безпілотник узагалі є першим на всю країну.

По місту за кілька кілометрів розміщено наразі шість геодезичних відбивачів із дзеркалами. Вони розташовані півколом, в основному, на корпусах Політехніки. У такий спосіб можна побачити навіть мінімальне зміщення будівель (*Инжуватова Х. Высоко сидимо, далеко бачимо // Україна молода* (<http://www.umoloda.kiev.ua/number/2379/219/84651/>). – 2013. – 5.12).

* * *

Нацпроект «Відкритий світ» спільно з компанією «Едуком» – веб-розробником масштабних освітніх проектів, презентували навчальний портал, який створено в рамках реалізації другого етапу проекту. Під час презентації було представлено план розвитку порталу Нацпроекту «Відкритий світ» на наступний рік, діяльність компанії «Едуком», функціонал і можливості навчального порталу, програму його впровадження.

«Навчальний портал – важлива складова Нацпроекту, мета якого – забезпечити найвищий стандарт освіти в Україні за допомогою новітніх технологій, – переконаний Р. Свірський, керівник Нацпроекту “Відкритий світ”. Розробка подібного рішення є унікальним досвідом для України, а системний підхід до модернізації освіти дасть можливість їй вийти на принципово новий рівень розвитку».

Завдяки порталу директори та вчителі шкіл отримають можливість планувати навчальний процес, батьки зможуть контролювати успішність своїх дітей та спілкуватись із педагогами, діти отримають доступ до інтерактивних уроків і простір для обміну думками та знаннями. За словами голови компанії «Едуком» А. Вишняка, метою створення освітнього порталу є об'єднання учасників процесу в єдине інформаційне поле, створення рівних можливостей для всіх і включення дітей в освітній процес за допомогою відкритого доступу до знань з будь-якої точки світу.

Під час презентації особлива увага була приділена функціоналу освітнього порталу та його можливостям, серед яких: електронний щоденник і розклад, виконання домашніх завдань онлайн, робота тривимірних моделей для навчання. «В основі порталу – відкритий код і рівний доступ до системи. Головна ідея порталу: створення спільноти для обміну навчальною інформацією, яка ділиться на маленькі спільноти за школами, класами та інтересами. Усі

освітні матеріали будуть зібрані на єдиному ресурсі, адміністрація отримає доступ до статистики школи, вчителі – інтерактивне робоче місце та форми звітності», – повідомив голова команди розробників порталу Я. Червоненко.

За його словами, портал є відкритою але безпечною системою, уся інформація в якій захищена. Архітектура порталу дає змогу працювати з ним мільйонам користувачів одночасно.

Представники компанії «Едуком» зазначили, що на освітньому порталі планується розміщення повного курсу уроків для 7-х класів, а згодом і повного комплексу дидактичних матеріалів для середньої школи. Відвідувачі порталу зможуть користуватися безкоштовним ресурсом, грифованим Міністерством освіти, як на уроках, так і для перевірки та закріплення знань у будь-якому місці, у будь-який час. Частина контенту буде платною, але користування ним відбуватиметься за вільним вибором батьків і вчителів. На початку 2014 р. буде доступним базовий функціонал, що дасть змогу використовувати освітній портал як місце роботи вчителя, а також конструктор уроків, надасть можливість вчителям створювати власні презентації, тести, свою систему оцінки та контролю знань.

Національний проект «Відкритий світ» реалізовується Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами. Це проект, який створює єдиний навчально-інформаційний онлайн-простір для учнів, вчителів і батьків зі всієї України за допомогою запуску освітнього порталу. Кожен учасник матиме постійний та швидкий доступ до нього. Мета проекту – подолання освітньої нерівності й забезпечення найвищого стандарту освіти в кожному куточку України. Ціль проекту – подолання освітньої нерівності та забезпечення найвищого стандарту освіти у кожному куточку України.

Національний проект «Відкритий світ» співпрацює з провідними ІТ-компаніями: Microsoft, Cisco, Intel, Epson, Trunity та ін. Компаніями інтеграторами на постачання обладнання будуть: Енглер, БМС-техно, Сітронікс, сервіс Української спілки інвалідів (УСІ).

Переглянути ролики учнів шкіл-учасниць конкурсу «2 000 шкіл» та стежити за новинами проекту можна на фан-сторінках Національного проекту «Відкритий світ» у соціальних мережах: <https://www.facebook.com/open-world.ua>, <http://vk.com/vidkrytyjsvitra> на офіційному каналі YouTube <http://www.youtube.com/VidkrytyjSvit>.

«Едуком» – інноваційна компанія, що займається проектами в галузі розробки веб-порталів. З 2007 р. компанія тримає найвищі стандарти якості та плідно працює над постійним розвитком. У процесі реалізації проектів «Едуком» співпрацює як і з найбільшими компаніями, як Intel, так і зі свіжими та динамічними open source технологіями. Завдяки своєму інноваційному підходу, у 2013 р. компанію було обрано розробником найбільшого компоненту Нацпроекту «Відкритий світ» – освітнього порталу educom.ua (**Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України**)

(<http://www.ukrproject.gov.ua/news/natsproekt-vidkritii-svit-prezentuvav-osvit-nii-portal--innovatsiini-proekt-kompanii-edukom>). – 2013. – 24.12).

С. Зозуля, завідділу наук.-аналіт. обробки та поширення інформації у сфері освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, канд. іст. наук

Актуальні події в освіті, науці та культурі: аналітичний огляд інформації (лютий 2014 р.)

У Міністерстві освіти і науки України обговорили перспективи розвитку експериментальної вітчизняної педагогіки.

Зокрема над цим питанням розмірковували фахівці обласних інститутів післядипломної освіти, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти НАПН України та ін.

Передусім було підкреслено, що *експериментальна педагогіка* – це одна із потужних складових якісної сучасної освіти та формування корисних навичок. На сьогодні виявлено недостатній рівень узагальнення новаторського досвіду та його практичного поширення, який варто активізувати. Для цього важливим є:

- виокремлення конкретних результатів новаторської діяльності й представлення їх на різноманітних семінарах, вебінарах, методичних нарадах;
- налагодження функціонування управлінської вертикалі, передусім координування науково-дослідної діяльності управліннями науки й освіти обласних держадміністрацій та обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти;
- розроблення механізмів взаємодії експериментальної роботи педагогів;
- створення відеотеки педагогічних експериментів;
- створення нових освітніх стандартів і навчальних програм, що передбачатимуть вербальне оцінювання учнів з низки предметів (створення власних систем оцінювання) (*За матеріалами всеукраїнського громадсько-політичного тижневика «Освіта» від 5–12 лютого 2014 р., № 5–6, с. 3, офіційного видання Міністерства освіти і науки України «Освіта України» від 10 лютого 2014 р., № 6, с. 2*).

До 200-річчя Тараса Шевченка в освітніх закладах України заплановано та частково проведено низку заходів.

На базі *Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти* відбулися такі заходи: вебінар «Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття!», обласний мовно-літературний заочний конкурс «Марафон-проект» як можливість популяризації літературної та педагогічної спадщини

Т. Г. Шевченка», обласний круглий стіл «Духовна спадщина Т. Г. Шевченка у вимірі національних пріоритетів сучасності».

У школах і ВНЗ *Дніпропетровщини* заплановано близько 300 наукових конференцій та культурно-мистецьких заходів: конкурси, виставки, тематичні конференції, читання, круглі столи, фестивалі, відкриті уроки, бібліотечні заходи, брейн-ринги, ігри, екскурсії, перегляди фільмів про життя та творчість Т. Шевченка тощо. Зокрема Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара розпочав конкурс на кращий переклад поезії Т. Шевченка на мови, що вивчаються на факультеті української й іноземної філології та мистецтвознавства.

На базі *Миколаївського академічного художнього російського драматичного театру* відбулося дві прем'єри спектаклів до 200-річчя Т. Шевченка, які було представлено українською мовою.

У *Луганському обласному будинку творчої інтелігенції «Світлиця»* відбулася зустріч діячів культури й мистецтв, на якій обговорили ініціативу щодо оголошення 9 березня – дня народження Т. Шевченка – Днем національного примирення українського народу.

У *Севастополі* на святі з нагоди міжнародного дня рідної мови читали вірші Т. Шевченка різними мовами світу: голландською, французькою, англійською, на івриті, грецькою.

В *Українському культурно-інформаційному центрі* (м. Севастополь) Асоціація національно-культурних товариств провела захід, присвячений 200-річчю великого українського поета – Т. Г. Шевченка.

Із нагоди 200-річчя Кобзаря *дніпропетровські альпіністи* запланували підкорити Ельбрус (висота 4,2 тис. м), де на піку Шевченка встановлено погруддя поету.

У *Будинку звукозапису НРКУ* відбувся гала-концерт переможців Всеукраїнського конкурсу «Нова пісенна Шевченкіана», організована Національною радіокомпанією України.

На *Запоріжжі* подано заявку до Національного реєстру рекордів України на рекорд «Найбільша вишита ілюстрована книга». У контексті цього відбулась районна культурно-мистецька акція «Віршами твоїми натхненно творимо», присвяченої 200-літтю від дня народження Т. Шевченка, де протягом трьох місяців майстрині вишивали ілюстрації до творів Кобзаря. На основі цих виробів сформовано книгу-вишиванку з 26 сторінок, загальна довжина вишивок – 11 м.

На базі *Національного університету «Острозька академія»* до 200-річчя від дня народження Т. Шевченка проходить безпрецедентна акція світового значення – безперервне читання поезії генія українського народу. Поетичний марафон номінований на новий світовий рекорд у розділі Книги рекордів Гіннеса «Найдовший естафетний марафон читання» (із 20 лютого до 9 березня 2014 р.) (*Використано матеріали всеукраїнського громадсько-політич-*

ного тижневика «Освіта» від 5–12 лютого 2014 р., № 5–6, с. 8; газети «Голос України» від 19 лютого 2014 р., № 31, с. 11, від 21 лютого 2014 р., № 33, с. 8, від 25 лютого 2014 р., № 36, с. 7, газети «Культура і життя» від 28 лютого 2014 р., № 8–9, с. 3).

Створено Dvd-колекцію «Шевченко 200».

Це колекція найвідоміших художніх фільмів про Шевченка, зроблена на замовлення Держкіно й відображає еволюцію образу Великого Кобзаря в мавсовій свідомості. У зібранні представлено фільми, зняті в різні роки (*За матеріалами газети «Культура і життя» від 28 лютого 2014 р., № 8–9, с. 10, веб-порталу Національного центру Олександра Довженка <http://www.dovzhenkocentre.org/news/94/> – 2014. – 3.03.*)

Утворено Асамблею діячів культури України.

У Міністерстві культури України відбулися збори громадських активістів, діячів культури та митців, в яких взяли участь понад 200 письменників, поетів, музикантів, співаків, фольклористів, режисерів, акторів, художників, мистецтвознавців, критиків, активістів.

Новостворена Асамблея взяла контроль над державним апаратом керування культурною політикою та хоче виробити стратегічні реформи в галузі культури. Про це було заявлено на їхній офіційній сторінці. Також було підготовлено листа, адресованого депутатам, за підписами 49 осіб-членів Асамблеї з вимогою актуалізувати реформи у сфері культури. За кожним із напрямків планується створення експертних груп (*За матеріалами газети «Культура і життя» від 28 лютого 2014 р., № 8–9, с. 2).*

У Міністерстві освіти і науки України затвердили проведення VII Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Молодь обирає здоров'я».

Фестиваль проводиться щорічно Міністерством освіти і науки України, Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту за участю Українського державного центру позашкільної освіти Міністерства освіти і науки України та інших центральних органів виконавчої влади, громадських організацій із метою популяризації та пропаганди серед молоді здорового способу життя, запобігання негативним проявам у молодіжному середовищі, виявлення та підтримки талановитої молоді.

У цілому, захід проводиться поетапно: 1-й етап – у районах, містах (крім вищих навчальних закладів) – січень – березень поточного року; 2-й етап (регіональний) – в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі – квітень – червень поточного року; 3-й етап – фінальний етап фес-

тивально – вересень поточного року. На разі тривають організаційні заходи щодо проведення I та II етапів цього фестивалю.

Програмою фінального етапу фестивалю передбачається наступне: урочисте відкриття фестивалю за участю організаторів; тренінг щодо формування здорового способу життя дітей і молоді; конкурс літературно-музично-спортивних міні-композицій; конкурс плакатів; конкурс фотографій, художніх робіт; конкурс-вікторина; підведення підсумків, нагородження переможців і кращих команд; гала-концерт команд-призерів фестивалю.

Відповідний документ зареєстровано за № 162 від 17 лютого 2014 р.: наказ МОН України «Про проведення VII Всеукраїнського фестивалю-конкурсу “Молодь обирає здоров’я”» (*За матеріалами офіційного порталу «Ліга. Закон. UA»: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS22111.html. – 2014. – 3.03*).

Міністерство освіти і науки України направило керівникам навчальних закладів інформаційний лист про впровадження Міжнародної науково-освітньої програми GLOBE в загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах України.

GLOBE – це міжнародний практичний науково-освітній проект, який об’єднує зусилля учнів, учителів і вчених-дослідників з метою отримання додаткової інформації про навколишнє середовище шляхом збору даних і проведення спостережень.

Із метою виконання завдань *екологічної освіти*, сформульованих на Міжурядовій конференції з екологічної освіти (Тбілісі, 1977 р.), та у зв’язку з рішеннями, прийнятими на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) про важливість екологічної освіти для сталого розвитку суспільства 22 квітня 1995 р., було запроваджено міжнародну програму GLOBE – «Глобальне вивчення та спостереження з метою поліпшення довкілля».

Актуальність програми в Україні полягає в тому, що це *єдиний міжнародний проект*, який дає можливість отримати комплексний опис природи. У рамках програми учні проводять контроль характеристик повітря, води, ґрунту та рослинного покриву за допомогою приладів. *Головною метою* цієї програми є:

- підвищення розуміння учнями навколишнього середовища та природничих наук;
- сприяння покращенню наукового розуміння Землі як системи;
- побудова та підтримання глобальної спільноти учнів, учителів і громадян і заохочення наступних поколінь учених і громадян світу до діяльності з метою поліпшення довкілля.

На сьогодні у програмі беруть участь 112 країн світу. Проект GLOBE об'єднує понад 58 тис. учителів-тренерів, що представляють близько 24 тис. шкіл по всьому світу. Більше ніж 1,5 млн учнів взяли участь у програмі.

Наукова електронна база GLOBE нараховує понад 23 млн вимірювань, зроблених учнями для їх дослідницьких наукових проектів *(За матеріалами порталу Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Чернівецької облдержадміністрації http://oblosvita.com/normatyvna_baza/monu/11012-list-monu-vd-27012014-r-1-9-67.html. – 2014. – 3.03; порталу «Ліга. Закон. UA»: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS21987.html. – 2014. – 3.03).*

Охорона здоров'я

Остаточо налагоджено промислове виробництво пристрою «Фазаграф», який дає змогу оперативно оцінювати функціональний стан серцево-судинної системи людини, та портативного електронного виробу «Тренар» для відновлення рухомих функцій, порушених унаслідок тяжких захворювань нервово-м'язової системи. Розпочалося впровадження пристрою «Діабет» для виявлення порушень у системі вуглеводного обміну людини та для допомоги хворим на цукровий діабет – підтримувати організм у збалансованому стані.

Одержали сертифікат і відповідний медичний дозвіл нові високоефективні імплантати для відновлення скелетної системи людини при дефектах кісток, остеопорозі, для лікування складних переломів. Вони є найбільш біосумісними серед існуючих аналогів. В Україні минулого року проведено понад 100 операцій з використанням таких імплантатів.

Продовжують зростати обсяги та розширюватися види хірургічних операцій із застосуванням технології високочастотного електрозварювання м'яких тканин. Такі операції, як відомо, виконуються безкровно, у тканинах не залишаються ні сторонні тіла, ні нитки, ні кліпси, а з'єднання тканин відбувається дуже надійно. Зараз ведеться активна робота над упровадженням у життя можливості зварювання кісток *(Не може бути незалежною // Демократична Україна (<http://www.dua.com.ua/2013/048/19.shtml>). – 2013. – 29.11).*

* * *

Спецподъемник для инвалидов-колясочников и устройство для незрячих, подающее голосовой сигнал при приближении к преграде, разработали сотрудники Черноморского государственного университета имени П. Могила в Николаеве. Об этом сообщил ректор вуза Л. Клименко.

Он также отметил, что все это пока еще сделано за счет университета. Правда, есть договоренность с Минсоцполитики о том, что после предостав-

ления опытного образца спецподъемника, министерство поможет запустить его в серийное производство. Причем сделать это можно на одном из николаевских заводов. Импортный спецподъемник стоит 45 тыс. грн, поэтому понятно, что он не по карману большинству людей с ограниченными возможностями. Николаевский же аналог в несколько раз дешевле.

«Что же касается устройства для незрячих, то оно у нас уже есть, его разработали сотрудники кафедры медицинских приборов и систем. Оно работает по принципу эхолокации и выдает через компьютер голосовую информацию для слепого – “столб”, “дерево”, “бордюр” и др. Его цена – около тысячи долларов. Мы можем запустить его в серийное производство хоть завтра при наличии средств», – рассказал ректор («*Вечірній Миколаїв*» (<http://www.vn.mk.ua/stories.php?id=20903>)). – 2013. – 21.12).

Проблеми інформатизації

В. Горвий, заст. гендиректора НБУВ, д-р іст. наук, проф.

Особливості політичного процесу інформаційного суспільства

Трагічні для України події останніх днів, окроплені кров'ю національної міжусобиці, дають підстави для ряду висновків.

По-перше, відсутність необхідної для національного лідера далекоглядності, відчуття і внутрішніх мотивів для врахування при керівництві державою національних інтересів і життєвих інтересів власного народу й жадібне накопичення статків широковідомі своєю поведінкою в бізнесових колах «сім'ї» і, нарешті, зовсім непрезидентська втеча з «нацарьованим» – швидше навіть без нього – після повної капітуляції перед Майданом дає підстави констатувати, що зроблений на минулих президентських виборах народом України вибір був черговою його помилкою.

По-друге, політичні процеси, що відбуваються сьогодні в Україні, значною мірою є політичним проявом загострення розбіжностей економічних, що стали, у свою чергу, наслідком грабіжницької «приватизації» постсоціалістичного періоду, у результаті якої в країні створилася ситуація панування «економічного феодалізму», постановки під контроль невеликої кількості олігархів-мільярдерів основних галузей економіки і, відповідно, формування специфічних кланових політичних утворень, що фактично відстоюють інтереси кланів і до реальної демократії не мають ніякого відношення. Ситуацію ускладнює ще й той факт, що протистояння між вразливими стосовно впливів

зарубіжжя кланами обумовлює постійну, зокрема, політичну нестабільність в Україні, яка, у свою чергу, стала причиною постійного вивозу капіталів з України, відсутність модернізації в промисловості й сільському господарстві. Це знову ж таки є причиною постійно зростаючого технологічного відставання, зниження ефективності українського виробництва. Поряд з цим безпосередньо принципи олігархічного всевладдя в економіці й політиці не відповідають вимогам сучасності, не забезпечують паритетної участі в міжнародній економічній і політичній діяльності, є істотним «гальмом» для самореалізації найбільш соціально активної частини громадян України. Останнє набуває особливої важливості в умовах посилення глобальних впливів, розвитку інформатизації, прямого доступу до практики розвитку громадянського суспільства в передових країнах світу.

По-третє, автору доводиться вже не перший рік під час аналізу суспільно-політичних процесів звертати увагу на зростаюче значення національного розвитку в сучасному суспільному житті та ігнорування цього процесу в середовищі практикуючих політиків¹. Оперативним приводом при цьому є, як уже згадувалося вище, активізація й посилення впливів сучасної глобалізації, що здійснюється на базі розвитку нових інформаційних технологій. Ці технології, що не знають фактично меж у своєму застосуванні, активно використовуються ТНК, провідними державами-глобалізаторами для просування своїх політичних, економічних та інших інтересів у різних регіонах світу, добиваючись уніфікації, упровадження встановлених ними стандартів виробництва, споживання, поведінки їхнього населення. Такі тенденції спрямовані безпосередньо проти самобутнього національного розвитку, національних інтересів країн насамперед за межами «золотого мільярда».

Національний розвиток сьогодні, з одного боку, стимулює насамперед інстинкт самозбереження націй, спротив уніфікації. З іншого – йому сприяє вільний доступ до інформації й можливості комунікацій між однодумцями у сфері національного розвитку, що забезпечуються сучасними інформаційними технологіями. Об'єктивно – відродженню інтересу до національного розвитку сприяють також прояви сучасних закономірностей суспільної еволюції, пов'язані з міжнародним розподілом праці, у якому дедалі більше проявляється саме національна специфіка. Адже в кожній нації є характерні

¹ Див.: Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010; Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011; Глобальна інформатизація і перспективи національного розвитку // Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011 та ін.

особливості, що сприяють найефективнішому виконанню того чи іншого виду діяльності. І вже сьогодні ми твердо пам'ятаємо, якою продукцією славиться Голландія, Німеччина, Швейцарія, Японія... З ускладненням системи суспільного виробництва ця тенденція набуває дедалі більшого урізноманітнення й глибини. Необхідність протистояння негативним іноземним впливам на національний розвиток, на перспективи міжнародного співробітництва, економічні й національно-культурні інтереси, усю сферу національних інтересів стає важливою причиною піднесення національного руху також і в Україні.

Нарешті, по-четверте, розбудова політичних партій у нашому суспільстві протягом усього існування суверенної України перебуває на початковій стадії розвитку. Насамперед це пояснюється інтересами олігархічних кланів, для яких політичні інструменти є необхідними лише на час виборів і загострення внутрішньополітичної ситуації. Постійна політична активність, зростання політичної свідомості громадян при цьому є небажаною при волюнтаризмі в економічній, й не лише в економічній, сфері. Звідси виникають і причини невдач у розбудові громадянського суспільства, використанні інтелектуального потенціалу нації в інтересах політичного, економічного розвитку України. Звідси її зростаюча відсталість.

Слабкість політичних партій, їх одноманітність у діях і прагненнях пов'язується з відсутністю сучасної ідеології, як загальноукраїнської, що розкривала б загальні напрями й ціннісні орієнтири розвитку нації, так і партійної, уточнюючої шляхи досягнення загальнонаціональних цілей.

У сьогоднішньому політикумі називають ідеологічною, заснованою на ідеології марксизму-ленінізму Партію комуністів. Однак її ідеологія потребувала модернізації ще всередині минулого століття й стала програшною через невідповідність реаліям суспільного життя вже до кінця ХХ ст. Сьогоднішні комуністи тримаються за давно законсервовану ідеологію вже з причини можливої втрати традиційного, в основному вікового, електорату «через несприйняття ним опортунізму».

Стосовно інших складових політичного спектра сучасної України, то схематично вони дуже подібні одна одній. Центральний апарат у Києві, обласні вже не організації, а «осередки» самозадекларованих прихильників у регіонах, що, як правило, живуть надією на долучення до влади та активізуються при відчутті наповнення фінансових потоків у виборчих кампаніях. Між виборами перебувають у режимі пасивного очікування – таким чином забезпечують політичну тишу... Це твердження можна проілюструвати на прикладі будь-якої з діючих нині партій. Меншою мірою це стосується «Батьківщини».

Як найбільш ідеологічно розбудована партія сьогодні позиціонується «Свобода». Її ідеологія базується на теоретичній базі класичного українського націоналізму. Це – дисциплінована, добре відмобілізована політична ор-

ганізація, що на минулих парламентських виборах ввійшла до складу парламенту, стала важливою складовою подій революційного «майдану», тобто впроваджує свої ідеологічні установки в практику суспільного життя. Однак на сьогодні ці установки набувають значення гасел для повалення режиму політичного противника, і вони спрацьовують у жорстокій боротьбі за владу. Однак уже сьогодні, коли протистояння звершилося перемогою й Майдан, власне, добивається певних «контрольних функцій» за результатами своєї боротьби, у мітингувальників закономірно виникає питання про їхню роль у подальшому політичному процесі. У зв'язку з цим згадуються слова одного з активістів Майдану, який з певним розгубленням говорив у телеефір: «Я три місяці простояв на Майдані! І це все?..»

Такі факти говорять про те, що організатори революційних подій на Майдані зуміли використати ідеологію боротьби, напрацьовану попередниками, і не зробили наступного кроку: визначення перспектив після перемоги. Певною мірою це може бути зрозумілим.

Під час боротьби ці перспективи здаються такими неістотними! Хоча потім, з отриманням влади виникає відповідальність. Їй об'єктивна необхідність приймати важливі й грамотні рішення. За відсутності добре вивіреної перспективи національного розвитку, ув'язаної з актуальними проблемами сьогодення сучасної ідеології, залучення до роботи навіть кваліфікованих фахівців, які показуватимуть найбільше старання, економічний і будь-який інший результат, швидше за все, може бути схожим на результати попередніх керманічів, що завжди, хоч і з різних міркувань, діяли «в ручному режимі».

Ця обставина спричинює стурбованість не лише сьогодні. Висловлюючи тривогу з приводу того, що протягом сучасної своєї 20-річної незалежної історії Україна не змогла сформувати власну загальнонаціональну ідеологію, перший Президент суверенної Української держави Л. Кравчук справедливо зауважує, що й нині «в нашій державі є три держави. Одна держава – “більшовицько-радянська”. Друга – “щирі українці”, що хочуть тільки, щоб було все по-українському і не думають про те, що ми – частина глобалізованого світу, частина величезної цивілізації. І є Україна, що живе сучасними стандартами, має уявлення про те, що таке демократія, що таке верховенство права тощо. Територіально у нас відбувається так само: є Крим, а є Львів. Та найголовніше – не в цьому».

На жаль, є люди, що зовсім випадково прийшли в політику. Вони не готові – ні теоретично, ні практично, ні духовно, ні ментально. Для них ця країна не являє собою чогось рідного, близького. Для них Україна – і не мати, і не батько, не земля, без якої жити неможливо. Для них, на превеликий жаль, це місце, де можна заробити великі гроші. І звичайно ж, у таких умовах не можна говорити про створення єдиної нації, народу, що готовий страждати, якщо виникне необхідність, заради незалежності.

Політики цих людей розділяють, а потім на цьому живуть, мають владу, багатіють»². Підкреслюючи необхідність формування національної ідеї, Л. Кравчук зазначає, що «вона має народитися на основі корінних, стратегічних інтересів народу – економічних, міжнародних, соціальних»³.

Якщо говорити про політичний процес сьогодення, і Майдан показав це дуже наочно, інформаційний етап розвитку людського суспільства вносить до цього процесу істотні корективи. Якщо раніше ідеологія розроблялася в середовищі інтелектуалів і напрацювання «гімнастики інтелектуального розуму» еліти потім трансформувалися в примітивні, конкретні для безпосередніх виконавців революційного процесу гасла й заклики типу «грабу й награване», «гвинтівка народжує владу» тощо, то на сьогодні лідери стикаються дедалі частіше з необхідністю обґрунтовувати свої заклики. У стрімких революційних процесах, проте для цього не завжди є час, і лише ідеологічно підготовлена аудиторія в такій ситуації може правильно орієнтуватися й діяти ефективно.

Можемо констатувати, що інформатизація завдяки наданню широкого доступу до інформаційних ресурсів і можливостей неконтрольованих зверху інформаційних обмінів виконує істотну пізнавально-освітню роль. Й електорат потрібно переконувати в доцільності тих чи інших перетворень. Він стає недовірливим, що також було продемонстровано на Майдані. Ідейна підготовка має знову стати важливим компонентом політичної діяльності, занедбаній недоученими колись комсомольцями й самовпевненими представниками олігархічних кланів.

Слід підкреслити, що інформаційне суспільство в процесі свого розвитку незалежно від бажань його членів продовжуватиме розвивати свідомість активної частини суспільства. І політичні організації досягатимуть результату лише з розвитком ідеологічної роботи, що осмислюватиме реалії сьогодення й торуватиме ефективні шляхи в майбутнє. Сьогодні розвиток ідеологічної діяльності як основи розвитку сучасних політичних процесів є необхідним, виходячи:

- а) з конкретних завдань глобального суспільства;
- б) з національних інтересів у глобальному розвитку;
- в) з конкретної трансформації цих інтересів у прикладні завдання розвитку українського суспільства, які зможе виконати Україна, і гарантовано добитися реального успіху, що стане економічною базою, суспільно контрольованою, не розкраденою, з механізмами суспільної підзвітності у використанні, для подальшого відновлення перспективних напрямів національної економіки.

² Новини політики і економіки [Електронний ресурс] // Главком. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/articles/4527.html>. – 2014. – 24.02. – С. 1. – Загл. с екрана.

³ Там само. – С. 2.

Досвід розбудови української державності в останні десятиріччя показав, що лише організація активної громадської участі в контролі за управлінською діяльністю, участі ідейно свідомих представників політичних сил, що беруть відповідальність за країну, може гарантувати успішну реалізацію планів національного розвитку. При цьому сучасна національна ідеологія, ґрунтована на національній традиції, що обов'язково вбирає в себе специфіку суспільних процесів сьогодення і торує шляхи в майбутнє, має бути на озброєнні сучасної політичної організації. Лише така ідеологічна оснащеність надасть можливість відстояти право України на національний розвиток у сучасному глобалізованому світі.

Будь-яка інша ідеологія забезпечуватиме інший результат.

Для нотаток

Підп. до друку 6.03.2014.

Формат 60x84/16. Друк офс. Ум. друк. арк. 4,98.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3